

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Енциклопедія молодіжної роботи

**Укладачі: Левченко Н. В., Коляда Н. М., Балдинюк О. Д.,
Бойко О. М., Ісаченко В. П., Коляда Т. В.,
Матрос О. О., Карпич І. О., Коляда Н. І.**

Умань 2022

УДК 378.245(072)

Е32

Укладачі:

Левченко Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Балдинюк О. Д., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Бойко О. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Ісаченко В. П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Матрос О. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коляда Т. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Карпич І. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Коляда Н. І., здобувач вищої освіти ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 231 «Соціальна робота» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рецензенти:

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Петренко О. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Клименко Ю. А., доктор педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Рекомендовано до друку вченою радою

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(протокол № 4 від 25 жовтня 2022 року).

Е32	Енциклопедія молодіжної роботи / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад.: Левченко Н., Коляда Н., Балдинюк О., та ін. – Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2022. – 130 с.
-----	--

Енциклопедія молодіжної роботи – довідниково-аналітична праця, у якій висвітлено проблеми теорії, історії та практики молодіжної роботи, молодіжної політики.

Для здобувачів вищої освіти, наукових керівників, науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, наукових установ.

УДК 378.245(072)

ISBN 978-617-8184-54-4

© Левченко Н., Коляда Н., Балдинюк О.,
Бойко О., Ісаченко В., Коляда Т., Карпич І.,
Матрос О., Коляда Н. уклад., 2022

ПЕРЕДМОВА

Молодіжна робота в Україні та країнах Європейського Союзу набирає великих обертів своєї популярності. Відповідно до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» (2021, зі змінами) визначено, що молодіжна робота – це діяльність, спрямована на залучення дітей та молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом із дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за допомогою інструментів спільного ухвалення рішень.

Молодіжна робота характеризується як: ціннісно орієнтована (молодіжна робота намагається слугувати більш високим цілям – інклюзії та соціальній згуртованості); орієнтована на потреби молоді (молодіжна робота обслуговує ключові потреби та сподівання молоді, визначені самими молодими людьми); добровільна (молодіжна робота не є обов'язковою і спирається на добровільну участь молоді); розвивальна (молодіжна робота спрямована на особистісний, соціальний та етичний розвиток молодих людей); саморефлексивна та критична (молодіжна робота намагається переконатися, що вона робить усе можливе, щоб відповідати її місії); побудована на стосунках (молодіжна робота шукає аутентичного, справжнього спілкування з молодими людьми й робить свій внесок у підтримку життєздатності громад).

Молодіжна робота здійснюється на принципах добровільної участі молоді, доступності, орієнтації молодих осіб на інтелектуальний, фізичний, духовний розвиток та забезпечення добробуту.

Енциклопедія молодіжної роботи – довідниково-аналітична праця, у якій висвітлено проблеми теорії, історії та практики молодіжної роботи, молодіжної політики. Підготовка видання здійснювалася відповідно до плану роботи Молодіжного центру «START» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Укладачі «Енциклопедії молодіжної роботи» здійснили аналіз різних інформаційних, наукових джерел та підготували видання для фахівців молодіжної роботи, спеціалістів, які працюють з дітьми та молоддю, педагогів, науковців.

Авторський колектив

А

Адвокація молодіжної роботи – публічна підтримка чи генерація ідеї, діяльність з представництва та захисту інтересів молоді або групи молодих людей уповноваженою особою чи організацією з метою отримання доступу до благ, на які вони мають право, але не можуть його реалізувати. Досягають такої мети через взаємодію з юридичними та фізичними особами, вплив на громадську думку та осіб, які ухвалюють рішення в політичній, економічній, соціальній сфері державного управління¹.

Н. В. Левченко

Адміністративно-територіальна одиниця – компактна частина єдиної території України, що є просторовою основою для організації і діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування².

О. М. Бойко

Активне громадянство – означає активну участь громадян в економічній, соціальній, культурній та політичній сферах життя. У контексті молодіжної політики активне громадянство великою мірою стосується можливостей для молоді здобути певні компетенції шляхом участі у молодіжних ініціативах чи волонтерській діяльності. Отже, активне громадянство для молоді – це підвищення обізнаності, розвиток мотивації, набуття навичок та практичного досвіду активного громадянина³.

Н. М. Коляда

¹ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 12.08.2022).

² Проект Закону України від 30.10.2013 № 3373, «Про адміністративно-територіальний устрій»/ URL: <http://surl.li/bqujj> (дата звернення 12.08.2022).

³ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

Активна громадська позиція ґрунтується на цінностях активної життєвої позиції, особистої ефективності, істини, правдивості та критичного мислення, взаємоповаги, відкритого спілкування та ефективної співпраці, прав людини та спільного захисту цих прав⁴.

Вагомим елементом активної громадської позиції має стати формування у громадян відповідального ставлення до захисту суверенітету та територіальної цілісності України, забезпечення безпеки та усвідомлення спільності інтересів людини та держави, формування навичок, необхідних для активної участі у демократичному житті, вільному суспільстві, з метою заохочення та захисту демократії та верховенства права, а також розвиток національної ідентичності, що передбачає закріплення функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя, включаючи повагу та розвиток мов усіх національних меншин та корінних народів, які проживають на території України⁵.

Таким чином, основними стратегічними напрямками формування активної громадської позиції є:

правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права та обов'язки;

посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості впливу на процеси прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь)⁶.

В. П. Ісаченко

Асоціація – організація, створена групою осіб з метою досягнення певної мети. Такі організації можна також назвати волонтерськими організаціями чи об'єднаннями або некорпоративними асоціаціями. Неурядові організації (НУО) є асоціаціями⁷.

Н. М. Коляда

Асоціація молодіжних працівників – це об'єднання осіб, які займаються молодіжною роботою та хочуть ділитися досвідом для посилення спроможностей один одного. Головною метою АМПУ є

⁴ Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 26.02.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 17.08.2022).

адвокація та суспільно-політичне визнання молодіжної роботи та молодіжних працівників в Україні.

Принципи роботи: громадянська освіта молоді через участь у суспільній діяльності; національно-патріотичне виховання; розвиток волонтерства та мобільності молоді; реалізація творчого потенціалу молодих людей; промоція здорового способу життя; зайнятість у вільний час, молодіжне підприємництво⁸.

Н. В. Левченко

Асоціація молодіжних центрів України – це об'єднання молодіжних центрів України (організація) що здійснення супроводу та підтримки діючих молодіжних центрів усіх форм власності та допомога у розвитку нових задля забезпечення сприятливих умов всебічного розвитку молоді та підвищення молодіжної участі у процесі прийняття суспільно-важливих рішень⁹.

Н. В. Левченко

Аплікант – організація або ініціативна група, що подає проєктну заявку й отримує грант¹⁰.

Н. М. Коляда

⁸Офіційний сайт Асоціації молодіжних працівників. URL : <https://tinyurl.com/2vh5s9fy> (дата звернення 17.08.2022).

⁹Офіційний сайт Асоціації молодіжних центрів України. URL : <https://tinyurl.com/mu4c8bze> (дата звернення 17.08.2022).

¹⁰Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

Б

Біженець – той, хто через цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами держави його громадянства та не може або через такі побоювання не бажає скористатися захистом цієї держави¹¹.

Біженці (або утікачі) – особи, які внаслідок обґрунтованих побоювань стали жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань, перебувають за межами своєї країни та не можуть або не бажають користуватися захистом цієї країни внаслідок таких побоювань¹².

І. О. Карпич

Бенефіціар – особа або група осіб, які безпосередньо отримують користь від реалізації проєкту¹³.

Т. В. Коляда

Булінг, мобінг – форма фізичного, психологічного або морального насильства, яка повторюється в негативному ставленні (у формі дій та висловлювань) до людини й має на меті завдати їй шкоди (фізичної та/або психологічної), а також здобути владу над нею; агресивне переслідування одного з членів колективу іншими членами колективу, цькування¹⁴.

Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою

¹¹ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jplu4> (дата звернення 17.08.2022).

¹² Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 08.07.2011 № 3671-V

¹³ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

¹⁴ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 17.08.2022).

особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин¹⁵.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин¹⁶.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, – тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу – тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку¹⁷.

Нормативно – правова база з питань булінгу (цькування):

- Конвенція ООН. Про права дитини
- Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 року № 2657– VIII.

Законом № 2657 вносяться зміни до таких законодавчих актів України:

- Закон України «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 року № 2628 – III;
- Закон України «Про професійну (професійно – технічну) освіту» від 10 лютого 1998 року № 651 – XIV;
- Закон України «Про позашкільну освіту» від 22 червня 2000 року № 1841 – III;
- Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556 – VII;
- Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145 – VIII;

¹⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення 17.08.2022).

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

○ Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»;

○ Про заходи спрямовані на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти;

○ Інформаційні матеріали щодо створення безпечного середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок у 2019/2020 навчальному році;

○ Рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.12.2018 № 2657 – VIII (лист МОН від 29.01.2019 № 1/19-881);

○ Методичний посібник «Кодекс безпечного освітнього середовища»¹⁸.

Мобінг (цькування), тобто діяння учасників трудових відносин, які полягають у психологічному, економічному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно працівника підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також стосовно осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами або особами, які працюють за трудовим договором з фізичними особами стосовно інших учасників трудових відносин з метою приниження їх людської гідності за певними ознаками, створення стосовно них напруженої, ворожої, образливої атмосфери та/або примушування учасника трудових відносин до зміни місця роботи, – тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин¹⁹.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – тягне за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин²⁰.

Ті самі дії, що спричинили заподіяння шкоди психічному здоров'ю учаснику трудових відносин, – тягне за собою накладення штрафу від

¹⁸ Нормативно-правова база з питань булінгу (цькування). *Відділ освіти, молоді та спорту Старосалтівської селищної ради*. URL : <https://tinyurl.com/yh7umuv4> (дата звернення 17.08.2022).

¹⁹ Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії мобінгу. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73326 (дата звернення 17.08.2022).

²⁰ Там само.

двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин»²¹.

Стаття 2 Кодексу законів про працю України визначає, що одним з основних прав працівників є право на здорові і безпечні умови праці. А стаття 2-1 КЗпП встановлює рівність трудових прав громадян України, забороняючи будь-яку дискримінацію у сфері праці. Проте спеціальних норм, які б визначали поняття мобінгу, як психологічного насильства на робочому місці працівника з боку інших членів трудового колективу, у чинному трудовому законодавстві не міститься. Відповідно і адміністративного чи кримінального правопорушення за вчинення такого роду дій український законодавець не передбачає²².

Закон України «Про засади протидії та запобіганні дискримінації в Україні» передбачає одну з форм дискримінації як утиск (стаття 5). Відповідно до п. 7 ст. 1 Закону утиск – це небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери. Як видно з самого терміну, поняття «мобінг» за обсягом є вужчим, аніж утиск. Проте без закріплення такого поведіння як адміністративно чи кримінально караного механізм протидії утискам залишатиметься декларативним²³.

Для виконання вищезгаданих міжнародних зобов'язань щодо протидії мобінгу парламентом України уже протягом тривалого часу було зареєстровано декілька законопроектів. Так, першим законопроектом, який мав на меті врегулювати проблему боротьби з мобінгом в Україні став Проект Закону про забезпечення захисту від морального переслідування на робочому місці № 4997 від 03 червня 2014 року, проте який вже 27 листопада 2014 року був відкликаний. Внаслідок плідної законотворчої діяльності VIII скликання ВРУ було зареєстровано ще декілька схожих законопроектів²⁴.

- Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо запобігання мобінгу) № 7005 від 25 липня 2017 року.
- Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії мобінгу № 10118 від 01 березня 2019 року.
- Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо попередження та протидії мобінгу № 10118-1 від 18 березня 2019 року.

²¹ Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії мобінгу. *Верховна рада України (офіційний веб-портал)*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73326 (дата звернення 17.08.2022).

²² Правове регулювання мобінгу: національний та міжнародний досвід. *Асоціація жінок-юристок України*. URL: <http://jurfem.com.ua/pravove-reguluvannya-mobingu-chastyna-2/>. (дата звернення 17.08.2022).

²³ Там само.

²⁴ Там само.

- Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії цькуванню (мобінгу) та іншим проявам упередженого ставлення в сфері праці № 10118-2 19 березня 2019 року.

Однак жоден з таких законопроектів не був прийнятий (навіть першого читання не відбулось по кожному з них).

Але вже 02 листопада 2020 року був зареєстрований ще один Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо протидії мобінгу № 4306²⁵.

В. П. Ісаченко

Бюджетний гарант у сфері молодіжної політики – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги суб'єктам молодіжної роботи за результатами конкурсного відбору на реалізацію молодіжних проектів як проектна або інституційна підтримка²⁶.

Н. В. Левченко

²⁵ Правове регулювання мобінгу: національний та міжнародний досвід. *Асоціація жінок-юристок України*. URL : <http://jurfem.com.ua/pravove-reguluvannya-mobingu-chastyna-2/>. (дата звернення 17.08.2022).

²⁶ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 17.08.2022).

Вирішення конфліктів. Конфлікт – 1) процес різкого загострення суперечностей і боротьби двох чи більше сторін – учасників у вирішенні проблеми, що має особистісну значимість для кожного з його учасників;

2) зіткнення протилежних, несумісних тенденцій у свідомості однієї людини у міжособистісних відносинах індивіда чи груп людей, пов'язане з гострими негативними емоційними переживаннями; 3) крайнє загострення суперечностей; зіткнення осіб, їхніх інтересів, потреб, оцінок рівня прагнень, домагань тощо при способах їх вирішення на фоні емоційних станів²⁷.

До основних *ознак конфлікту* відносять наявність двох або більше учасників із суперечливими інтересами: кожний учасник має аргументацію та засоби захисту своїх інтересів; кожний учасник конфлікту трансформує свій стан в залежності від ситуації, яка склалася і на яку здійснює вплив супротивник²⁸.

Виділяють наступну класифікацію конфліктів за різними ознаками:

1. За джерелами та причинами виникнення:

- об'єктивні;
- суб'єктивні;
- організаційні;
- емоційні;
- соціально-групові;
- ділові;
- особистісні.

2. За комунікативною спрямованістю:

- горизонтальні;
- вертикальні;
- змішані.

3. За складом учасників:

- внутрішньоособові;
- міжособові;
- внутрішньогрупові;
- міжгрупові.

²⁷ Крупський, Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич. Вінниця : ВНТУ, 2010. С. 58.

²⁸ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. С. 340.

4. *За функціональною значущістю:*

- позитивні та негативні;
- конструктивні та деструктивні;
- творчі та руйнівні.

5. *За формою та рівнем зіткнення:*

- відкриті та приховані;
- спонтанні, ініціативні та спровоковані;
- неминучі, вимушені, позбавлені доцільності.

6. *За масштабом та тривалістю:*

- загальні та локальні;
- короткострокові та тривалі;
- швидкоплинні і довгострокові.

7. *За способами врегулювання:*

- антагоністичні та компромісні;
- конфлікти, що вирішуються цілком чи частково;
- конфлікти, що призводять до співробітництва²⁹.

За причинами виникнення конфлікти класифікуються у такий спосіб:

- конфлікти ролей;
- конфлікти бажань;
- конфлікти норм поведінки³⁰.

Вирішення конфлікту – це процес або цілеспрямована діяльність, які усувають його причини та наслідки³¹.

Вирішення конфлікту – зняття протиріч, що викликали конфлікт, і встановлення нормальних взаємовідносин між протиборчими сторонами. Вирішення конфлікту передбачає усунення джерела конфлікту, а його врегулювання означає припинення конфліктних дій і ворожості, зниження значущості джерела, причин конфлікту.

Вирішення конфліктів залежить від таких *чинників*:

- адекватності сприйняття конфлікту, наявності об'єктивного розуміння його сутності;
- відкритості й ефективності спілкування між конфліктуючими;
- створення атмосфери взаємної довіри та співробітництва;
- визначення сутності конфлікту;
- наявності необхідних ресурсів для його вирішення;
- створення нормативно-правового підґрунтя, регулюючого його вирішення.

²⁹ Миронова О. М. Конфліктологія : навчальний посібник / О. М. Миронова, О. В. Мазоренко. Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. С. 43.

³⁰ Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. С. 89-90.

³¹ Миронова О. М. Конфліктологія : навчальний посібник / О. М. Миронова, О. В. Мазоренко. Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. С. 155.

Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури виділяють 5 основних підходів до вирішення конфліктів:

- *приспонування* – прагнення уладнати суперечності, часто за рахунок зміни своєї позиції. Це ефективно у тих випадках, якщо є бажання вирішити конфлікт за будь-яку ціну.
- *компроміс* – вирішення конфлікту шляхом взаємних поступок. Дає ефект у тих випадках, коли аргументи конфліктуючих сторін досить переконливі, об'єктивні і правомірні. Компроміс не виключає відновлення конфлікту, можливо в іншій формі.
- *співпраця* – спроба спільного вироблення рішень, що враховує інтереси всіх сторін. Ефективно, коли є можливість глибоко розібратись в причинах, які примушують сторони, дотримуватись своїх позицій. Співпраця не виключає того, що та чи інша сторона буде не досить старанно виконувати взяті на себе зобов'язання.
- *ігнорування* – спроба вийти з конфлікту, ухиляючись від нього. Це небезпечна стратегія. Застосовувати її можна тільки тоді, коли джерело конфлікту настільки тривале, а наслідки настільки мізерні, що ними можна знехтувати. Ігнорування конфлікту може призвести до його неконтрольованого зростання.
- *конкуренція, суперництво* – безкомпромісна боротьба за перемогу будь-якими засобами, наполегливе відстоювання своєї позиції. Ця стратегія вимагає підбору вагомих аргументів для дискусій і адекватної оцінки позицій опонентів, а також наявності ресурсів для відстоювання своєї позиції³².

О. Д. Балдинюк

Відкритість, орієнтована на молодь – принцип і метод, відповідно до якого молодій особі надається можливість спілкування і саморозвитку у найбільш зручній для неї час поза домом і закладами освіти, ставлячи на перше місце розвиток особистої ініціативи молодої особи³³. *Відкритість* – готовність пустити партнера у свій світ: соціальний, особистий і таємний. *Соціальна відкритість* – це готовність пустити партнера в наш соціальний світ, готовність легко поспілкуватися, познайомитися, дати свої координати і контактну інформацію. Душевна (внутрішня, психологічна) відкритість – готовність пустити людини у свій

³² Журавлев А. Л. Взаимосвязь личности руководителя и стиля руководства в условиях совместной деятельности коллектива *Совместная деятельность: методология, теория, практика*. М.: Наука, 1988., с. 43.

³³ Про молодь: проект Закону України від 10.12.2015 № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489> (дата звернення 17.08.2022).

внутрішній світ, висловлювати своє особисте ставлення, свої справжні думки і оцінки³⁴.

Т. В. Коляда

Відкритий розвиток – активне навчання та розвиток, дискусії з приводу цінностей (розвиток молоді як відкритий процес, що підтримується дорослими, які стимулюють розвиток молодіжного потенціалу та надають їм можливості для проявлення ініціативи та ухвалення рішень)³⁵.

Т. В. Коляда

Візія молодіжного центру – загальне бачення завдань і результатів діяльності закладу³⁶.

Н. В. Левченко

Включення (соціальне включення, інклюзія) – термін, яким зазвичай окреслюють підхід до вироблення соціальної й освітньої політики, застосування якого передбачає, що всім людям забезпечено рівний доступ до соціальних прав і можливостей участі. Це означає формування політики, яка була б доступною та зрозумілою для людей, без огляду на обставини, ідентичності чи стиль життя. З іншого боку, така політика передбачає розподіл ресурсів у такий спосіб, щоб у суспільстві було якнайменше обмежень і випадків маргіналізації. У плані молодіжної політики, зокрема молодіжної роботи, включення означає стратегію, базовану на переконанні, що молоді люди з обмеженими можливостями мають рівний доступ до соціальних прав та програм і можливостей, які існують у межах молодіжної політики³⁷.

О. О. Матрос

³⁴ Енциклопедія практичної психології. URL : <http://psychologis.com.ua/otkrytost.htm> (дата звернення 17.08.2022).

³⁵ Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

³⁶ Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.

³⁷ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 17.08.2022).

Внутрішньо переміщені особи – люди або групи людей, які були змушені покинути їхні будинки чи місця звичайного проживання, зокрема, через масові прояви насильства, порушення прав людини, природні або техногенні катастрофи, збройні конфлікти або задля уникнення їхніх наслідків, і які не перетинали державний кордон³⁸.

Внаслідок збройної агресії на Сході України та в Автономній Республіці Крим Україна зіткнулась із ситуацією масового внутрішнього переміщення великої кількості людей. У науковій літературі зустрічається відразу декілька синонімічних понять, які застосовують до подібної категорії осіб, зокрема: «внутрішній біженець», «внутрішній переселенець», «вимушений переселенець», «внутрішній мігрант» тощо³⁹. В українському законодавстві їх визначено як «внутрішньо переміщені особи» (ВПО) що найточніше відповідає англomовному терміну «internally displaced persons».

У «Керівних принципах з питань про переміщених осіб всередині країни» Організації Об'єднаних Націй закріплено наступне визначення: «Внутрішньо переміщені особи – це окремі особи, чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання, або місця постійного проживання в результаті або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаних державних кордонів»⁴⁰.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру⁴¹.

Відмінність ВПО від біженців полягає у відсутності факту перетину державного кордону з метою залишення зони бойового конфлікту.

Згідно із статтею 2 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Україна вживає всіх можливих заходів,

³⁸ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388>

³⁹ Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. *Право і суспільство*. 2018. 1(1). С. 34–39.

⁴⁰ Збірник нормативно-правових актів з питань забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні / Уклад. : д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко, к.ю.н., доц. К. В. Степаненко. Дніпро : ДДУВС. 20217. С. 39-53.

⁴¹ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 06.09.2021 р. № 1706 - VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 17.08.2022).

передбачених Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, щодо запобігання виникненню передумов вимушеного внутрішнього переміщення осіб, захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні.

Права і свободи внутрішньо переміщених осіб та особливості роботи з ними закріплені в таких міжнародних документах, як «Керівні принципи з питань про переміщених осіб всередині країни» УВКБ ООН та IV Женевська конвенція⁴². У 2012 році Міжнародною федерацією соціальних працівників було ухвалено міжнародний документ «Переміщені особи». В ньому наголошується на тому, що робота з переміщеними особами повинна спрямовуватися на забезпечення стійкості, подолання залежності від гуманітарної допомоги, відновлення виробничого потенціалу, відновлення соціально-культурних та громадських структур, а також особистої та колективної спроможності активно сприяти національному та регіональному розвитку. Метою соціальної роботи в таких випадках є сприяння незалежності та розвитку громад, а не їх виживання. Відповідно, послуги для переміщених осіб повинні бути колективними та системними, а не фрагментарними, і надаватися у вигляді разових послуг від приватних осіб⁴³.

В Україні основними законодавчими актами, що регулюють роботу з внутрішньо переміщеними особами є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (№ 3671-VI від 03.03.2016 р.), «Порядок оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи» (затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 509 від 1.10.2014 р.), «Порядок надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» (затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 505 від 1.10.2014 р) та ін.

Виділяють наступний спектр потреб вимушених переселенців в Україні:

1. Офіційне визначення, процедура визнання та інституціоналізація статусу, що передбачатиме запровадження цільової державної допомоги:

- формування відчуття гідності та самоповаги;

⁴² Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С. О., Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. №2 (53). С. 65–72.

⁴³ Displaced Persons. *International Federation of Social Workers*. 2012. URL: <http://ifsw.org/policies/displaced-persons> (дата звернення 17.08.2022).

- відчуття певної стабільності;
- можливість розриву трудових відносин;
- працевлаштування;
- тимчасова несплата комунальних платежів (за місцем виїзду);
- податкові канікули для підприємців;
- взяття на облік у медичних закладах;
- влаштування дітей до д/у та навчальних закладів;
- пільгове кредитування;
- можливість надання позик на пільгових умовах для тих, хто не зможе або не забажає повернутись назад (на придбання тимчасового житла або перенесення бізнесу);
- «соціальне» житло (часткове відшкодування оплати за оренду житла);
- тимчасовий пільговий місцевий проїзд.

2. *Індивідуальний підхід до кожної родини*

3. *Засоби комунікації (Інтернет, мобільний зв'язок)*

4. *Інформаційне забезпечення (можливості переїзду на постійне місце проживання, потреби у робочій силі та можливості вирішення питань житла, непоінформовані про плани з боку держави)*

5. *Потреби «завтрашнього дня»*

- Взуття, теплий одяг;
- Спеціалізована медична допомога (немає мед карток дітей/дорослих);
- Підготовка дітей до школи (документи, одяг, шкільний «портфель»).

6. *«Бачення майбутнього»*

- Повернення до своїх населених пунктів (можливість, терміни, умови...);
- Можливість переїзду в іншу місцевість (робота, житло, влаштування дітей тощо)⁴⁴.

Відповідно до ч. 2. ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» підставою для взяття на облік внутрішньо переміщеної особи є проживання на території, де виникли обставини на момент їх виникнення⁴⁵.

Зареєстровані як внутрішньо переміщені особи громадяни пенсійного віку, особи з інвалідністю, діти з інвалідністю та інші особи, які перебувають у складних життєвих обставинах, мають право на отримання

⁴⁴ Балакірева О. Спектр проблем вимушених переселенців в Україні: швидка оцінка ситуації та потреб. *Вимушені переселенці в Україні: питання термінового та середньострокового реагування* : матеріали круглого столу (9 липня 2014 р.). URL : <http://www.uisr.org.ua/news/36/83.html> (дата звернення 17.08.2022).

⁴⁵ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 06.09. 2021 р. № 1706 - VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 17.08.2022).

соціальних послуг відповідно до чинного законодавства України за фактичним місцем проживання чи перебування.

О. Д. Балдинюк

Волонтерство – будь-які форми добровільного залучення до суспільно важливих дій. У контексті молодіжної політики волонтерство заохочується, підтримується, є справді добровільним, неоплачуваним, дає можливість здобути певні компетенції та є цінним для суспільства⁴⁶.

Волонтерство або волонтерська діяльність – це добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги⁴⁷.

Милосердя, благодійність та меценатство стали підґрунтям для розвитку волонтерства. В Україні людей, що займалися суспільно-корисною справою, називали добродійцями, благодійниками, альтруїстами, громадськими діячами, меценатами (Князь Володимир, Ярослав Мудрий, Гетьман Петро Сагайдачний, Іван Мазепа), приватними благодійниками (Терещенки, Семеренки, Броцькі).

Вважається, що волонтерство як суспільний рух виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які почали надавати допомогу усім, хто її потребував.

Роком виникнення волонтерського руху у світі вважають 1859 рік. Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створення Червоного Хреста – організації, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються і досі волонтерські організації всього світу⁴⁸. Волонтерство – це благодійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної плати, без просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот та суспільства в цілому⁴⁹.

Основними законодавчими актами, що регулюють діяльність волонтерства в Україні, є Конституція України, Закони України: «Про волонтерську діяльність», «Про громадські об'єднання» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та інших законів, міжнародних

⁴⁶ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL : <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 17.08.2022).

⁴⁷ Про волонтерську діяльність: Закон України зі змінами від 03.09.2022, № 3236-VI. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення 17.08.2022).

⁴⁸ Про громадські об'єднання: Закон України зі змінами від 12.06.2022, № 4572-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення 17.08.2022).

⁴⁹ Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення 17.08.2022).

договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і інших нормативно-правових актів.

14 вересня 1990 р. в Парижі на XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль прийняли Загальну Декларацію про волонтерську діяльність⁵⁰, згідно з якою така діяльність розглядається як інструмент соціального, економічного, культурного, екологічного розвитку. Декларація підкреслює: волонтерство – це добровільний вибір, що відображає особисті погляди і позиції; це активна участь громадянина в житті суспільства, що виражається зазвичай спільною діяльністю в межах різних асоціацій. Волонтерство сприяє поліпшенню якості життя, особистому процвітанню й поглибленню солідарності, реалізації основних потреб на шляху будівництва справедливого й мирного суспільства, більш збалансованому економічному й соціальному розвитку, створенню нових робочих місць і професій⁵¹.

Волонтерська діяльність здійснюється за такими напрямками: надання волонтерської допомоги з метою підтримки малозабезпечених, безробітних, багатодітних, бездомних, безпритульних, осіб, що потребують соціальної реабілітації; здійснення догляду за хворими, особами з інвалідністю, самотніми, людьми похилого віку та іншими особами, які через свої фізичні, матеріальні чи інші особливості потребують підтримки та допомоги; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру, дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у результаті соціальних конфліктів, нещасних випадків, а також жертвам кримінальних правопорушень, біженцям, внутрішньо переміщеним особам; надання допомоги особам, які через свої фізичні або інші вади обмежені в реалізації своїх прав і законних інтересів; проведення заходів, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища, збереженням культурної спадщини, історико-культурного середовища, пам'яток історії та культури, місць поховання; сприяння проведенню заходів національного та міжнародного значення, пов'язаних з організацією масових спортивних, культурних та інших видовищних і громадських заходів; надання волонтерської допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру; надання волонтерської допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення

⁵⁰ Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. *Права людини*: навч. посіб. К. : Просвіта, 2002. С. 67–80

⁵¹ Там само.

антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях; сприяння уповноваженому органу з питань пробації у здійсненні нагляду за засудженими та проведенні з ними соціально-виховної роботи; надання волонтерської допомоги за іншими напрямками, не забороненими законодавством⁵².

У Декларації проголошено низку головних принципів руху, зокрема, надання особистих або організованих послуг, а також принцип перетворення волонтерства на елемент особистого розвитку, набуття нових знань і навичок. Ця Декларація підтримує право кожної жінки, чоловіка та дитини на вільне об'єднання у спілки для волонтерської діяльності без будь-якої дискримінації через культурне та етнічне походження незалежно від віросповідання, віку, статі, фізичного, соціального чи економічного становища. Всім людям у світі має бути гарантовано право на вільне витрачання свого часу, таланту й енергії на користь інших людей чи громади, якщо вони працюють індивідуально чи в колективі, не сподіваючись на фінансову винагороду⁵³.

О. Д. Балдинюк

Воркшоп (англ. workshop) – навчальний захід (нарівні із семінарами, курсами, майстернями), на якому учасники отримують знання самостійно. Дослівний переклад терміну – «робоча майстерня»⁵⁴.

Основні відмінності воркшопа від заходів іншого типу – висока інтенсивність групової взаємодії, активність і самостійність учасників, актуальний досвід й особисте переживання. Експерт, ведучий, керівник воркшопа допомагає учасникам визначити мету, завдання високопродуктивної майстерні, підбирає методи та прийоми для активного дослідження.

Учасники використовують особистий досвід і професійні знання та вміння, наявні в них із теми воркшопа. Вони діляться ними з іншими учасниками заходу. Ведучий уміло контролює процес, спрямовує діяльність групи.

Мінімальна тривалість воркшопа – половина дня. Максимальна – п'ять-сім днів. Основні методи і прийоми – аналіз і розбір ситуацій, створення проектів і презентацій, «мозковий штурм», параметричний

⁵²Про волонтерську діяльність: Закон України від 2011 р. № 42, ст. 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення 17.08.2022).

⁵³ Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. *Права людини*: навч. посіб. К. : Просвіта, 2002. С. 67–80.

⁵⁴ Воркшоп. Глосарій: ОСВІТА.UA. URL : <https://osvita.ua/vnz/add-education/glossary/7701/> (дата звернення 17.08.2022).

практикум, виконання індивідуальних і групових вправ. Теоретичні «вкраплення» у вигляді лекцій застосовуються дуже рідко й у мінімальному (необхідному для повного висвітлення теми) обсязі. По закінченні воркшопа у групи є певний інструментарій, модель поведінки в конкретній ситуації.

При такій формі навчання наголос робиться на динамічне знання. Відповідальність за результат навчального процесу розподіляється між учасниками й ведучим. Кожний учасник воркшопа отримує індивідуальне рішення конкретного завдання. Результативність заходу визначається внеском учасників.

І. О. Карнич

Впровадження гендерних підходів – глобально визнана стратегія просування гендерної рівності. Це не самоціль, а засіб для досягнення мети гендерної рівності шляхом гарантування, що гендерні перспективи та увага до гендерних проблем будуть у центрі всієї діяльності, включно з розробкою політики, розподілом ресурсів та плануванням, імплементацією й моніторингом програм і проєктів⁵⁵.

О. О. Матрос

Всеукраїнський молодіжний центр – державною установою, що належить до сфери управління центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику. Всеукраїнський молодіжний центр утворюється та діє з метою сприяння розвитку регіональних та місцевих молодіжних центрів, розвитку та популяризації нових форм, методів та інструментів молодіжної роботи, її організаційного, методичного та ресурсного забезпечення⁵⁶.

Н. В. Левченко

Вулична культура – молодіжна субкультура, що відображає спосіб життя, захоплення та погляди молодих людей, об'єднаних спільними інтересами, цінностями, установками і формами поведінки, та відрізняється від традиційної (усталеної) культури суспільства, хоча й пов'язана з нею⁵⁷.

Н. М. Коляда

⁵⁵Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL : <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388> (дата звернення 17.08.2022).

⁵⁶ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 17.08.2022).

⁵⁷ Там само.

Г

Гендер – соціальний конструкт, який інформує про ролі, погляди, цінності й відносини між жінками та чоловіками. На протигагу статі, яка є поняттям біології (біологічні відмінності між чоловіками і жінками), поняття гендеру визначає суспільство. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами визначає гендер як соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків⁵⁸.

О. О. Матрос

Глобалізація – процес зростаючої взаємозалежності та обміну між народами, зокрема, в економічній, соціальній і культурній сферах. Цей термін також використовують для визначення конкретної форми міжнародної інтеграції, спрямованої на виконання інтересів приватних можновладців, виробничих корпорацій і фінансових інститутів, тісно пов'язаних з впливовими державами⁵⁹.

Глобалізація (англ. *globalization*) – процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації⁶⁰.

У ширшому розумінні – перетворення певного явища на планетарне, таке, що стосується всієї Землі. Основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, зумовлений розвитком транспорту та засобів зв'язку, він має системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Відбувається збільшення як кількості спільних для груп держав проблем, так і кількості та типів інтегрованих суб'єктів.

Глобалізація (від франц. *global* – загальний, всесвітній; що походить від лат. *globus* – куля) – новітній трансформаційний процес (точніше – низка взаємопов'язаних процесів) у просторовій організації локальних, регіональних і світ. екон. зв'язків та відповідних соціальних відносин.

⁵⁸ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjnu4> (дата звернення 17.08.2022).

⁵⁹ Там само.

⁶⁰ Енциклопедія історії України: т. 2: г-д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. інститут історії України. К.: в-во «Наукова думка», 2004. 688 с.

Головні ознаки глобалізації: 1) масовий і масштабний вихід соціальної, політичної та економічної активності за межі кордонів окремих держав на регіони й континенти; 2) зростаюча інтенсивність взаємозв'язків у сфері торгівлі, інвестицій, фінансів, міграційних і культурних процесів; 3) небувале до цього часу прискорення поширення ідей та інформації, обігу капіталів, переміщення товарів, міграції населення внаслідок розвитку всеосяжних систем транспорту та комунікацій; 4) стирання граней між місцевими й всепланетарними подіями. Глобалізацію, отже, можна коротко охарактеризувати як всезростаючий вплив на життя людей їхніх всесвітніх взаємозв'язків.

І. О. Карпич

Грант – сума коштів або матеріальні цінності, що надаються для проведення проектної діяльності або вирішення суспільних проблем, при цьому пріоритети визначає донор⁶¹.

Н. І. Коляда

Грантова підтримка – підтримка, що надається на безповоротній основі некомерційним організаціям або фізичним особам на реалізацію соціальних проєктів, благодійних програм, на проведення досліджень, навчання, на інші суспільно корисні цілі з наступним звітом про їх використання та результати зміни ситуації.

Види підтримки: грошові гранти; стипендії; нагороди та грошові призи за участь в конкурсах; програми з обміну досвідом; семінари, тренінги, конференції (онлайн / офлайн); менторство.

Грантодавець – це вітчизняна чи зарубіжна благодійна організація, що надає грантову підтримку конкретним проєктам, які відповідають її цілям і завданням. Ця організація робить кроки по поширенню інформації про грантові програми і дає про них найбільш повну інформацію. Часто грантодавцями є благодійні фонди, які для виділення грантів отримують фінансові кошти від організацій та/або приватних осіб, і приймають на себе зобов'язання щодо цільового їх використання. Відповідно до цих зобов'язань грантодавець встановлює певні умови (правила) розгляду заявок і підтримки кращих з них⁶².

⁶¹ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

⁶² Що таке гранти і якими вони бувають. КУ «Обласний методичний центр культури і мистецтва». URL : <https://tinyurl.com/yckf8sy4> (дата звернення 17.08.2022).

Грантова підтримка запроваджується з метою підвищення рівня наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок (далі – дослідження і розробки), розвитку науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності закладів спеціалізованої освіти наукового профілю (наукових ліцеїв, наукових ліцеїв-інтернатів), наукових установ та закладів вищої освіти, збереження та розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, наукового стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, організації та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки⁶³.

Грантова підтримка надається на безоплатній та безповоротній основі МОН, іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать бюджетні наукові установи, університети, академії, інститути, заклади спеціалізованої освіти наукового профілю (наукові ліцеї, наукові ліцеї-інтернати), Національною академією наук, національними галузевими академіями наук, Національним фондом досліджень України (далі – грантонадавачі)⁶⁴.

Терміни, що вживаються у цьому Порядку, мають таке значення:

- 1) заявка на одержання грантової підтримки (далі – заявка) – документ, оформлений відповідно до визначених грантонадавачем переліку та форм, поданий для участі у конкурсному відборі на надання грантової підтримки за рахунок коштів державного бюджету;
- 2) одержувач грантової підтримки – переможець конкурсного відбору, з яким грантонадавач укладав договір про надання грантової підтримки;
- 3) проект грантової підтримки – комплекс заходів з проведення досліджень і розробок, розвитку науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності закладів спеціалізованої освіти наукового профілю (наукових ліцеїв, наукових ліцеїв-інтернатів), наукових установ та закладів вищої освіти, збереження та розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, наукового стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, організації та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки;
- 4) учасник конкурсного відбору – фізична або юридична особа, яка подала заявку та прийнята до участі у конкурсному відборі⁶⁵.

⁶³ Про затвердження Порядку надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 776. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.08.2022).

⁶⁴ Там само.

⁶⁵ Про затвердження Порядку надання грантової підтримки наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 р. № 776. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 17.08.2022).

Інші терміни вживаються у значенні, наведеному у Законах України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», «Про освіту». МОН може надавати грантову підтримку юридичним особам за такими напрямками: проведення досліджень і розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки; реалізація проектів у межах міжнародного науково-технічного співробітництва; розвиток матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок; наукове стажування наукових працівників; організація та проведення наукових конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки; забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв⁶⁶.

В. П. Ісаченко

Громадянство: а) правові відносини між людиною і державою, унаслідок яких виникають взаємні права й зобов'язання, або б) використовують для опису загальних відносин між громадянами і державою, до якої вони «належать», включно з очікуваними формами поведінки й відносин⁶⁷.

Громадянство України – правовий зв'язок між фізичною особою і Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках⁶⁸.

О. М. Бойко

Громадянська освіта молоді – формальні і неформальні освітні заходи, спрямовані на формування моделей поведінки та ціннісного ставлення у плані утвердження та захисту демократії, прав людини та універсальної культури, які реалізуються, шляхом впровадження цільових навчальних програм, запровадження демократичних інструментів врядування у закладах освіти та дотримання принципів демократії та прав людини у освітніх програмах⁶⁹.

Громадянська освіта:

1) діяльність, спрямована на формування знань і навичок, необхідних громадянину в демократичній правовій державі для реалізації громадянських прав і свобод, користування інститутами сучасної правової демократичної держави. Завданням громадянської освіти є культивування

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL : <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388> (дата звернення 17.08.2022).

⁶⁸ Про громадянство України: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, ст.65). URL : <http://surl.li/huws>. (дата звернення 17.08.2022).

⁶⁹ Про молодь: проєкт Закону України від 10.12.2015 р. № 3621. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ00396А?an=3> (дата звернення 17.08.2022).

основоположних принципів і цінностей вільного демократичного суспільства і конституційного порядку. Вивчення прав і вміння реалізувати ці права формують ядро громадянської освіти.

2) навчання людей, як жити в умовах сучасної держави, як додержуватися її законів і водночас не дозволяти владі порушувати їхні права, добиватися від неї здійснення їхніх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства⁷⁰.

Громадянська освіта в демократичному суспільстві покликана навчати індивіда зберігати власну автономію у стосунках з іншими людьми і державою, ефективно захищати власні інтереси. Така освіта має бути осмислена як своєрідне звільнення людини, її визволення, але не від зовнішніх пут, а від власної нерішучості, нездатності відчувати свою соціальну значущість, гідність, свободу й рівність у стосунках з іншими⁷¹.

Новий Закон про освіту, прийнятий у вересні 2017 р., визначає, що держава зобов'язана створити умови для здобуття громадянської освіти, спрямованої на формування компетентностей, пов'язаних з реалізацією особою своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомленням цінностей громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина⁷².

Громадянська освіта молоді полягає в розвитку та соціалізації особистості, формуванні її національної самосвідомості, громадянської позиції, загальної культури, світоглядних орієнтирів, критичного мислення, творчих здібностей, дослідницьких та аналітичних навичок.

Метою громадянської освіти є:

1. формування вільної особистості, яка визнає загальнолюдські та національні цінності й керується морально-етичними критеріями та почуттям відповідальності у власній поведінці;
2. виховання поваги до людської гідності й дотримання прав людини, демократичних цінностей, верховенства права, справедливості, неупередженості, рівності;
3. формування громадянської компетентності учнівської молоді, що забезпечує її активну громадянську позицію, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки в конкретній ситуації, налагоджувати соціальне партнерство у розв'язанні суспільних проблем;
4. виховання громадянської свідомості особистості, орієнтованої на демократичні пріоритети й злагоду в суспільстві, почуття

⁷⁰ Крупський Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник. Вінниця : ВНТУ, 2010. С. 13.

⁷¹ Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді. *Політичний менеджмент*. № 6. 2007. С. 82-88.

⁷² Демократія, права людини та участь молоді. Громадянська освіта для молодіжних працівників: Посібник / Ярина Боренько, Андрій Донець. К.: Міністерство молоді та спорту України, 2018. С. 14

приналежності до свого народу, спільних історичних, політичних і культурних цінностей своєї держави;

5. виховання толерантності, інклюзії та поваги до культурного різноманіття, різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей;

6. розвиток політичної, правової, економічної, соціальної, культурної, медійної грамотності школярів, гнучкості й адаптивності, комунікабельності, готовності до співробітництва, здатності розв'язувати конфлікти й запобігати дискримінації⁷³.

3 жовтня 2018 року Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію громадянської освіти в Україні. Згідно з концепцією, основними громадянськими компетентностями, на які має бути спрямовано громадянську освіту в Україні, є:

- розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті; розуміння та сприйняття цінності прав та свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших; розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;
- розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;
- знання механізмів участі у суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом із прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних з участю в суспільно-політичному житті;
- здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

⁷³ Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 17.08.2022).

- здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
- здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності⁷⁴.

Громадянська освіта спрямована на формування громадянської компетентності молоді, зокрема:

- *соціально-комунікативної*: вміння й навички спілкування та встановлення конструктивних відносин між людьми, діалогу і громадського обговорення суспільних проблем;
- *інформаційно-медійної*: вміння критично мислити; навички пошуку, аналізу та оцінки інформації, критичної оцінки медіаповідомлень на основі аналізу джерел, соціальної ситуації;
- *розв'язання соціальних конфліктів, проблем*: уміння розв'язувати соціальні суперечності; формування установки на толерантне розв'язання конфліктів;
- *відповідального соціального вибору й прийняття рішення*: готовність до ухвалення обґрунтованого рішення на основі усвідомленого й виваженого вибору;
- *громадянської участі*: установка на відповідальну суспільну діяльність; навички участі в соціальних та політичних процесах⁷⁵.

Наслідком і результатом громадянської освіти має бути формування молоді людини, яку характеризують наступні якості: почуття власної гідності, шанування прав людини і вміння їх захищати; уміння мислити критично й незалежно, вимогливо ставитися до влади; відданість демократичним цінностям, віра в них, сповідування таких цінностей суспільного життя, як права людини, верховенство права, справедливість; політична освіченість, компетентність; знання, визнання і дотримання законів; толерантність і готовність до компромісу, до розв'язання конфліктів шляхом певних угод; участь у спільних справах⁷⁶.

О. Д. Балдинюк

Громадянське суспільство – загалом волонтерські, громадські й соціальні організації, асоціації та інституції, наприклад, зареєстровані благодійні організації, неурядові організації, громадські групи, жіночі організації, релігійні організації, професійні асоціації, профспілки, групи самопомочі та правозахисні групи, що становлять основу функціонування

⁷⁴ Демократія, права людини та участь молоді. Громадянська освіта для молодіжних працівників: Посібник / Ярина Боренько, Андрій Донець. К.: Міністерство молоді та спорту України, 2018. С. 17–18.

⁷⁵ Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL : <https://tinyurl.com/26sze9hz> (дата звернення 17.08.2022).

⁷⁶ Карнаух А. Громадянська освіта як засіб формування політичної культури молоді. *Політичний менеджмент*. № 6. 2007. С. 85.

демократичного суспільства. Громадянське суспільство розглядають як відмінне від державних і комерційних установ⁷⁷.

Громадянське суспільство – суспільство, в основі якого лежить розгалужена мережа незалежних від держави інституцій, об'єднань та організацій, створених самими громадянами для виявлення й здійснення різних громадських ініціатив, задоволення своїх суспільних потреб та обстоювання колективних інтересів. У повсякденному вжитку під Громадянським суспільством (далі Г.с.) нерідко розуміють рівень громадян. свідомості певного суспільства, активність громадян у створенні громад. організацій. Іноді, на рівні політичних гасел, Г. с. вживають як синонім ліберал. демократії. Деякі дослідники ототожнюють Г. с. з «відкритим суспільством», вважаючи, що ці терміни описують відповідно політ.-соціол. і політ.-філос. аспекти одного й того самого явища. Суть класичної моделі полягає у нерозрізненні Г. с., що розглядається передусім як суспільство політичне, та держави. Для Аристотеля політичне суспільство є вершиною морального розвитку людства від природи (варвар.) стану послідовно до родини, гнізда, громади, держави. Саме у державі повною мірою реалізується суспільна сутність людини як політичної і громадської істоти. Ідеї Аристотеля по-своєму розвивали Цицерон, І. Кант, Ж.-Ж. Руссо, Зовсім ін. концепцію Г. с. розробили у 17–18 ст. ідеологи новоєвропейського лібералізму А. Сміт, Д. Фергюсон та Дж. Локк. Появу Г. с. вони небезпідставно пов'язували з поділом праці та поступовим вивільненням від господарської діяльності зі сфери політики, її усамостійненням і утвердженням як пріоритету діяльності⁷⁸.

О. М. Бойко

⁷⁷ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 15.07.2022).

⁷⁸ М. Ю. Рябчук . Громадянське суспільство // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=31976 (дата звернення 15.07.2022).

Д

Дедлайн – це запозичений з англійської мови термін, який означає крайній строк виконання якої-небудь роботи або поставленого завдання. Слово Дедлайн в більшості випадків використовується стосовно тієї роботи або задачі, яка має на увазі чіткі та встановлені терміни здачі. У буквальному перекладі з англійської мови, термін «DEADLINE» означає: «мертва лінія», або «крайня межа», «крайній термін», «граничний термін», «межа», «останній рубіж»⁷⁹.

Дедлайн – це короткий проміжок часу перед задачею роботи замовнику. Варто відзначити, що дату дедлайну часто встановлюють на кілька днів або тижнів раніше реального терміну здачі виконаної роботи. Це робиться для того, щоб виконавці, які можливо не дуже старанно працювали над проектом або не приділяли належну увагу до встановлених термінів, могли зібратися з силами та доробили роботу⁸⁰.

Досить часто саме в період дедлайну проводяться різні тестування, перевірки та «шліфування» проекту. Таким чином, виконавці залишають собі якийсь запас часу на різні доопрацювання, редагування та усунення недоліків⁸¹.

Крім цього, встановлена дата дедлайну сприяє підвищенню працездатності співробітників. Так би мовити, це свого роду стимул – не розслаблятися, наближаються терміни здачі. За твердженням деяких психологів, працівники, які регулярно працюють в плановому форматі з встановленими датами, показують кращі результати внаслідок більш ефективної роботи головного мозку⁸².

Термін «Дедлайн» може використовуватися у двох варіантах.

Умовний Дедлайн – це штучно встановлений заздалегідь термін здачі роботи.

Реальний Дедлайн – це реальний і остаточний термін здачі роботи, який не можна продовжити та зривати⁸³.

В. П. Ісаченко

⁷⁹ Дедлайн (Deadline) – що це таке простими словами. *Termin.in.ua*. URL: <https://termin.in.ua/dedlayn-deadline/> (дата звернення 15.07.2022).

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Там само.

⁸² Там само.

⁸³ Там само.

Декларація – документ, у якому викладено узгоджені принципи та стандарти, але він не є юридично обов’язковим. Конференції ООН, зокрема Конференція ООН з прав людини у Відні 1993 року та Всесвітня конференція жінок у Пекіні 1995 року, зазвичай видають два типи декларацій: один пишуть представники/представниці державних структур, другий – неурядові організації. Генеральна Асамблея ООН часто видає впливові, але юридично не зобов’язуючі декларації.⁸⁴

Н. М. Коляда

Демократія – форма правління, при якій народ має повноваження на управління державою шляхом прямого референдуму або за допомогою своїх представників/представниць, обраних народом, які мають право голосу⁸⁵.

Н. М. Коляда

Департамент молоді Ради Європи – підрозділ Директорату Ради Європи з питань демократичного громадянства та участі. Департамент розробляє напрямки, програми та правові інструменти, націлений на формування когерентних та ефективних молодіжних політик на місцевому, національному та європейському рівнях. Департамент молоді надає фінансову й навчальну підтримку для міжнародних молодіжних ініціатив, які здійснюють задля просування активного громадянства в середовищі молоді, мобільності молоді й цінностей прав людини, демократії та культурного плюралізму. Департамент також збирає, узагальнює й поширює експертні дослідження у сфері молоді та знання про життєві ситуації, мотивації і способи самовираження молодих європейців. Статутними органами Департаменту є Європейський керівний комітет у справах молоді (міністерський рівень) та Молодіжна консультативна рада (громадський рівень). Безпосередня навчальна підтримка здійснюється у Європейських молодіжних центрах, а фінансова підтримка проєктів – через Європейський молодіжний фонд⁸⁶.

Н. В. Левченко

Державна служба – державно-правовий і соціально-політичний інститут для практичного виконання завдань і функцій держави особами, які мають посади в державних органах та одержують заробітну плату за

⁸⁴ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjnu4> (дата звернення 15.07.2022).

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Там само.

рахунок державних коштів⁸⁷. *Державна служба в Україні* – це професійна діяльність осіб, які займають посади в державних органах та їх апараті щодо практичного виконання завдань і функцій держави та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів. Ці особи є державними службовцями і мають відповідні службові повноваження⁸⁸.

Н. В. Левченко

Державна цільова програма – це комплекс взаємопов’язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв’язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням⁸⁹.

Державні цільові програми поділяються на: загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля (далі – загальнодержавні програми) – це програми, які охоплюють всю територію держави або значну кількість її регіонів, мають довгостроковий період виконання і здійснюються центральними та місцевими органами виконавчої влади; інші програми, метою яких є розв’язання окремих проблем розвитку економіки і суспільства, а також проблем розвитку окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць, що потребують державної підтримки⁹⁰.

Метою розроблення державних цільових програм є сприяння реалізації державної політики на пріоритетних напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць; забезпечення концентрації фінансових, матеріально-технічних, інших ресурсів, виробничого та науково-технічного потенціалу, а також координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій для розв’язання найважливіших проблем⁹¹.

Державна цільова програма розробляється за сукупності таких умов: існування проблеми, розв’язання якої неможливе засобами територіального чи галузевого управління та потребує державної підтримки, координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів

⁸⁷Державна служба. Вікіпедія. URL: <https://tinyurl.com/275zmv65> (дата звернення 15.07.2022).

⁸⁸Про державну службу : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3723-XII. URL: <https://www.spfu.gov.ua/ua/documents/2525.html> (дата звернення 15.07.2022).

⁸⁹Про державні цільові програми : Закон України від 24.10.2020 р. URL: <https://tinyurl.com/2d6vrcct> (дата звернення 15.07.2022).

⁹⁰ Там само.

⁹¹ Там само.

місцевого самоврядування; відповідності мети програми пріоритетним напрямкам державної політики; необхідності забезпечення міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків технологічно пов'язаних галузей та виробництв; наявності реальної можливості ресурсного забезпечення виконання програми⁹².

В. П. Ісаченко

Державотворення – комплексний довготривалий процес, спрямований на утворення держави, який включає культурні, політичні, міфологічні, релігійні та ін. чинники. Не в кожній державі поняття «державотворення» має ті значення і роль, які вони мають в Україні на нормативно-правовому та науковому рівнях⁹³.

Державотворення це процес, спрямований на актуалізацію національної ідеї в галузі державного управління, вироблення та втілення ідеології державотворення, створення й становлення держави як системи відносин та її інститутів, що мають забезпечити життєздатність і розвиток держави. Державотворення являє собою багатогранний процес, що охоплює цілий комплекс взаємопов'язаних чинників, зокрема природничо-географічних, культурно-гуманітарних, мовних, етнопсихологічних, духовно-світоглядних (міфологічних і релігійних), соціально-економічних, правових, геополітичних, військово-оборонних тощо, які відображають усі сфери життєдіяльності суспільства⁹⁴.

Н. В. Левченко

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву – державна спеціалізована фінансова установа, утворена з метою реалізації державної житлової політики, яка використовує кошти державного, місцевих бюджетів та інших джерел, виділені для надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла⁹⁵. *Державна спеціалізована фінансова установа «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» (Держмолодьжитло).*

⁹²Про державні цільові програми : Закон України від 24.10.2020 р. URL: <https://tinyurl.com/2d6vrctt> (дата звернення 15.07.2022).

⁹³ Державотворення. Вікіпедія. URL: <https://tinyurl.com/39bv72a> (дата звернення 15.07.2022).

⁹⁴ Коник С. М. Державотворення як управлінська категорія. *Державне управління: теорія і практика*. № 2, 2012. С. 1–7.

⁹⁵ Положення про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 р. № 584. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.07.2022).

Органом управління Держмолодьжитло є Міністерство розвитку громад та територій України. Метою діяльності Держмолодьжитла є сприяння проведенню державної житлової політики. Держмолодьжитло має регіональні управління в усіх областях України, через які забезпечує виконання державних та місцевих програм будівництва та придбання житла. Держмолодьжитло – це унікальний інструмент державної житлової політики, який реалізує різноманітні механізми державної підтримки громадян у їх прагненні здобути власне житло.

На сьогодні Держмолодьжитлом реалізується програма кредитування молоді за рахунок коштів власних коштів (відсоткова ставка = обліковій ставці НБУ), програма кредитування внутрішньо переміщених осіб, учасників АТО/ООС на придбання житла (3% річних), а також програма кредитування внутрішньо переміщених осіб за рахунок грантових коштів Уряду Німеччини, що надаються через Банк Розвитку KfW (3% річних). Держмолодьжитло є виконавцем понад 126 місцевих житлових програм по всіх регіонах України.

Крім того, на обслуговуванні Держмолодьжитла знаходяться договори за раніше виданими кредитами по програмам, фінансування яких з коштів Державного бюджету на сьогодні не відбувається: кредитні договори про надання пільгових довгострокових кредитів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам; договори про надання часткової компенсації відсоткової ставки за кредитами комерційних банків наданих на будівництво або придбання житла; договори по здешевленню вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов; кредитні договори з ОСББ та підприємствами, які працюють у сфері ЖКГ⁹⁶.

Н. В. Левченко

Директор (керівник) молодіжного центру – особа, яка очолює центр та призначається на дану посаду на визначений засновником строк та звільняється з посади відповідно до законодавства. Директор центру: організовує роботу центру, несе персональну відповідальність за виконання покладених на нього завдань; затверджує організаційну структуру центру, посадові інструкції працівників центру, а також правила внутрішнього розпорядку центру та контролює їх виконання; розробляє штатний розпис та подає його на затвердження в установленому законодавством порядку; в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад працівників центру, здійснює контроль за виконанням працівниками покладених на них обов'язків; видає у межах своїх повноважень накази, організовує і контролює їх виконання; укладає

⁹⁶ Офіційний сайт Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву. URL : <https://www.molod-kredit.gov.ua/pro-fond> (дата звернення 15.07.2022).

договори, діє від імені центру і представляє його інтереси; розпоряджається за згодою засновника коштами та майном відповідно до законодавства; відкриває і закриває рахунки центру в органах Казначейства, установах банків; розробляє і подає на затвердження засновнику плани роботи центру і звіти про їх виконання; на вимогу експертної ради, утвореної при центрі, надає інформацію про діяльність центру; організовує ведення бухгалтерського обліку та звітності центру; організовує планування видатків, необхідних для провадження діяльності центру, звітує про їх здійснення; здійснює інші повноваження, визначені законодавством. Директор центру підзвітний та підконтрольний засновнику⁹⁷.

Н. І. Коляда

Дискримінація – будь-яке розрізняння, виключення, обмеження прав за такими ознаками, як раса, культура, етнічне походження, національність, сексуальна орієнтація, релігія, фізичні недоліки чи інші характеристики, що призводять до потрапляння в гірше порівняно з іншими особами становище, коли це не може бути виправдано об'єктивними та правомірними цілями⁹⁸.

Дискримінація (лат. *discriminatio* – відокремлення, розділення, розрізнення) – обмеження чи позбавлення прав певних юридичних і фізичних осіб. Розрізняють дві осн. форми Д. – правова (закріплена у законах) і неофіц. (укорінена у соц. звичаях). Серед ін. видів Д. – етнічна, національна, релігійна, статева. На відміну від правової, яку можна ліквідувати шляхом внесення змін у законодавство, неофіційно Д. подолати значно складніше, оскільки вона, як правило, існує досить тривалий час і закріплена у традиціях суспільства. У міжнародних відносинах Д. – ставлення до країни (чи групи країн) як до менш повноцінної, порівняно з ін., що порушує загальноприйняті звичаї і принципи міжнародного права. Крайні форми расової чи етнічної Д. – расизм, створення гетто, резервацій, політика етнічних чисток, геноцид. Акти Д. можуть відбуватися явно або приховано, набувати знач. поширення, здійснюватися окремими особами чи анонім. групами та ін.. Протиправність Д. відображена у статуті ООН, міжнародних актах про права людини – Декларації про ліквідацію Д. щодо жінок 1967 і про ліквідацію всіх форм нетерпимості та Д. на основі релігії або переконань 1981, конвенціях Міжнародної організації праці про Д. у галузі праці та занять 1958, ЮНЕСКО по боротьбі з Д. у галузі освіти 1960 та ООН про ліквідацію всіх форм Д. жінок 1979, Загальної декларації прав

⁹⁷ Типове положення про молодіжний центр : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.07.2022).

⁹⁸ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 15.07.2022).

людини 1948 та ін. Відповідні положення вміщені у нац. конституціях, зокрема Конституції України (ст. 24).

Однак офіц. заборона Д. не означає її відсутності у практичному житті – вона може існувати у прихованих формах. Напр., роботодавець, розглядаючи претендентів на високооплачувану посаду, виходячи з власних суб'єктивних уподобань, враховує не лише стать, вік, освіту, а й досвід роботи, сімей. стан, якість освіти, місце проживання та ін., хоча диференціація на основі ознак, що не мають відношення до професійних якостей, є Д. і заборонена. Питання щодо трактування тих чи ін. дій як Д. досить складне, оскільки расові, культурні й соц. відмінності подолати складно (інколи неможливо), а виявлення конкретних проявів Д. пов'язане з неоднозначністю сприйняття дискримінації ситуації та загальним рівнем толерантності суспільства. (Див. також Гомосексуальність, Гендер, Двомовність, Етноцид, Лінгвоцид)⁹⁹.

О. М. Бойко

Дитячий рух – це цілісне складне багаторівневе динамічне відносно самостійне соціально-педагогічне явище, що охоплює взаємозалежні структурні складники (організаційно-управлінський, змістовий, науковометодичний), які забезпечують його організацію, функціонування, цілісність та залежать від характеру взаємодії об'єкта (напряму соціальнопедагогічної діяльності), суб'єкта (діти) та співучасників соціальнопедагогічного процесу (дорослі – організатори дитячого руху, представники громадськості та ін.)¹⁰⁰.

Н. М. Коляда

Добровільна участь молоді – участь молоді в обраній сфері молодіжної роботи за власним бажанням і без будь-чийого примусу; молоді особи можуть активно сприяти зміцненню соціальних цінностей та розвитку спільноти, зокрема через різні форми волонтерської діяльності, брати участь в усіх аспектах суспільного життя; заохочення волонтерства серед молоді¹⁰¹.

Н. В. Левченко

⁹⁹ Р. В. Пилипчук . Дискримінація // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=24372 (дата звернення: 01.04.2022).

¹⁰⁰ Коляда Н. М. Дитячий рух як соціально-педагогічна категорія: поняттєво-категоріальний аналіз. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини* / ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та інші. Умань : ФОП «Жовтий», 2014. Вип. 48. С. 272–280.

¹⁰¹ Про молодь: проєкт Закону України від 10.12.2015 № 3621. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ00396А?an=3> (дата звернення 15.07.2022).

Донор – організація, що надає кошти або матеріальні цінності громадянам або іншим організаціям на проведення суспільно значущої і корисної діяльності на безповоротній основі ¹⁰².

Н. М. Коляда

Дослідження у сфері молоді – міждисциплінарні дослідження, які вивчають різноманітні аспекти молоді та молодіжної політики, як-то умови соціального розвитку, форми та способи інтеграції молоді в суспільство, умови для навчання, освіти, життя, соціального включення, працевлаштування, дозвілля, громадянської участі молоді тощо. Дослідження є зазвичай прикладними, на їх основі розробляють рекомендації для покращення молодіжної політики та створюють нові правові інструменти. Сучасною вимогою для молодіжної політики є врахування в ній даних, висновків і рекомендацій таких досліджень ¹⁰³.

Н. М. Коляда

¹⁰² Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

¹⁰³ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 14.08.2022).

Е, Є

Енерджайзер, розминка – рухлива вправа, яку використовують під час навчання для розминки, зарядки, активізації уваги, зміни діяльності або зняття напруження¹⁰⁴.

Розминки (енерджайзери) призначені для досягнення активної участі групи. Вони використовуються під час спаду в середині дня або під час послаблення уваги групи. Розминки можуть мати форму стимулюючих головоломок або фізичної активності, яка піднімає людей із місць і змушує їх рухатися. Секрет цих вправ у їхній спонтанності. Під час розробки курсу тренеру варто мати в арсеналі кілька підходящих вправ, які можна використовувати в будь-який момент, коли увага групи починає зникати¹⁰⁵. Енерджайзер – від «energize» – заряджати енергією та «energizer» – активізатор, генератор. Ефект зрозумілий з назви¹⁰⁶.

Енерджайзер – нетривала вправа (від 2 до 10 хвилин) для управління груповою динамікою шляхом зміни психофізичного стану учасників. На практиці це:

- «заспокійливий засіб» для зняття напруження / «еліксир бадьорості» для активізації уваги;
- спосіб «перезарядити батарейки»;
- місток для знайомства й командоутворення;
- інструмент для роботи зі спротивом і попередження конфліктних ситуацій;
- розминка м'язів, пам'яті, уваги;
- подолання соціальних бар'єрів;
- інструмент формування малих груп для подальшої роботи¹⁰⁷.

Якими мають бути енерджайзери?

- 1) комфортними, передусім для самого організатора. *Не варто проводити енерджайзер, у якому ви самі не дуже впевнені;*
- 2) динамічними – «розігрів», рухова/розумова активність;
- 3) урахувати інтереси учасників – приносити задоволення;

¹⁰⁴ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jju4> (дата звернення 14.08.2022).

¹⁰⁵ Ігри та вправи для тренінгів (зі скарбнички неформальної освіти). *Гурт*. URL: <https://cutt.ly/CFznHAz> (дата звернення: 10.04.2022).

¹⁰⁶ Як проводити енерджайзери? *Прогресивні*. URL: https://progresylni.org/teacher_brochure_energizers (дата звернення: 10.04.2022).

¹⁰⁷ Там само.

- 4) позитивними – ні неуспішним діям, ситуаціям які ображають, утискають, дискримінують;
- 5) залучати максимальну кількість учасників. *Не рекомендуємо використовувати енерджайзери, в основі яких змагання з можливим вилученням учасників;*
- 6) короткими – оптимально 3 – 5 хвилин, але не більше 10 хвилин. *Не перетворюйте розминку в заминку;*
- 7) урахувати фізичні й емоційні обмеження учасників/групи. *Обов'язково пам'ятайте про це;*
- 8) легкими для виконання, зрозумілими в поясненні, простими для участі;
- 9) пов'язаними зі змістом;
- 10) фановими – бути прикольними!¹⁰⁸.

В. П. Ісаченко

Європейський керівний комітет у справах молоді – статутний орган Департаменту молоді Ради Європи, який об'єднує представників/ представниць міністерств, відповідальних за молодь. Комітет сприяє співпраці між урядами країн у сфері молоді, забезпечує платформу для обміну кращими практиками, порівняння молодіжних політик країн, формування стандартів молодіжної політики та опрацювання рекомендацій. Комітет також організовує Конференцію європейських міністрів, відповідальних за молодіжні питання, та розробляє пропозиції правових інструментів для молодіжних політик країн-учасниць¹⁰⁹.

О. М. Бойко

Європейський молодіжний фонд – фонд, який здійснює фінансову підтримку європейських молодіжних ініціатив і розпоряджається бюджетом приблизно в 3 млн. євро на рік. ЄМФ підтримує заходи молодіжних недержавних організацій, мереж та ініціатив, передовсім міжнародні молодіжні зустрічі, а також кампанії, виставки, публікації, аудіовізуальні матеріали, інтернет-сторінки та пілотні ініціативи. ЄМФ також надає гранти на розвиток та управління міжнародним молодіжним організаціям і мережам. Починаючи з 1972 року, коли фонд був заснований,

¹⁰⁸ Як проводити енерджайзери? *Прогресивні*. URL : https://progresylni.org/teacher_brochure_energizers (дата звернення: 10.04.2022).

¹⁰⁹ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL : <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 14.08.2022).

прямими бенефіціарами/бенефіціарками проєктів стало близько 300 тис. молодих людей віком від 15 до 30 років¹¹⁰.

Європейський молодіжний фонд сприяє співпраці між молодими людьми в Європі шляхом забезпечення фінансової допомоги тим європейським молодіжним заходам, які слугують підтримці миру, порозумінню та співпраці в дусі поваги до основних цінностей Ради Європи – таких, як права людини, демократія, толерантність і солідарність¹¹¹.

І. О. Карпич

Європейський молодіжний форум – платформа Національних молодіжних рад та міжнародних молодіжних організацій європейських країн, виступає як представник інтересів молоді на європейському рівні і своїм завданням вбачає представлення й адвокатування інтересів молоді та їхніх організацій з тим, щоб підтримувати молодь як ресурс для позитивних змін та інноваційних рішень. Сьогодні ЄМФ вбачає своїми основними завданнями підвищення участі молоді, посилення спроможності молодіжних організацій та утвердження ідеї самостійності (автономії) й соціального включення молоді¹¹².

Європейський суд з прав людини. Офіційний сайт форуму: <https://www.youthforum.org/>

Н. М. Коляда

Європейські молодіжні центри – постійно діючі структури, які знаходяться в Страсбурзі (заснований у 1972 році) й Будапешті (заснований у 1995 році) та покликані впроваджувати молодіжну політику Ради Європи. Це міжнародні навчальні центри з можливістю перебування (90 місць у Страсбурзі та 112 в Будапешті), у яких відбувається більшість заходів молодіжного сектора. Центри сплановані для проведення тренінгів, семінарів і конференцій, а серед працівників/працівниць є консультанти/консультантки, які супроводжують навчальну діяльність. Більшість заходів, які відбуваються в ЄМЦ, фінансує Рада Європи¹¹³.

Н. В. Левченко

¹¹⁰ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388> (дата звернення 14.08.2022).

¹¹¹ Знак якості Ради Європи для молодіжних центрів. URL : <https://bit.ly/3uWmJTK>

¹¹² Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388> (дата звернення 14.08.2022).

¹¹³ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://rm.coe.int/ukr-eng-dictionary-of-terminology-used-by-the-council-of-europe-in-the/1680a1b388> (дата звернення 14.08.2022).

Європейський суд з прав людини – організація, створена для контролю за дотриманням прав і свобод людини і громадянина закріплених в Європейській конвенції з прав людини¹¹⁴.

Європейський суд з прав людини – міжнародний судовий орган, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, і включає всі питання, які стосуються тлумачення і застосування конвенції, включно з міждержавними справами й скаргами окремих осіб.

І. О. Карпич

¹¹⁴ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 14.08.2022).

Завдання молодіжного центру – утвердження громадянської позиції, духовності, моральності, національно-патріотичної свідомості та формування у молоді сімейних, національних і загальнолюдських цінностей; популяризація стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні, освітньої філософії та підходів відповідно до рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу; створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та лідерських якостей у молоді; популяризація здорового способу життя молоді; сприяння працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву; забезпечення розвитку міжнародного молодіжного співробітництва та міжрегіональної взаємодії молоді в Україні, сприяння волонтерській діяльності та мобільності молоді¹¹⁵.

Відповідно до рівня центру, можна поділити, для:

- *Всеукраїнського молодіжного центру основними завданнями є:* сприяння створенню та розвитку центрів в Україні; здійснення організаційно-правового, методичного та інформаційного забезпечення діяльності центрів; організація та проведення міжнародних та всеукраїнських заходів з метою реалізації державної політики, виконання пріоритетних завдань у молодіжній сфері, проведення на належному рівні молодіжної роботи та задоволення потреб молоді; вивчення, проведення аналізу та впровадження на всеукраїнському рівні кращих міжнародних практик, інноваційних форм і методів роботи з молоддю та підвищення рівня якості роботи центрів; організація процесу присудження Національного знака якості для молодіжних центрів та здійснення моніторингу за якістю діяльності центрів відповідно до процедури та критеріїв якості, затверджених Мінмолодьспортом.

- *Регіонального центру основними завданнями є:* сприяння створенню та розвитку місцевих центрів на території регіону; забезпечення участі місцевих центрів у виконанні загальнодержавних та інших програм з питань молодіжної політики; здійснення організаційно-правового, методичного та інформаційного забезпечення діяльності місцевих центрів; здійснення інформаційно-просвітницької роботи серед місцевих центрів, формальних і неформальних структур молодіжного громадянського суспільства та молоді регіону, зокрема організація та проведення конференцій, засідань, форумів, семінарів, тренінгів, акцій, наметових таборів; замовлення

¹¹⁵ Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.

видавничої продукції; вивчення громадської думки, використання соціальної реклами, забезпечення можливостей для неформальної освіти молоді; вивчення, аналіз та впровадження інноваційних форм і методів роботи з молоддю, спрямованих на: соціалізацію та самореалізацію молоді; інтелектуальний, моральний, духовний розвиток молоді, реалізацію її творчого потенціалу; національно-патріотичне виховання молоді; популяризацію здорового способу життя молоді; працевлаштування молоді та забезпечення зайнятості у вільний час, розвиток молодіжного підприємництва; забезпечення громадянської освіти молоді та розвитку волонтерства; підвищення рівня мобільності молоді; популяризація та здійснення заходів щодо встановлення стандартів у галузях, які є важливими для реалізації політики у молодіжній сфері на загальнодержавному, регіональному і місцевому рівнях; розроблення пропозицій щодо стандартів якості роботи з молоддю та інновацій у молодіжній сфері; популяризація стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні, освітньої філософії та підходів відповідно до рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу; створення власних матеріалів і програм у напрямках неформальної освіти, міжкультурних обмінів та громадянської освіти молоді; сприяння розвитку молодіжних обмінів, міжрегіональному і міжнародному співробітництву в молодіжній сфері; участь центру в мережевій роботі між молодіжними центрами; здійснення моніторингу за якістю діяльності місцевих центрів відповідно до Національного знака якості та критеріїв якості для молодіжних центрів, затверджених Мінмолодьспортом.

- *Місцевого центру основними завданнями є:* утвердження громадянської позиції, духовності, моральності, національно-патріотичної свідомості та формування у молоді сімейних, національних і загальнолюдських цінностей; створення умов для творчого розвитку особистості, інтелектуального самовдосконалення та лідерських якостей у молоді; популяризація здорового способу життя молоді; сприяння працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву; сприяння волонтерській діяльності та мобільності молоді; участь у розвитку міжнародного молодіжного співробітництва та міжрегіональної взаємодії молоді в Україні; популяризація стандартів європейської молодіжної політики і роботи з молоддю в Україні, освітньої філософії та підходів відповідно до рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу; залучення потенціалу територіальної громади до реалізації молодіжної політики.

Н. В. Левченко

Зайнятість молоді. Під зайнятістю молоді вважаємо не заборонену законодавством діяльність громадян віком до 35 років, пов'язану із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї.

Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Також наголошується на тому, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб¹¹⁶.

Закон України «Про зайнятість населення» тлумачить зайнятість як діяльність осіб, пов'язану із задоволенням їх особистих та суспільних потреб з метою одержання доходу (заробітної плати) у грошовій або іншій формі, а також діяльність членів однієї сім'ї, які здійснюють господарську діяльність або працюють у суб'єктів господарювання, заснованих на їх власності, у тому числі безоплатно¹¹⁷.

Реалізація політики зайнятості передбачає здійснення сукупності заходів соціально-економічного, адміністративного та правового порядку, спрямованих на забезпечення повної та продуктивної зайнятості всіх, хто бажає працювати. Повна зайнятість при цьому передбачає надання всьому працездатному населенню реальних можливостей для суспільно-корисної праці¹¹⁸.

Так склалося, що молоде покоління в процесі пошуку роботи стикається з такими, притаманними зазвичай лише цій віковій групі, перепонами як відсутність досвіду та навичок професійної адаптації, соціальна незрілість та незахищеність, невідповідність першого робочого місця рівню та якості отриманих професійних знань, високі вимоги роботодавців до професійних компетенцій молоді, невідповідність запитів перших реальним професійним обов'язкам тощо. Усе це істотно посилює напруженість на ринку праці у молодіжному сегменті, який є відкритим, мобільним, активним, цілеспрямованим, прогресивним ресурсом, що швидко вчиться та легко адаптується до змін.

Сегмент молодіжної зайнятості в Україні характеризується:

¹¹⁶Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 14.08.2022).

¹¹⁷Про зайнятість населення: Закон України від 2013 р. № 24, ст. 243. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 14.08.2022).

¹¹⁸Донченко Т. Державне регулювання зайнятості України. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2009. Вип. 18/19. С. 126-132. URL : <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 14.08.2022).

- низьким рівнем економічної активності осіб наймолодшої вікової категорії;
- високим рівнем безробіття, що знижується у старших вікових групах молоді;
- структурним дисбалансом між попитом та пропозицією праці;
- значним рівнем неформальної зайнятості ¹¹⁹.

Основними причинами безробіття серед молоді є невідповідність обсягів та напрямів професійного навчання потребам економіки та ринку праці, недостатній рівень якості професійної підготовки, незадовільні умови праці, які пропонуються молоді роботодавцями на конкретних робочих місцях. Така ситуація виникла, зокрема, внаслідок недосконалого формування державного/регіонального замовлення на підготовку кадрів, відсутності дієвих взаємозв'язків між закладами освіти, роботодавцями та місцевими органами виконавчої влади та недостатньою мотивацією молоді до оволодіння робітничими професіями ¹²⁰.

Одним нормативно-правовим документом, який намагається вирішити питання, пов'язані із зайнятістю молоді, – це Указ Президента України «Про національну молодіжну стратегію до 2030 року». В ньому зазначається, що для забезпечення залучення молоді до участі у суспільному житті, підвищення її самостійності, конкурентоспроможності, формування громадянських компетентностей необхідним є:

- створення можливостей для особистісного зростання молоді, орієнтованих на різні вікові групи;
- формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для самореалізації, зокрема підприємливості та фінансової грамотності;
- розвиток лідерства, лідерських навичок (саморозвиток, міжособистісні стосунки та суспільна відповідальність) як складових освітніх заходів та програм формальної і неформальної освіти;
- створення умов для свідомого вибору професійної діяльності через практику і стажування, розширення доступу до навчання та інших освітніх можливостей, орієнтованих на ринок праці;
- заохочення молоді до отримання якісної освіти (STEM-освіти, STEAM-освіти), проведення досліджень та оволодіння науково-технічними, інженерними професіями;
- просування (промоція) креативних індустрій серед молоді;

¹¹⁹ Проблеми молодіжної зайнятості в Україні та шляхи їх подолання. URL: <https://tinyurl.com/ycbevem7> (дата звернення: 10.04.2022).

¹²⁰ Про затвердження Основних напрямів реалізації державної політики у сфері зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1396-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396-2019-p#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

- підвищення рівня конкурентоспроможності та зайнятості молоді, здійснення консультування щодо професійного і кар'єрного розвитку, враховуючи її інтереси, можливості та потреби ринку праці, із залученням батьків, роботодавців та інших заінтересованих сторін з урахуванням їх впливу на вибір професійної діяльності;
- створення можливостей для зниження частки економічно неактивних молодих українців, які не шукають роботи, не навчаються, не здобувають кваліфікації і не працюють;
- формування культури підприємництва, використання інноваційного потенціалу, стимулювання до відкриття власної справи ¹²¹.

О. Д. Балдинюк

Законодавство у сфері молодіжної роботи складається з Конституції України, міжнародних договорів та угод, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини в цій сфері¹²².

Станом на 30.01.2021 р. до нормативно-правових документів, що регламентують молодіжну роботу та політику відносять:

- Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху» (2020).
- Указ Президента України «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні» (2008).
- Указ Президента України «Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді» (2010).
- Указ Президента України «Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді» (2010).
- Указ Президента України «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» (2013).
- Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (2020).
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021 – 2025 роки» (2020).

¹²¹ Про національну молодіжну стратегію до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 р. № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

¹²² Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» (2016).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій» (2012).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку реалізації програм, проектів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері та сфері національно-патріотичного виховання» (2016).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку формування календарних планів заходів щодо реалізації державної політики з питань молоді та національно-патріотичного виховання» (2019).
- Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1999).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка» (2011).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій» (2012).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Угоди України та Урядом Литовської Республіки про Раду обмінів молоддю України та Литви» (2015).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку здійснення обмінів молоддю України та Литви та проведення заходів відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Литовської Республіки про Раду обмінів молоддю України та Литви» (2016).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про Українсько-Польську Раду обміну молоддю» (2015).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку здійснення Українсько-Польських обмінів молоддю та проведення заходів відповідно до Договору між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про Українсько-Польську Раду обміну молоддю» (2016).

- Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (2018).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» (2017).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Національного знаку якості та критеріїв якості для молодіжних центрів» (2017).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр» та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» (2019).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Примірних штатних нормативів чисельності працівників молодіжних центрів».
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Умов оплати праці працівників молодіжних центрів» (2019).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку реалізації програми «Молодіжний працівник»» (2018).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про молодіжні консультативно-дорадчі органи» (2018).
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні» (2018).
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів на 2019-2022 роки з реалізації Концепції підтримки та сприяння розвитку дитячого громадського руху в Україні» (2019).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Положення про національний конкурс «Молодіжна столиця України»» (2019).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України, Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку здійснення національних обмінів студентами між різними регіонами України «GOxChange»» (2019).
- Указ Президента України «Про гранти Президента України для обдарованої молоді» (2000).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про Премію Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України» (2007).
- Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження форми пропозиції та Критеріїв висунення кандидата на присудження Премії Кабінету Міністрів України за особливі досягнення молоді у розбудові України» (2016).

- Указ Президента України №722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019).

Н. В. Левченко

Залучення молоді – це створення можливостей для самореалізації та розвитку потенціалу молоді в Україні, її участі та інтеграції у суспільне життя.

На ці процеси спрямована Державна цільова соціальну програму «Молодь України» на 2021 – 2025 роки.

Завдання та заходи Програми будуть сприяти розвитку молоді та усуненню бар'єрів, щоб жодна з її груп, незалежно від статі, віку, місця проживання, психологічних і фізичних здібностей, інвалідності та інших ознак в усіх сферах життєдіяльності не була прямо чи опосередковано виключена із суспільства та мала можливість реалізувати в Україні свій потенціал¹²³.

Програма передбачає визначення заходів у 9 пріоритетних завданнях, які сприятимуть **залученню молоді**:

- підвищення рівня компетентностей молоді, у тому числі громадянських;
- підвищення рівня культури волонтерства серед молоді;
- активізація залучення молоді до процесів ухвалення рішень;
- зміцнення соціальної згуртованості молоді, у тому числі шляхом здійснення обмінів молоддю в межах України та у партнерстві з іншими державами і міжнародними організаціями;
- виконання програм для підготовки фахівців, які працюють з молоддю, у тому числі програми «Молодіжний працівник»;
- забезпечення функціонування молодіжних центрів, у тому числі державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр»;
- сприяння створенню умов для розвитку спроможності інститутів громадянського суспільства для досягнення завдань Програми;
- здійснення експертно-аналітичних, інформаційних та підсумкових оцінюючих заходів;
- здійснення міжнародного молодіжного співробітництва¹²⁴.

В. П. Ісаченко

¹²³ Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021-2025 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 2 червня 2021 р. № 579. URL: <https://tinyurl.com/5839aja7> (дата звернення: 10.04.2022).

¹²⁴ Там само.

Звітність молодіжного центру. Центр має публічно звітувати про результати своєї роботи, адже однією із проблем багатьох закладів є неможливість перевірки громадськістю їхньої діяльності. Офіційні звіти про роботу центру переважно вміщують інформацію про проведені заходи та витрачені ресурси, проте не завжди дають змогу оцінити ефективність проведеної роботи, що впливає на розв'язання проблем, які на етапі планування були визначені пріоритетами діяльності. Періодично, відповідно до розроблених на етапі планування показників, має проводитися моніторинг і оцінка ефективності діяльності центру. Це є основою адекватної звітності, оскільки передбачає оцінку не тільки кількісних показників роботи, а й її вплив на молодіжну аудиторію¹²⁵.

Н. В. Левченко

Здобувач освіти – вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти¹²⁶.

Н. І. Коляда

¹²⁵ Молодіжні центри: національні практики створення та організації роботи. за ред. І.В. Пешої. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 53 с.

¹²⁶ Про освіту: Закон України (2017, зі змінами) № 2145-VIII. URL : <https://tinyurl.com/44na9vjs> (дата звернення: 10.04.2022).

Інституційна підтримка – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається молодіжним/дитячим громадським об’єднанням на реалізацію молодіжних проєктів, для забезпечення їх інституційного розвитку у формі фінансування витрат на розвиток матеріально-технічної бази, навчання, підвищення кваліфікації, оплати праці працівників у рамках завдань молодіжної політики у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України¹²⁷.

Інституційна підтримка – цільова технічна та/або фінансова підтримка, що надається для посилення інституційної спроможності реципієнтів в досягненні мети і завдань цих організацій¹²⁸.

О. М. Бойко

Інституційний розвиток – стійкий комплексний розвиток молодіжних та дитячих громадських об’єднань, молодіжних центрів для виконання завдань молодіжної політики¹²⁹.

Інституційний розвиток – стійкий комплексний розвиток молодіжних та дитячих громадських об’єднань, молодіжних центрів для виконання завдань молодіжної політики¹³⁰.

Інституційний розвиток – це забезпечення наукової, інформаційно-аналітичної, експертної, методичної, організаційної та іншої підтримки розвитку державного управління, сприяння Головдержслужбі у виконанні нею своїх функцій, підвищення рівня інституційної спроможності державної служби в Україні та її адаптації до стандартів Європейського Союзу¹³¹.

Умови успішного інституційного розвитку:

Об’єднатися і створити організацію: організація дає можливість залучати необхідні ресурси для вирішення місцевих проблем; допомагає зробити більше за менші кошти та залучити до співпраці інші організації.

¹²⁷Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

¹²⁸ Проєкт Закону України «Про Національний фонд розвитку громадянського суспільства». URL : http://cs-coalition.org/images/documents/55/55_file.pdf (дата звернення: 10.04.2022).

¹²⁹Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 10.04.2022).

¹³⁰Там само.

¹³¹ Положення про Центр сприяння інституційному розвитку державної служби : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2004 р. № 485. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/5740187> (дата звернення: 10.04.2022).

Якщо люди об'єднуються в організацію, їхню думка стане доступною для більшої кількості партнерів.

Обрати компетентних лідерів: саме такі лідери, а не сторонні особи, зможуть виявити в людях бажання і здатність допомагати самим собі;

Збирати кошти, необхідні для функціонування та розвитку власної організації;

Визначити пріоритетні місцеві проблеми, котрі люди вважають за необхідне вирішити в першу чергу для покращення свого життя;

Оцінити реалістичність виконання визначених завдань;

Залучити ресурси (з різних джерел), необхідні для виконання організацією визначених пріоритетів;

Зберегти набуті результати для покращення умов життя на довготривалій період;

Встановлювати зв'язки та відстоювати власні інтереси в різних організаціях, які займаються реалізацією програм розвитку для поступового вирішення місцевих проблем¹³².

В. П. Ісаченко

Інклюзія – процес, що забезпечує людей, які знаходяться в ситуації або під загрозою соціального виключення, необхідними ресурсами для повноцінної участі в економічному, соціальному і культурному житті та рівнем благополуччя, який вважається нормальним для суспільства¹³³.

Т. В. Коляда

Інструменти – будь-який формальний письмовий документ держави або держав, який викладає права й не має обов'язкової юридичної сили (декларація) або кодує права і є юридично обов'язковим для виконання тими державами, які його ратифікували (угода, договір або конвенція). Вони можуть бути національними чи міжнародними¹³⁴.

В. П. Ісаченко

Інформальна освіта – життєвий процес, у якому людина формує власні цінності, ставлення, уміння та знання під впливом освіти й ресурсів

¹³² Ресурсний центр зі сталого місцевого розвитку. URL : <https://tinyurl.com/mr4eyunp> (дата звернення 13.08.2022).

¹³³ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

¹³⁴ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 13.08.2022).

з власного оточення чи щоденного досвіду (сім'я, ровесники, сусіди, знайомі, бібліотеки, засоби масової інформації, робота, ігри тощо). Основною рисою інформальної освіти є те, що вона відбувається в реальних життєвих процесах. Інформальна освіта не має чітких планів, організації та освітніх завдань, однак вона доповнює формальну та неформальну освіту і є основою для всебічного розвитку особистості¹³⁵.

О. О. Матрос

¹³⁵ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 13.08.2022).

Кібербулінг – переслідування інших осіб з використанням сучасних електронних технологій: інтернету (електронної пошти, форумів, чатів, соціальних мереж тощо) та засобів електронної техніки¹³⁶.

О. О. Матрос

Клуби за інтересами створюються для спілкування людей, що мають єдину мету, завдання, інтереси, для обміну думками, удосконалення знань в тій чи іншій галузі науки, літератури, людської діяльності, сприяє становленню особистості. Об'єднання – той же клуб, тільки з розвинутою структурою. У розвитку клубів і об'єднань за інтересами багато ще нерозв'язаних проблем. Виникнення і діяльність багатьох з них носять стихійний характер. Відсутність ефективної методики організації та управління їх діяльністю змушує бібліотеки самостійно шукати принципи організаційної структури клубів, найбільш дійові форми роботи, і не завжди це робиться успішно. Багато клубів – існує формально, не маючи постійних учасників, розробленої програми, організаційно оформленої структури¹³⁷.

Н. В. Левченко

Коворкінг (англ. co-working – спільно працювати) – це модель організації роботи людей, найчастіше фрілансерів, з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі. Коворкінги характеризуються гнучкою організацією робочого простору та прагненням до формування спільноти резидентів та внутрішньої культури. Учасники залишаються незалежними і вільними, мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному, на відміну від роботи вдома¹³⁸.

Н. М. Коляда

¹³⁶ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 13.08.2022).

¹³⁷ Спілкування для душі: (З досвіду роботи клубів за інтересами бібліотек Ярмолинецької ЦБС) / Ярмолинецька ЦРБ; уклад. І. Білик. Ярмолинці, 2013. 16 с.

¹³⁸ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність¹³⁹.

Т. В. Коляда

Компетенція – здатність виконувати роботу або вирішувати завдання. Стосовно захисту прав людини – знання й розуміння, необхідні молодим людям, щоб глибоко усвідомити питання, які стосуються прав людини, та сформувати навички, погляди й цінності, необхідні для захисту прав людини¹⁴⁰.

Н. В. Левченко

Консультативна рада у справах молоді (Ради Європи) – статутний орган Департаменту молоді Ради Європи, який об'єднує 30 представників/ представниць молодіжних організацій та мереж і подає думки й бачення молодіжних НУО щодо діяльності молодіжного сектора Ради Європи. Це інструмент залучення молоді до ухвалення рішень та участі в діяльності Ради Європи.¹⁴¹

Рада Європи є найстарішою установою європейського співробітництва. Це міжурядова організація, що охоплює практично весь європейський континент, з 47 країнами-членами. Заснована 5 травня 1949 10-ма країнами. Рада Європи прагне розробляти спільні та демократичні принципи, засновані на Європейській конвенції з прав людини та інших базових документах про захист людей по всій Європі. Основна мета Ради Європи полягає у створенні загальної демократичної і правової бази забезпечення поваги до її фундаментальних цінностей: прав людини, демократії та верховенства права. Ці цінності є основою толерантного і цивілізованого суспільства і необхідні для європейської стабільності, економічного зростання та соціальної згуртованості. На основі цих фундаментальних цінностей Рада Європи намагається знайти спільні вирішення основних питань і проблем континенту, в тому числі, але не обмежуючись, порушення прав людини, корупції, організованої злочинності, біоетики, насильства щодо жінок і дітей, та торгівлі людьми.

¹³⁹Про освіту: Закон України (2017, зі змінами) № 2145-VIII. URL : <https://tinyurl.com/44na9vjs> (дата звернення: 10.04.2022).

¹⁴⁰ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁴¹ Там само.

Вона прагне зробити це за допомогою співпраці між усіма державами-членами.

Завданнями Ради є: знайти спільні рішення проблем, що стоять перед європейським суспільством; підвищення обізнаності та заохочення розвитку культурної самобутності і різноманітності Європи; захист прав людини, плюралістичної демократії та верховенства закону; закріпити демократичну стабільність в Європі шляхом підтримки політичних, законодавчих і конституційних реформ¹⁴².

І. О. Карпич

Конференція. Одним з основних заходів для обміну інформацією з різних питань серед великої кількості людей є конференція. Люди здавна вдавалися до такого методу спілкування та передачі інформації. Про це свідчать записи, які дійшли до нас ще з Давньої Греції. Збережені документи говорять нам про те, що перша конференція, яка була зафіксована документально, проводилася ще в 416 році до н. е., була влаштована відомим афінським трагіком Агафоном.

Існує значна кількість визначень слова «конференція».

Конференція (лат. conferentia, від cum, з, і ferre, нести) – нарада¹⁴³.

Конференція – жін., лат. збори членів та голови, для будь-яких міркувань, збори, засідання на кшталт комітету¹⁴⁴.

Конференція – (лат. conferentia – від лат. confero – збираю в одне місце) 1) збори, нарада представників будь-яких організацій, груп, держав і навіть окремих осіб, вчених для обговорення певних питань. 2) У Росії до 1917 – вчена рада при військових академіях¹⁴⁵.

Конференція – збори, нарада представників яких-небудь держав, партійних, громадських, наукових та ін. організацій для обговорення та розв'язання певних питань¹⁴⁶.

Конференція – це форма організації наукової діяльності, при якій відбувається обмін інформацією через представлення своїх досягнень і цілей. Як правило, керується однією або декількома людьми, які мають високий ступінь знань з даної теми, що обговорюється.

¹⁴² Словник української мови: в 11 томах. / Білодід І. К., Бурячок А. А. та ін. Том 4, Київ: Наукова думка. 1973. 840 с.

¹⁴³ Михельсон, Алексей Давыдович. 30000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с объяснением их корней. По словарям : Гейзе, Рейфа и др. / сост. Михельсон. М., 1866. 771 с.

¹⁴⁴ Даль Владимир Иванович. Толковый словарь живого великорусского языка : [в 4 т.] / 3-е изд., испр. и знач. доп., изд. под ред. [и с предисл.] проф. И.А. Бодуэна-де-Куртенэ. Т. 1-4. Санкт-Петербург ; Москва : т-во М. О. Вольф, 1903-1911., Т. 2: И-О. 1905. 2030 стб.

¹⁴⁵ Большой энциклопедический словарь / Гл. ред.: Прохоров А.М.. М., С.-Пб.: Большая Рос. Энцикл., Норинт, 1997. 1456 с.

¹⁴⁶ Словник української мови: в 11 томах. / Білодід І. К., Бурячок А. А. та ін. Том 4, Київ: Наукова думка. 1973. С. 273.

Саме такий захід має перевагу в порівнянні з семінарами та тренінгами.

Основними перевагами конференцій є те, що виступи всіх учасників на споріднені теми дозволяють більш багатогранно розглянути різні питання, таким чином обговорюються різні підходи до розв'язання однієї проблеми.

Кожна конференція має свою мету, залежно від того, така тема буде розглядатися і що саме організатори намагаються донести, проводячи її. Але все ж є загальні риси, які притаманні кожній з проведених конференцій.

Цілі конференції:

- Вивчення та обговорення інноваційних методів вирішення поставленої проблеми, результатів практичного впровадження їх у життя;
- Взаємний обмін накопиченою інформацією та ідеями, пошук ще нерозкритих проблем і спільне їх рішення шляхом співпраці різних організацій, представлених на конференції;
- Доповіді учасників конференцій для демонстрації їх успіхів і досягнень (презентації, майстер-класи, практичні семінари);
- Знайомство представників організацій і встановлення між ними зв'язку для більш чіткого результату досліджень¹⁴⁷.

Виділяють такі види конференцій:

1. За напрямом: науково-теоретичні; науково-практичні; науково-технічні.
2. За складом учасників: молодіжні; для зрілих вчених.
3. В залежності від охопленої території: міжнародні; республіканські; міжрегіональні; регіональні; обласні; міські; конкретних ЗВО та ін.
4. За періодичністю: щорічні; одноразові.
5. Залежно від тематики проведення: вузькоспеціалізовані; широкої тематики¹⁴⁸.

О. Д. Балдинюк

¹⁴⁷ Конференція – це засіб спілкування між людьми. URL: <https://tinyurl.com/yc42es84> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁴⁸ Види конференцій та методика їх проведення. URL: <https://event-camp.org/articles/conference-types/> (дата звернення 13.08.2022).

M

Малозабезпечена сім'я – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий, ніж прожитковий мінімум для сім'ї¹⁴⁹.

Н. І. Коляда

Мета молодіжного центру – сприяння: соціалізації та самореалізації молоді; інтелектуальному, моральному, духовному розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу; національно-патріотичному вихованню молоді; популяризації здорового способу життя молоді; працевлаштуванню молоді та зайнятості у вільний час, молодіжному підприємництву; забезпеченню громадянської освіти молоді та розвитку волонтерства; підвищенню рівня мобільності молоді¹⁵⁰.

Н. В. Левченко

Міжнародні молодіжні організації. Міжнародне співробітництво у сфері молодіжної політики здійснюється відповідно до законів України та міжнародних договорів України. Держава сприяє міжнародному співробітництву у сфері молодіжної політики, зокрема шляхом укладення відповідних міжнародних договорів України, підтримки програм міжнародних молодіжних обмінів, сприяння участі молодіжних та дитячих громадських об'єднань у міжнародних організаціях, програмах та заходах¹⁵¹.

Молодіжні організації – об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів¹⁵².

Молодіжні організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності, зокрема:

¹⁴⁹Про державному соціальному допomoгу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 24.10.2002 р. №1768-III. Редакція від 01.07.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁵⁰Типове положення про молодіжний центр : гoстанoва Кабiнету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1014

¹⁵¹Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁵² Там само.

- молодіжні організації зобов'язані доводити до відома громадськості відомості про свою діяльність у формах, що не суперечать законодавству;
- інформація, що міститься у статутах, про склад керівних органів, про джерела матеріальних та інших надходжень, а також пов'язана з діяльністю молодіжних та дитячих громадських організацій, не є конфіденційною або іншою інформацією, яка охороняється законом¹⁵³.

Молодіжне громадське об'єднання – добровільне об'єднання фізичних осіб віком від 14 до 35 років, крім випадків, визначених цим Законом, та/або молодіжних громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод молоді, задоволення її суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, потреб та інтересів¹⁵⁴.

Найвідоміші міжнародні молодіжні організації для студентів:

AIESEC – найбільша у світі молодіжна організація, створена у 1948 році, метою якої є мир та і реалізація людського потенціалу молоді шляхом міжкультурного обміну. Учасницями організації є понад 110 країн світу. В Україні ж AIESEC існує офіційно з 1994 року¹⁵⁵.

Разом з AIESEC можна поїхати на волонтерське або професійне стажування, а також долучившись до організації стати їх організатором – як вхідної так і вихідної сторони, також можна організовувати різноманітні події для молоді, які є невід'ємною частиною AIESEC'у: YouthSpeak Forum – молодіжні конференції, що проводяться в 4 містах України, Global Village – фестиваль культур, World's Largest Lesson – міжнародний освітній проєкт заснований підрозділом UNICEF¹⁵⁶.

TEENERGIZER – рух, що об'єднує підлітків з Східної Європи та Центральної Азії, створений з метою створити світ, де кожен зможе реалізувати свій потенціал, а також світ, у якому не буде дискримінації у жодній сфері, особливо це стосується ВІЛ-позитивних людей.

Teenergizer займається просвітою молоді та підлітків, розповідаючи на їх заходах про такі теми як: бодіпозитив, ВІЛ, знайомства у Інтернеті, секс та контрацепція. Вони вчать підлітків сприймати себе такими, як вони є, та не соромитись своїх почуттів¹⁵⁷.

BEST – рада студентів технічних університетів Європи, або ж BEST, загальноєвропейська студентська організація, локальні групи якої є у понад 90 університетах та у понад 30 країнах Європи. Організація має на меті

¹⁵³ Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁵⁴ Там само.

¹⁵⁵ ТОП 5 Волонтерських організацій для студентів. *AIESEC*. URL : <https://tinyurl.com/4p3kzbrt> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁵⁶ Там само.

¹⁵⁷ Там само.

розширювати світогляд студентів та робити їх відкритішими до європейської культури¹⁵⁸.

Організація була створена 1989 року у Берліні. В Україні стати частиною їх руху можна у Києві, Львові, Вінниці та Запоріжжі. Важливим проектом для BEST є BEST Career Centre, який дав початок віртуальному ринку праці.

Разом з ними також можна організовувати проекти технічного спрямування, а саме програмного забезпечення, інженерії, а також курси, лекції та тренінги.

В. П. Ісаченко

Міжсекторна взаємодія – горизонтальна співпраця державних органів та установ, а також органів та установ самоврядування при розв’язанні питань, пов’язаних із молоддю, та щодо розвитку молодіжної політики з метою встановлення стандартів та підтримки їхнього втілення на практиці; координація державної молодіжної політики з молодіжною політикою Європейського Союзу, Ради Європи, ООН та іншими міжнародними інституціями, які працюють із молоддю¹⁵⁹.

Н. В. Левченко

Міністерство молоді та спорту України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у молодіжній сфері, сферах фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання. Основними завданнями Мінмолодьспорту є забезпечення формування та реалізація державної політики у молодіжній сфері, сферах фізичної культури і спорту, національно-патріотичного виховання, участь у формуванні та реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності¹⁶⁰.

Н. В. Левченко

Міністерство освіти і науки України – є одним з центральних органів виконавчої влади. У своїй діяльності профільне освітянське відомство керується Конституцією та законами України, указами президента, постановами Верховної Ради, ухваленими відповідно до

¹⁵⁸ТОП 5 Волонтерських організацій для студентів. *AIESEC*. URL : <https://tinyurl.com/4p3kzbrt>_(дата звернення 13.08.2022).

¹⁵⁹Про молодь: проект Закону України від 10.12.2015 № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489>_(дата звернення 15.07.2022).

¹⁶⁰CSR UKRAINE. URL: <https://csr-ukraine.org/partners/ministerstvo-molodi-ta-sportu-ukrain/>_(дата звернення 13.08.2022).

Конституції та законів України; актами Кабміну й іншими підзаконними актами. Частина пропозицій перед поданням на розгляд уряду погоджується з Мінекономіки¹⁶¹.

Найголовнішою функцією МОН є формування та реалізація державної політики у сфері освіти і науки. У веденні міністерства також всебічне курування наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансфер, тобто передача, технологій; забезпечення державного нагляду за діяльністю і суто навчальних закладів усіх форм власності, і підприємств, установ та організацій, які надають освітні послуги або виступають посередниками у їх наданні. Це якщо визначати у широкому сенсі. Насправді ж функціонал відомства є набагато ширшим за це стисле визначення.

На МОН покладені: розробка стратегії розвитку та форматів вітчизняної освіти, інших стратегічних документів, відповідних державних цільових програм, участь у їх реалізації та надання методичних рекомендацій, і все це – з неухильним збереженням та захистом національних інтересів; нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти; збір та обробка освітньої статистики, її аналіз та подальші прогнози; міжнародне співробітництво у сфері освіти і науки; формування пропозицій про обсяг та подекуди розподіл освітніх субвенцій та державного фінансування різних видів освіти і стипендійного фонду; визначення державних пріоритетів з підготовки та перепідготовки освітян; їх сертифікація та підвищення їхньої кваліфікації; розробка та затвердження умов прийому до навчальних закладів; умов провадження освітньої діяльності, її ліцензування та перевірка; затвердження порядку проведення інституційного аудиту закладів освіти, акредитації типових освітніх програм та інших заходів контролю якості освіти тощо¹⁶².

Н. В. Левченко

Місцеві молодіжні центри – установами, організаціями, підприємствами, що утворюються органами місцевого самоврядування і належать до сфери їх управління. Місцеві молодіжні центри також можуть бути юридичними особами незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування. Місцеві молодіжні центри комунальної форми власності можуть утворюватися та діяти на базі закладів освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту шляхом їх реорганізації у разі ухвалення відповідного рішення органом місцевого самоврядування, що є засновником зазначеного закладу, у порядку,

¹⁶¹Нормативно-правові засади діяльності МОН. URL: <https://tinyurl.com/2azcyu7v> (дата звернення 13.08.2022).

¹⁶²Там само.

визначеному законом. Місцеві молодіжні центри сприяють соціальному та індивідуальному розвитку дітей та молоді на засадах залучення до прийняття рішень та інтеграції в життя громади, забезпечують розвиток громадянської та неформальної освіти, запроваджують інші форми змістовного дозвілля дітей та молоді, здійснюють методичне та інформаційне забезпечення діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань, інших суб'єктів молодіжної роботи¹⁶³.

Н. В. Левченко

Молода сім'я – подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) віком до 35 років¹⁶⁴. **Молода сім'я** – сім'я у значенні, наведеному в Сімейному кодексі України, вік кожного члена якої не перевищує 35 років¹⁶⁵.

І. О. Карпич

Молодіжна організація – у широкому розумінні (зокрема на європейському рівні) це неурядова організація, якою керують молоді люди на засадах добровільності й членами/членкинями якої теж є молоді люди. Переважно молодіжна організація ставить собі за мету відстоювання та адвокатування інтересів молоді, її соціальних прав, можливостей участі в житті громади, упроваджує відповідні ініціативи та проєкти. Молодіжні організації можуть мати різні форми, які притаманні конкретній країні, як-от громадські організації, благодійні фонди, асоціації, спілки, коаліції, мережі тощо, або ж бути «молодіжним крилом» більшої структури, зокрема політичної партії. Європейські міжнародні молодіжні організації, за визначенням Європейського молодіжного форуму, повинні мати щонайменше 5 тис. членів у щонайменше десятих європейських країнах¹⁶⁶.

Н. М. Коляда

Молодіжна громадська організація. Стаття 36 Конституції України визначає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів¹⁶⁷.

¹⁶³Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 21.07.2022).

¹⁶⁴Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993

¹⁶⁵Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 21.07.2022).

¹⁶⁶Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁶⁷Конституція України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.07.2022).

Громадською організацією є громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи¹⁶⁸.

Молодіжна громадська організація – це «об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою якого є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних, соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів»¹⁶⁹.

Молодіжна організація розглядається як об'єднання молоді, що створюється для реалізації і захисту їх різнобічних інтересів для об'єднання зусиль для участі в соціальному житті¹⁷⁰. Головною ознакою молодіжної організації є активне залучення громадян до взаємодії та прагнення створити комфортні умови для розвитку молоді.

Молодіжні та дитячі громадські організації утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності.

До основних соціально-педагогічних принципів діяльності молодіжних організацій відносять: принцип орієнтованості організації на реалізацію гуманних цілей, що дозволяє сформувати ціннісні відносини в системі «людина-людина», і основною нормою якого є гуманність; принцип соціального загартовування молоді в процесі соціально значущої діяльності, який передбачає залучення членів молодіжної організації в ситуації, що потребують виховання зусиль, волі, характерних якостей, особливої позиції особистості, здібностей долати негативний вплив соціуму; принцип створення виховного середовища, який потребує створення таких відносин всередині молодіжної організації, які б формували соціальність кожного члена організації¹⁷¹.

Засновниками молодіжних громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, які досягли 14-річного віку.

Членство в молодіжних громадських організаціях може бути індивідуальним і колективним.

Індивідуальними членами молодіжних громадських організацій можуть бути громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Індивідуальними членами молодіжних громадських організацій можуть бути особи віком від 14 до 35 років. Колективними членами молодіжних громадських організацій можуть бути колективи інших

¹⁶⁸ Про громадські об'єднання : Закон України. 2013. URL : <https://tinyurl.com/yckrpnbs> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁶⁹ Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 1. ст. 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁷⁰ Корнієвський О. А., Якушик В. М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні: монографія. К. : Київське братство, 1997. 132 с.

¹⁷¹ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. С. 435.

молодіжних громадських організацій. Колективні члени молодіжних організацій можуть брати участь у діяльності таких організацій у випадках, передбачених їх статутами¹⁷².

Серед основних нормативно-правових документів, якими керуються громадські молодіжні організації слід виділити наступні: Загальна Декларація прав людини, Конституція України, Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року», Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій», Закони України: «Про об'єднання громадян», «Про громадські об'єднання», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» та інші.

О. Д. Балдинюк

Молодіжна інфраструктура – будівлі, споруди, молодіжні простори, інші приміщення, земельні ділянки, що використовуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та/або для здійснення молодіжної роботи¹⁷³. Молодіжна інфраструктура – це сукупність організаційно виконавчих органів та організацій, закладів і установ, чії функції спрямовані на забезпечення конкретних потреб молоді, стосуються вирішення її проблем¹⁷⁴. В умовах децентралізації ядром молодіжної інфраструктури територіальних громад стають молодіжні центри або молодіжні простори, які є осередком практичної молодіжної роботи та об'єднання суспільно активної молоді. Координацію молодіжної роботи та активне залучення молоді до життя місцевих громад у сільських і селищних територіальних громадах забезпечують молодіжні працівники.

І. О. Карпич

¹⁷² Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1999. № 1. ст. 2. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁷³ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁷⁴ Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

Молодіжна мобільність. Мобільність молодих осіб забезпечується за рахунок загальної доступності для них громадського транспорту. Для малозабезпечених молодих людей діють спеціальні тарифи для можливості вільно користуватися транспортом. Органи місцевого самоврядування підтримують ініціативи з розвитку транспорту в сільській місцевості, направлені на надання молоді транспортних послуг (державних чи приватних, індивідуальних або колективних) і підвищення мобільності молоді у сільській місцевості¹⁷⁵.

Реалізація зазначеного напрямку передбачає: підтримку створення міжнародних молодіжних організацій і участі української молоді та молодіжних об'єднань у міжнародних структурах, у роботі міжнародних і міжрегіональних програм, форумів, конференцій, фестивалів тощо; організацію і проведення в Україні міжнародних молодіжних заходів; реалізацію програм двосторонніх молодіжних обмінів; розвиток зв'язків із молодіжними організаціями закордонних українців¹⁷⁶.

О. М. Бойко

Молодіжна політика – напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю¹⁷⁷. *Молодіжна політика* – одна зі сфер публічної політики, що стосується забезпечення умов і можливостей для молодого населення країни. Загальна мета молодіжної політики – це створення умов для навчання, розвитку, можливостей та нового досвіду, які дозволяють молоді здобути необхідні знання, уміння й компетентності, щоб бути активними громадянами/громадянками, включеними в суспільні процеси як на громадському рівні, так і на ринку праці. Молодіжна політика зазвичай спирається на відповідний стратегічний документ, на основі якого розробляють національні програми у сфері молоді. Важливо, щоб молодіжна політика ґрунтувалася на реальних потребах молоді, зважала на ситуацію й бачення розвитку та формувалася з урахуванням думки молоді. Як і кожна сфера політики, молодіжна політика має передбачати етапи формування, упровадження та оцінки¹⁷⁸.

Н. М. Коляда

¹⁷⁵Про молодь: проєкт Закону України від 10.12.2015 № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁷⁶Там само.

¹⁷⁷Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁷⁸Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 15.07.2022).

Молодіжна рада – це молодіжний консультативно-дорадчий орган, що може утворюватися при Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування з метою залучення молоді до формування та реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях. *Молодіжна рада*: сприяє реалізації права молоді на участь у формуванні та реалізації молодіжної політики; вносить до органу, при якому її утворено, пропозиції щодо організації консультацій з молоддю; надає пропозиції, висновки, рекомендації щодо питань формування та реалізації молодіжної політики, обов'язкові до розгляду органом, при якому її утворено; розробляє спільно з молодіжними та дитячими громадськими об'єднаннями, іншими суб'єктами молодіжної роботи пропозиції щодо пріоритетів молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях; здійснює моніторинг і оцінку ефективності реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях; бере участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію молодіжної політики; вивчає стан виконання законів України, інших нормативно-правових актів, що стосуються молоді, на регіональному та місцевому рівнях; здійснює громадську експертизу фінансування заходів молодіжної політики; виконує інші завдання, визначені положенням про молодіжну раду¹⁷⁹.

Н. В. Левченко

Молодіжна робота – діяльність, спрямована на залучення дітей та молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом з дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за допомогою інструментів спільного прийняття рішень¹⁸⁰.

Молодіжна робота орієнтується на потреби молоді, спрямована на набуття молодими особами необхідних компетентностей з урахуванням соціально-економічних умов. Молодіжна робота здійснюється на принципах добровільної участі молоді, доступності, орієнтації молодих осіб на інтелектуальний, фізичний, духовний розвиток та забезпечення добробуту. До основних завдань молодіжної роботи належать: розвиток і задоволення різноманітних потреб та інтересів дітей та молоді, сприяння їх особистісному розвитку та самореалізації; формування у дітей та молоді загальнолюдських, загальнокультурних і загальнонаціональних цінностей, навчально-пізнавальних, громадянських, соціальних, комунікативних, підприємницьких та інших компетентностей; розвиток волонтерства, вуличних культур, неформальних молодіжних об'єднань, програм

¹⁷⁹ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁸⁰ Там само.

національних та міжнародних обмінів, молодіжного туризму; впровадження програм професійної орієнтації, популяризації та утвердження здорового і безпечного способу життя, культури здоров'я; організація змістовного дозвілля, культурного, емоційного розвитку особистості; забезпечення партнерської підтримки дітей та молоді, які проживають на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб; впровадження інклюзивного підходу та забезпечення рівного доступу кожної молодої особи до якісних послуг та можливостей молодіжної роботи.

Молодіжна робота здійснюється різними формами, методами залежно від потреб молоді та можливостей суб'єктів молодіжної роботи, які її здійснюють.

Молодіжна робота – інструмент для особистого розвитку, соціальної інтеграції та активного громадянства молодих людей. Це ключове поняття для всіх типів діяльності, які відбуваються з молодими людьми та які здійснює сама молодь. Інституційно молодіжна робота відбувається в позашкільній (позанавчальній) сфері й у більшості випадків безпосередньо пов'язана з неформальною освітою. Основним завданням молодіжної роботи є створення можливостей для молоді самостійно формувати власне майбутнє. Молодіжна робота охоплює великий спектр тем і сфер, залежно від потреб та інтересів самих молодих людей.

Основними принципами молодіжної роботи є:

- ціннісний підхід: молодіжна робота націлена на просування ідеї включення та соціальної інтеграції;
- молодь у центрі процесу: молодіжна робота існує задля забезпечення потреб і прагнень молоді, визначених самою молоддю;
- добровільність: ґрунтується на добровільній участі молоді;
- саморефлексивність і критичний підхід: у процесі молодіжної роботи відбуваються постійний аналіз та оцінка, які відповідають на запитання, чи зроблено все можливе задля досягнення завдань і місії молодіжної роботи; – наявність зав'язків: молодіжна робота постійно має реальний зв'язок з молоддю та робить свій внесок у підтримку життєздатності громад.

Молодіжна робота не є широко визнаною академічною спеціальністю, хоча в деяких країнах існує як типова професія. На рівні Ради Європи існує інструмент узагальнення досвіду і практик, а також окреслення компетенцій молодіжних працівників/працівниць, який називається «Портфоліо молодіжної роботи»¹⁸¹.

Н. В. Левченко

¹⁸¹ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 15.07.2022).

Молодіжне громадське об'єднання. Чинне українське законодавство вживає різні терміни на позначення типу організацій, які входять до збірного поняття громадський рух: «об'єднання громадян» (ОГ) – найзагальніший термін, ст. 36 Конституції України, що стосується громадських організацій, професійних спілок, політичних партій¹⁸².

Громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів¹⁸³.

Молодіжне громадське об'єднання – добровільне об'єднання фізичних осіб віком від 14 до 35 років та/або молодіжних громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод молоді, задоволення її суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, потреб та інтересів¹⁸⁴.

Молодіжне громадське об'єднання, дає можливість об'єднувати інтереси і здібності молодих людей, створює можливості для прояву здібностей кожного, для самостійного пошуку і впровадження власних способів і прийомів діяльності¹⁸⁵.

Молодіжні об'єднання «...об'єднують молодих людей в життєдіяльні колективи. В них відбувається процес їх самоорганізації, соціалізації, згуртування в самодіяльні колективи. У цьому аспекті вони несуть в собі великий виховний потенціал»¹⁸⁶.

На думку В. Грібанова, молодіжні громадські об'єднання – це «спільності людей, які склалися на основі їх спільної діяльності в чотирьох її основних видах (перетворювальній, пізнавальній, ціннісно-орієнтаційній, комунікативній)»¹⁸⁷. Такі об'єднання характеризуються спільними та значущими для її членів інтересами, певним типом міжособистісного спілкування і системою чітко визначених і соціально значимих цілей діяльності.

Громадські об'єднання утворюються і діють на принципах: 1) добровільності; 2) самоврядності; 3) вільного вибору території діяльності; 4) рівності перед законом; 5) відсутності майнового інтересу їх членів (учасників); 6) прозорості, відкритості та публічності¹⁸⁸.

¹⁸² Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р. Київ : Просвіта, 1996. 78 с.

¹⁸³ Про громадські об'єднання: Закон України від 22.05.2021 р. № 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁸⁴ Балдинюк О. Д. Молодіжні громадські об'єднання як засіб самореалізації молоді. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. Випуск 112. С. 64-72.

¹⁸⁵ Иконникова С. Н. Молодежь. Социологический и социально психологический анализ. Л., 1974., с. 12.

¹⁸⁶ Про громадські об'єднання: Закон України від 22.05.2021 р. Документ 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁸⁷ Грібанов В. В., Грібанова Г. И. Инициативные самодеятельные движения. Л., 1991. С. 16.

¹⁸⁸ Про громадські об'єднання: Закон України від 22.05.2021 р. Документ 4572-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення 15.07.2022).

Спільні риси, які притаманні більшості молодіжних громадських об'єднань, незалежно від конкретної спрямованості їх діяльності. По-перше, для цих об'єднань характерна відкритість та загальна доступність, відсутність певної елітарності, немає вікових та соціальних обмежень. По-друге, об'єднання учасників відбувається навколо конкретних справ. По-третє, при всьому динамізмі процесів, що протікають в цих об'єднаннях, основні напрями діяльності зберігаються. По-четверте деякі об'єднання, позитивні за своєю сутністю, неохоче йдуть на контакт з державними та іншими громадськими організаціями. По-п'яте, більшість молодіжних громадських об'єднань прагнуть до тієї чи іншої форми інституціоналізації в суспільстві, що сприятиме підведенню юридичної та матеріальної бази під їх існування¹⁸⁹.

Визначають три основні причини формування громадських структур. По-перше, зростає потреба в спільній діяльності людей. Участь окремих громадян у політиці (за деяким винятком) менш ефективна, ніж діяльність групи. Не варто забувати, що в подібних об'єднаннях з особи знімається частина відповідальності, яка лягла б повністю на її плечі, якби вона діяла самостійно. По-друге, створюючи об'єднання, громадяни задовольняють потребу в спілкуванні зі своєю солідарною групою. Приєднуючись до будь-якого руху, людина отримує можливість підкреслити свою особливість. Тому виникають окремі молодіжні об'єднання (жіночі, релігійні, патріотичні, спортивні, екологічні, етнічні тощо). По-третє, беручи участь у громадському об'єднанні, громадяни задовольняють потреби в розв'язанні тієї або іншої соціальної проблеми. Головною причиною їх створення є соціальні негаразди, невирішені проблеми суспільного життя¹⁹⁰.

Детальну класифікацію громадських молодіжних об'єднань пропонує Ю. Поліщук.

- Громадські молодіжні об'єднання, діяльність яких спрямована на поглиблення в країні демократичних процесів та на побудову в Україні громадянського суспільства.
- Громадські молодіжні об'єднання саморозвивального і самовиховного спрямування.
- Професійно спрямовані громадські молодіжні об'єднання.
- Громадські об'єднання молодих юристів та об'єднання правозахисного характеру.
- Громадські молодіжні об'єднання науково-дослідницького спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання, діяльність яких спрямована на розвиток міжнародного співробітництва з молоддю інших країн.
- Громадські молодіжні об'єднання, які здійснюють волонтерську

¹⁸⁹ Грибанов В. В., Грибанова Г. И. Инициативные самодеятельные движения. Л., 1991. С. 23.

¹⁹⁰ Ткач О. І. Політологія. Київ : ВМУРЛ, 2003. С. 126–127.

діяльність.

- Громадські молодіжні об'єднання, в основі діяльності яких знаходиться взаємодопомога соціального характеру.
- Громадські об'єднання студентської молоді.
- Громадські об'єднання жіночої молоді.
- Громадські молодіжні об'єднання мистецько-культурного спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання фольклорного спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання екологічного спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання історично-просвітницького спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання патріотичного спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання національних меншин в Україні.
- Громадські молодіжні об'єднання спортивно-туристичного спрямування.
- Громадські молодіжні об'єднання, які поєднують світський характер діяльності з певною релігійною спрямованістю.
- Громадські молодіжні об'єднання релігійного спрямування.
- Громадські молодіжні організації, які об'єднують молодь окремих підприємств¹⁹¹.

О. Д. Балдинюк

Молодіжний обмін – зустріч молодих людей із різних географічно місць (частіше за все – із різних країн) для спільної діяльності, яка заснована на неформальних методах освіти і стимулює міжкультурний діалог¹⁹².

О. М. Бойко

Молодіжний працівник – особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, та отримала свідоцтво встановленого зразка¹⁹³.

Молодіжна робота здійснюється молодіжними працівниками, молодіжними та дитячими громадськими об'єднаннями, іншими суб'єктами молодіжної роботи.

Метою діяльності молодіжних працівників є реалізація молодіжної політики, організація молодіжної роботи та створення умов для всебічної

¹⁹¹ Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.05 / Ю. Й. Поліщук ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2006. 42 с.

¹⁹² Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

¹⁹³ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 15.07.2022).

самореалізації молоді в різних сферах суспільного життя, розкриття її потенціалу, захист інтересів та прав молоді.

Органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади можуть створювати робочі місця для молодіжних працівників, у тому числі укладати з ними трудові договори/контракти для залучення їх до здійснення молодіжної роботи на підприємствах, в установах та організаціях комунальної форми власності.

Н. В. Левченко

Молодіжний простір – приміщення, будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для здійснення молодіжної роботи¹⁹⁴.

Т. В. Коляда

Молодіжний рух – боротьба молоді за задоволення її соціально-економічних і політичних вимог, а також її участь у загальнополітичній боротьбі. У молодіжному русі існують різні напрямки, що відбивають соціальну структуру суспільства; кожне з напрямків пов'язано з інтересами визначених класів і соціальних груп¹⁹⁵. **Молодіжний рух** означає самоорганізовані молодіжні групи, які діють у відповідь на соціальні виклики та націлені на трансформацію чи зміну. Вони, як і звичайні соціальні рухи, виникають здебільшого спонтанно і не мають чіткої організаційної структури чи формального членства¹⁹⁶.

За роки незалежності України національний молодіжний рух пройшов значний шлях свого становлення і розвитку. Вивчення трактувань зазначеної категорії виявило певні розбіжності між дослідниками стосовно розуміння сутності цього поняття.

Є. Косенко стверджує, що «під молодіжним рухом розуміють масову організовану активність, яка направлена на реалізацію як специфічних вимог і цілей молодого покоління, так і цілей інших громадських груп, об'єктивні інтереси яких відповідають інтересам молоді»¹⁹⁷.

О. Корнієвський і В. Якушик вважають, що «молодіжний рух – це один із компонентів суспільно-політичної системи, репрезентований певним чином організованими молодіжними співтовариствами, які тією чи іншою мірою усвідомлюють свою власну специфічність – особливості свого місця і ролі в суспільстві і своїх власних (групових, стартових) інтересів,

¹⁹⁴ Там само.

¹⁹⁵ Молодіжний рух. Вікіпедія. URL: <https://tinyurl.com/49p7358z> (дата звернення 15.07.2022).

¹⁹⁶ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

¹⁹⁷ Косенко Е. И. Некоторые методологические вопросы изучения политических отношений молодежи в буржуазном обществе. Международное молодёжное движение: Вопросы теории и методологии. Сб. научн. тр. М.: Молодая гвардия, 1983. С.87.

здійснюють певну діяльність, спрямовану на реалізацію цих інтересів, а також на утвердження своєї специфічності і власної ролі в суспільстві»¹⁹⁸.

Ю. Булатецький доводить, що молодіжний рух охоплює «значну частину молоді, яка вірно чи невірно усвідомлює свої як безпосередні, так і опосередковані інтереси і намагається свідомо чи стихійно, організовано чи спонтанно, самотійно чи спільно з іншими молодіжними громадсько-політичними силами боротися за їхнє здійснення. Це складне соціально-політичне і демографічне явище, яке має свою самотійність»¹⁹⁹.

Український дослідник О. Лісовець зазначає, що поняття «молодіжний рух» може використовуватися у декількох значеннях. А саме: 1) як сукупність дій і діяльність всіх організацій і об'єднань, до яких входять діти та молодь; 2) як соціальна активність дітей та молоді певної спрямованості, змісту діяльності (піонерський рух, скаутський рух, екологічний рух тощо); 3) як форма об'єднання з обмеженим ступенем формалізації: нефіксованість складу учасників і відсутність регламентації зв'язків між ними, існує лише ядро постійних учасників та ініціативний (координуючий) орган, який в основному складається з дорослих і визначає зміст і форми діяльності учасників руху, представляє їх інтереси у відносинах із державними органами, установами і іншими громадськими організаціями²⁰⁰.

В історії становлення молодіжного руху виділяють такі основні чотири періоди:

перший – період зародження українського молодіжного руху: з кінця XVI ст. (поява перших молодіжних об'єднань, діяльність яких пов'язана з церковними братствами) до кінця XIX ст. (активна діяльність гуртків, громад української молоді, студентських земляцтв); другий (для Радянської України – з кінця XIX ст. до середини 20-х років XX ст.; для Західної України – з кінця XIX ст. до кінця 20-х років XX ст.) – період становлення і масового розвитку різноманітних громадських структур дитячого та молодіжного руху. На Західноукраїнських землях активно відбувається створення молодіжних об'єднань (Руханкове товариство і огневої сторожі «Луг», Пожежно-руханкове товариство «Січ», Гімнастично-пожежне товариство «Сокіл», Молодіжне товариство «Пласт», Товариство «Орли» – Католицька Акція Української Молоді, Союз Української поступової молоді імені М. Драгоманова «Каменярі», Український Студентський Союз та ін.). На інших українських землях у цей час активно діють молодіжні об'єднання, різноманітні за напрямками (Комуністична Спілка Молоді України (КСМУ), Українська Комуністична Робітнича Юнацька Спілка

¹⁹⁸ Корнієвський О. А., Якушик В. М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 1997. С. 7.

¹⁹⁹ Булатецький Ю. Е. Борьба коммунистических партий развитых капиталистических стран за привлечение молодежи на сторону идей мира, демократии и социального прогресса (70-начало 80-х годов): Автореф. дисс. ... д-ра филос. наук: 09.00.04. М., 1985. С. 36.

²⁰⁰ Лісовець О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями : дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.05. Ніжин, 2008. С. 18–19.

(УКРЮС), Комуністична Юнацька Спілка (КЮС), Єврейська Комуністична Спілка Молоді (Євкомол), Спілка Української Молоді (СУМ) та ін. третій (для Західної України, Буковини, Закарпаття – з середини 20-х років ХХ ст. до середини 80-х років ХХ ст.; для УРСР – з початку 40-х років ХХ ст. до середини 80-х років ХХ ст.) – період діяльності в дитячому та молодіжному русі лише двох організацій – Всесоюзної Ленінської Комуністичної Спілки Молоді (ВЛКСМ) та Всесоюзної піонерської організації імені В. І. Леніна, які виконували роль громадської молодіжної та дитячої організації, філії комуністичної партії та здійснювали державні функції; четвертий (з середини 80-х років ХХ ст. і донині) – період відродження та розвиток в українському дитячому та молодіжному русі різноманітності громадських об'єднань, становлення державних структур, що займаються створенням та реалізацією молодіжної політики, упровадженням необхідної правової бази розвитку молодіжного та дитячого руху²⁰¹.

Саму дефініцію «молодіжний рух» українські та зарубіжні науковці розглядають з різних позицій. А саме, як: 1) зв'язок зі світовим революційним рухом; 2) ототожнення молодіжного руху з комсомолом; 3) ототожнення молодіжного руху лише з молодіжними організаціями; 4) сприймання молодіжного руху як певної частини молоді; 5) молодіжний рух – соціальна громадсько-політична активна молодь²⁰².

Виділяють такі головні критерії класифікації молодіжних рухів: соціальна база молодіжного об'єднання; специфіка процесу виникнення організаційних принципів та структури молодіжного об'єднання; особливості системи здійснюваних молодіжним об'єднанням функцій; роль молодіжного об'єднання в суспільстві; характер впливу молодіжного об'єднання на суспільні процеси²⁰³.

Молодіжний рух як форма вияву соціальної активності молодого покоління є найефективнішим механізмом взаємодії нових поколінь із суспільством. У рамках молодіжного руху молода людина не лише проходить соціалізацію, здобуває необхідний досвід, але й самореалізується. За допомогою різноманітних рухів формується майбутнє держави, виховується стиль поведінки кожної особистості - в одязі, культурі, гігієні, спілкуванні тощо.

Створено систему державних органів, які опікуються вирішенням проблем молоді, в тому числі й молодіжного руху. На рівні центральних органів державної влади механізм формування та здійснення молодіжної політики включає Національну раду з питань молодіжної політики при

²⁰¹ Головенько В. А. Український молодіжний рух: історія та сьогодення / Головенько В. А., Корнієвський О. А. ; Український НДІ проблем молоді. К. : Наук. думка, 1994. 111 с.

²⁰² Балдинюк Олена. Становлення молодіжного руху в Україні крізь призму історико-педагогічних досліджень. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Частина 3, 2014. С. 23.

²⁰³ Корнієвський О. А., Якушик В. М. Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 1997. С. 12.

Президентові України, Комітет Верховної Ради України з питань і спорту, Міністерство молоді та спорту України. До вирішення питань державної молодіжної політики залучаються й інші органи центральної виконавчої влади. Відповідні структури створені на обласному та районному рівнях.

О. Д. Балдинюк

Молодіжний центр – установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу²⁰⁴.

Мережа молодіжних центрів складається з: молодіжного центру загальнодержавного рівня (Всеукраїнський молодіжний центр); республіканського Автономної Республіки Крим, обласних, Київського та Севастопольського міських молодіжних центрів (регіональні молодіжні центри); міських, районних, районних у містах, селищних, сільських молодіжних центрів (місцеві молодіжні центри). Питання функціонування молодіжних центрів визначаються Типовим положенням про молодіжні центри, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Молодіжний центр – установа, що утворюється для вирішення соціального становлення та розвитку молоді²⁰⁵.

Молодіжний центр – одна з форм організації молодіжної роботи, що дає можливість молоді розділити дозвілля з іншими, задовольнити свої інтереси та розвинути власні таланти. В інтересах центру – залучити своїми пропозиціями як можна більше молодих людей, а це можливо тільки тоді, коли діяльність центру дійсно орієнтована на інтереси окремих учасників і груп в цілому, коли надані різні можливості організації дозвілля, здійснюється організація та планування діяльності цільових груп і існує можливість реалізації власних проєктів. Виходячи з цього, можна виділити дві основні умови, необхідні для дієвого функціонування молодіжного центру: розуміння запитів цільової групи та володіння варіантами організації дозвіллевої діяльності²⁰⁶.

Н. В. Левченко

Молодь – молоді особи – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах²⁰⁷.

О. О. Матрос

²⁰⁴ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 14.07.2022).

²⁰⁵ Типове положення про молодіжний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2018 р. № 1014.

²⁰⁶ Молодіжні центри: національні практики створення та організації роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ : ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 53 с.

²⁰⁷ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 14.07.2022).

Національна Волонтерська Платформа – це спільний проєкт Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Української Волонтерської Служби та компанії SoftServe, який реалізується за підтримки Міністерства молоді та спорту України²⁰⁸.

І. О. Карпич

Національна молодіжна стратегія – це стратегія, яку передбачено проєктом Указу Президента України «Про Національну стратегію державної молодіжної політики до 2030 року». Стратегія забезпечить створення можливостей для молоді, яка проживає в Україні, бути конкурентоспроможною, брати участь у житті суспільства і, як свідомі громадяни, робити свій внесок у подальший розвиток українського суспільства.

За допомогою правильно скерованої державної політики, молодь розвиватиме свою суб'єктність, а саме:

- зростатиме з турботою про фізичне і психічне здоров'я з дитинства;
- адекватно оцінюватиме загрози і реагуватиме на них, посилюватиме власну безпеку;
- формуватиме компетентності для безпечного та гідного життя, розвитку і самореалізації у швидкоплинному та малопередбачуваному світі;
- братиме участь у житті суспільства, територіальних громад і спільнот, впливатиме на рішення, що стосуються їх життя.

Стратегія передбачає на всіх етапах її реалізації спільну та скоординовану діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування у партнерстві з інститутами громадянського суспільства, установами та закладами, що працюють з молоддю, молодіжними центрами, фахівцями, що працюють з дітьми та молоддю, молодіжними працівниками, молодіжними консультативно-дорадчими органами, органами учнівського та студентського самоврядування, міжнародними організаціями, представниками роботодавців, бізнесу за безпосередньої участі молоді²⁰⁹.

О. М. Бойко

²⁰⁸ Платформа волонтерства. URL : <https://platforma.volunteer.country/> (дата звернення 14.07.2022).

²⁰⁹ Національна стратегія державної молодіжної політики до 2030 року: Міністерство молоді та спорту України, опубліковано 11 листопада 2020 року. URL: <http://surl.li/bwbmr> (дата звернення 14.07.2022).

Національна рада з питань молоді – це консультативно-дорадчий орган, що утворюється при Кабінеті Міністрів України з метою вироблення узгодженої позиції щодо формування та реалізації молодіжної політики, налагодження взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з суб'єктами молодіжної роботи з питань розвитку та реалізації молодіжної політики²¹⁰.

І. О. Карпич

Національно-патріотичне виховання молоді є системою виховних заходів з формування й розвитку в молоді української національно-патріотичної свідомості та навичок активного громадянина України на зразках боротьби і праці в інтересах незалежності, усвідомлення цінності територіальної цілісності й успішного розвитку української держави та консолідації української нації, активізації участі молодих осіб у житті суспільства, що передбачає:

- сприяння збереженню української ідентичності в українців і вихідців із України за кордоном; популяризація видатних особистостей минулого і сьогодення, чиє життя пов'язане з Україною у соціально-економічній, політичній, культурній сферах;
- розробку й реалізацію програм з національно-патріотичного виховання молодих осіб та формування активної громадянської позиції;
- підтримку діяльності установ, громадських об'єднань, що реалізують програми національно-патріотичного виховання молоді, зокрема через сприяння діяльності пластового (скаутського) руху, військово-спортивних клубів, впровадження молодіжних проектів та клубів за інтересами;
- вивчення й усунення комплексу соціальних, культурних та економічних причин виникнення сепаратистських настроїв;
- реалізацію програм, спрямованих на консолідацію суспільства шляхом подолання як об'єктивних, так і штучних суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру на основі безумовного додержання конституційних гарантій прав та свобод людини і громадянина;
- формування, розробку та впровадження державної культурної інформаційної політики, направленої на руйнацію стереотипів, а також створення за допомогою засобів масової інформації цілісного національного мовно-культурного простору, які б поширювали у

²¹⁰ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 14.07.2022).

суспільстві ідеї щодо національної ідентичності, знання про сучасну українську культуру і сприяли поширенню української мови і культури;

- відродження та підтримку розвитку діяльності традиційних українських демократичних молодіжних організацій, що заборонялись і переслідувались окупаційними режимами, зокрема радянським, передусім українського пластового (скаутського) руху, що зберігся в українських громадах діаспори та відновив свою діяльність в Україні зі здобуттям незалежності;
- заохочення молоді до відвідування музеїв, вивчення історії і культури України, процесів державотворення українського народу, боротьби та здобуття Україною статусу незалежної, суверенної, демократичної держави;
- роз'яснення серед молоді вимог Закону України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу», Військової присяги на вірність народові України та військових статутів, організації зустрічей із ветеранами Антитерористичної операції на сході України, відмінниками бойової підготовки Збройних Сил та інших військових формувань, відвідування військових частин, кораблів, вищих військових навчальних закладів.

Методологія національно-патріотичного виховання має створювати умови для поваги до різних форм патріотизму і відданості своїй країні та сприяти відкритому обговоренню серед молоді, що у наш час означає бути патріотом в Україні²¹¹.

Н. М. Коляда

Нерегулярна міграція – термін, що його використовує більшість дослідників міграції замість «незаконної», «незадокументованої» або «несанкціонованої» міграції, щоб наголосити, що жодна людина не є поза законом за суттю²¹². **Нерегулярні мігранти/мігрантки** (недокументована, нелегальна міграція) – люди, які в'їжджають у країну без необхідних документів та дозволів²¹³.

І. О. Карнич

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою

²¹¹ Про молодь: проект Закону України від 10.12.2015 р. № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489> (дата звернення 14.07.2022).

²¹² Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 14.07.2022).

²¹³ Європейський комітет з питань міграції. URL: <https://tinyurl.com/424dw4ye> (дата звернення 14.07.2022).

освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій²¹⁴. Неформальна освіта – будь-яка запланована програма освіти поза офіційними закладами освіти, яка покликана поліпшити різноманітні навички та компетенції, наприклад, робота з молоддю. Неформальну освіту також співвідносять з неформальним навчанням. Єдиного визначення для неформальної освіти немає – її можна формулювати, виходячи з різних критеріїв. З погляду адміністрування неформальна освіта означає заплановану освітню програму, націлену на покращення навичок і компетентностей, і відбувається поза формальними освітніми системами. Для визначення неформальної освіти також застосовують критерії:

- організації навчального простору: неформальна освіта як відповідна система соціальних відносин у процесі навчання, де немає чіткої ієрархії і збережений рівний статус тих, хто навчає, і тих, хто навчається;
- системи оцінювання: неформальна освіта як процес навчання, у якому немає єдиних стандартів оцінювання, а оцінка індивідуальних навчальних результатів побудована на рефлексії та зворотному зв'язку;
- визначення змісту програми: програма в неформальній освіті формується відповідно до очікувань і можливостей учасників/учасниць, її можуть переглядати та змінювати з погляду як методу впровадження, так і змістовного наповнення;
- форми участі: неформальна освіта – це навчальний процес, участь у якому добровільна, але відбувається згідно з визначеними правилами (до узгодження правил залучаються як організатори/організаторки, так і учасники/учасниці);
- методів і підходів: неформальна освіта є навчанням через експериментування й моделювання з дотриманням принципу «навчання на практиці»;
- співвідношення процесу й результату: процес навчання є важливим, у неформальній освіті цінують атмосферу, навчальний простір і взаємозв'язки, які вибудовуються між учасниками/учасницями, тому цим не варто жертвувати заради запланованого результату;
- способу пізнання: неформальна освіта більшою мірою базується на процесах інтуїтивного, емоційного, інстинктивного, митецького та підсвідомого пізнання дійсності;
- професійності: неформальну освіту організовують спеціально підготовлені фахівці/фахівчині (тренери/тренерки, аніматори/

²¹⁴Про освіту: Закон України, 2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 21.11.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.08.2022).

аніматорки, фасилітатори/фасилітаторки), які організують навчальний процес, але не обов'язково мають підтверджувати свою кваліфікацію зовнішнім сертифікатом.

Окрім того, доданої вартості неформальній освіті надають такі чинники, як багатогранність і динамічність освітньої й навчальної практики, здатність компенсувати недоліки формальної освіти, специфічна педагогічна методика й те, що неформальну освіту можна розглядати як процес особистісної та соціальної трансформації, що ґрунтується на соціальних і гуманістичних цінностях, а це, своєю чергою, співвідноситься із завданнями освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини²¹⁵.

Н. В. Левченко

Неформальне молодіжне об'єднання. Неформальне молодіжне об'єднання розглядається як добровільне самодіяльне громадське формування, що характеризується високим ступенем згуртованості, особистісним характером спілкування, нечітко вираженою метою групової діяльності і неформальним контролем, який ґрунтується на традиціях і залежить від ступеня усвідомлення групового членства²¹⁶.

Неформальні об'єднання молоді історично виникають разом з виділенням молоді в окрему соціально-демографічну групу, розширенням границь молодіжного віку, з ростом різноманіття форм її виховання й освіти.

Неформальні групи відрізняються від сталих форм участі у громадському житті (релігійної, суспільно-політичної та ін.), де провідними постають чинники традицій, соціального престижу тощо. Це дає підстави розглядати неформальну групу як форму організації молоді в громадському житті, що являє собою якісно нове утворення. Сенс існування неформальної групи полягає у вільній, добровільній, заснованій на свідомому виборі участі індивіда у спільній груповій діяльності, в якій кожен член групи може самореалізуватися і самовиразитися²¹⁷.

Для самої молоді неформальне молодіжне об'єднання – це своєрідний спосіб вільного самовираження, безмежного прояву ініціативи та безконтрольного (з боку дорослих) спілкування. Такі об'єднання можуть бути більш чи менш численними, набувати часом характеру нездорової

²¹⁵ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jplu4> (дата звернення 21.08.2022).

²¹⁶ Кулік В. Молода Україна: сучасний організований рух та неформальна ініціатива : дослідження / В. Кулік, Т. Голобуцька, О. Голобуцький. К. : Центр дослідження проблем громадянського суспільства, 2000. 460 с.

²¹⁷ Волкова Л. О. Неформальні молодіжні об'єднання як об'єкт соціально-психологічного дослідження. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 27. С. 3-18., с. 6.

епідемії, мати як соціально значимі або індіферентні, так і асоціальні цілі²¹⁸.

На думку М. Кофіріна неформальною молодіжною групою є «певний тип молодіжної спільноти, що виникла й існує заради задоволення потреб та інтересів її членів, діяльність яких не регламентована правовими документами і не підпорядковується державним і суспільним організаціям»²¹⁹.

Соціально-психологічними ознаками сучасних неформальних молодіжних об'єднань є: 1) стихійність спілкування і конкретні умови соціальної ситуації як основа виникнення НМО; 2) самоорганізованість і незалежність від офіційних структур; 3) обов'язковість самоствердження, соціальний статус, захищеність, престижна самооцінка учасників; 4) відносна стійкість і наявність певної ієрархії; 5) власна система ціннісних орієнтацій, стереотипів поведінки; 6) атрибутика як підтвердження належності до даної соціальної спільноти²²⁰.

Основою неформальності виступають *психологічні та соціальні* чинники. До перших належать: намагання молоді бути самими собою; пошук чогось незвичайного; механізми зараження та наслідування; інстинкт натовпу; суперництво з конкурентами, опонентами та навіть ворогами (ними можуть бути хто завгодно). Головною причиною вступу до неформальних об'єднань є прагнення до певної спільноти, де можна отримати взаємодопомогу, взаємопідтримку, захист, тісне спілкування за спільними інтересами. До других належать: неможливість самореалізації в сім'ї, школі, формальних громадських організаціях; відсутність взаєморозуміння, розбіжності в поглядах із батьками, вчителями, дорослими; намагання потрапити в середовище однодумців; бажання втекти від самотності, нагляду дорослих²²¹.

Соціально-психологічними характеристиками змісту діяльності неформальних молодіжних груп є смисловий простір цінностей, настановлень; способи діяльності і форми спілкування, що переважають у підліткових і юнацьких співтовариствах за конкретної соціально-історичної ситуації розвитку²²².

Основними соціалізаційними функціями неформальних молодіжних об'єднань є: *самовизначення особистості* (можливість проявити свою самостійність, ініціативу, розкрити свій творчий потенціал, а також

²¹⁸ Кутянина А. А. Неформальные объединения молодежи на рубеже тысячелетий / А. А. Кутянина, Г. А. Лукс, А. А. Матвеева. Самара : Изд-во Самар. ун-та, 2002. 85 с.

²¹⁹ Кофьрин Н. В. Проблемы изучения неформальных групп молодежи. *Социс*. 1991. №1. С. 82.

²²⁰ Шабанов Л. В. Социально-психологические характеристики молодежи субкультур: социальный протест или вынужденная маргинальность?. Томск : Изд-во Том. гос. ун-та, 2005. 399 с.

²²¹ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. С. 437.

²²² Волкова Л. О. Неформальні молодіжні об'єднання як об'єкт соціально-психологічного дослідження. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. Вип. 27. С. 3–18. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2011_27_3. (дата звернення 21.08.2022).

демонстративне самовираження); *інструментальна* (захист, спілкування з представниками протилежної статі, спільність інтересів, уподобань, захопленнь тощо); *емоційна* (задоволення потреби у емоційних стосунках, побудованих на симпатії, дружбі, взаємопідтримці); *престижна* (визнання особистості молодого людини, її гідності, формування самоповаги тощо); *інформаційно-розважальна* (отримування та розповсюдження цікавої інформації, обговорення важливих для підлітків подій, явищ, передача знань і життєвого досвіду однолітків; спільне проведення вільного часу, участь у розважальних заходах тощо)²²³.

Неформальні молодіжні об'єднання можна умовно класифікувати на: 1) *просоціальні* (спрямовані на цінності та норми, що заохочуються суспільством, а позитивні групові норми формуються у соціально-значущій діяльності), 2) *асоціальні* (цінності яких не збігається з усталеними соціальними цінностями та нормами; члени таких об'єднань ведуть асоціально-девіантний спосіб життя, їх діяльність характеризується соціальним відчуженням, відокремленням, протистоянням); 3) *антисоціальні* або *кримінальні* (характеризується закритістю, круговою порукою, злочинною діяльністю, яскраво вираженим протиставленням іншим групам; міжособистісні стосунки в таких групах опосередковуються асоціальними й антигромадськими цінностями, ведуть до деперсоналізації особистості)²²⁴.

О. Д. Балдинюк

²²³ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. С. 437.

²²⁴ Там само, С. 438.

Об'єднана рада з питань молоді (Ради Європи) – орган, залучений до процесу колективного ухвалення рішень щодо діяльності Ради Європи у сфері молоді. Членами Ради є представники/представниці Європейського керівного комітету у справах молоді та Консультативної ради у справах молоді. Рада визначає пріоритети й завдання для молодіжного сектора Ради Європи та затверджує бюджетні обмеження²²⁵.

Н. М. Коляда

Обласна державна адміністрація (ОДА) – місцева державна адміністрація, місцевий орган державної виконавчої влади, що входить до системи органів виконавчої влади України. ОДА в межах своїх повноважень здійснює виконавчу владу на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці – області, а також реалізує повноваження, делеговані їй відповідною обласною радою. Делегування радами повноважень ОДА супроводжується передачею фінансових, матеріально-технічних і інших ресурсів, необхідних для їх здійснення. Державні адміністрації підзвітні та підконтрольні обласним радам у частині делегованих повноважень. Голови ОДА мають право вносити на розгляд обласних рад питання, пов'язані з виконанням делегованих повноважень, та інші пропозиції. Голови обласних державних адміністрацій також мають право дорадчого голосу на засіданнях обласних рад. Голови ОДА щорічно звітують перед обласними радами з питань виконання бюджету, програм соціально-економічного та культурного розвитку територій і делегованих повноважень. Обласна рада може висловити недовіру голові ОДА, на підставі чого, з урахуванням пропозицій органу виконавчої влади вищого рівня, Президент України приймає рішення та дає обласній раді обґрунтовану відповідь. Якщо недовіру голові ОДА висловили 2/3 від складу обласної ради, Президент України приймає відставку голови обласної державної адміністрації²²⁶.

Омбудсмен, або омбудсман (від швед. *ombudsman* «представник») – посадова особа, на яку покладаються функції контролю за дотриманням законних прав та інтересів громадян у діяльності органів

²²⁵ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 21.08.2022).

²²⁶ Обласна державна адміністрація. Вікіпедія. URL: <https://tinyurl.com/yc8fza28> (дата звернення 21.08.2022).

виконавчої влади і посадових осіб. Офіційні назви посади в різних країнах різняться. На сучасному етапі посада омбудсмена існує в понад 100 країнах світу.

В Україні посада омбудсмена існує з 1998 року і називається «Уповноважений Верховної Ради України з прав людини». Її з 1998 року й до 27 квітня 2012 обіймала Ніна Карпачова. З 24 квітня 2012 року цю посаду обіймала Валерія Лутковська. 15 березня 2018 року на цю посаду було обрано Людмилу Денісову²²⁷.

І. О. Карпич

Органи державної влади – це ланка (елемент) механізму держави, що бере участь у виконанні функцій держави й наділений при цьому владними повноваженнями²²⁸.

І. О. Карпич

Органи місцевого самоврядування – виборні та інші органи територіальних громад, наділені повноваженнями вирішувати питання місцевого значення²²⁹.

О. М. Бойко

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору²³⁰.

Н. В. Левченко

²²⁷ Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н П. 720 с.

²²⁸ Цивільне право України: навч. посіб. / Ю. В. Білоусов, С. В. Лозінська, С. Д. Русу та ін.; за ред. Ф. О. Стефанчука. К.: Прецедент, 2005. 448 с.

²²⁹ Про освіту: Закон України, 2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 21.11.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 12.08.2022).

Освіта молоді з прав людини – означає освіту, навчання, просвітницьку, інформаційну, практичну діяльність та активні дії, спрямовані на надання тому, хто навчається, знань, умінь та розумінь, а також на формування моделей поведінки та ціннісного ставлення у плані розбудови та захисту універсальної культури прав людини в суспільстві у частині підтримки та захисту прав людини⁶⁹ та основних свобод. Освіта з прав людини, між іншим, націлена на формування здатності аналізувати та реагувати на ситуації, коли права людини опиняються під загрозою. У цьому плані освіта з прав людини є інструментом для організацій громадянського суспільства, правозахисних рухів та активістів у їх спроможності протестувати проти несправедливості, вимагати чесного суду або прозорості, інформувати широку громадськість про порушення прав людини тощо²³¹.

Н. М. Коляда

Особа з інвалідністю (молода особа з інвалідністю) – молоді люди, які перебувають у менш привілейованому культурному, географічному чи соціально-економічному середовищі, або молодь з обмеженими фізичними можливостями. Найчастіше це результат особистої ситуації, але іноді і результат вибору людини²³².

О. О. Матрос

²³¹ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

²³² Там само.

П

Пакт – обов’язкова до виконання угода між державами; термін використовують як синонім конвенції та договору. Великі міжнародні пакти про права людини (обидва вийшли в 1966 році) – це Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП)²³³.

Пакт (лат. *paсtum* – договір, угода) – одне з найменувань двосторонній або багатосторонній договорів щодо конкретної сфери політичних відносин. У міжнародно-правовій практиці пакт укладалися з питань ненападу, взаємодопомоги, взаємної або колективної безпеки²³⁴.

В сучасній договірній практиці держав назва «пакт» застосовується при укладанні універсальних міжнародних договорів з питань основ прав та свобод людини (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 тощо). Пакти укладаються і реалізуються у такому ж порядку, як і міжнародні договори та угоди²³⁵.

В. П. Ісаченко

Партнерська співпраця – державно-приватне і соціальне партнерство, поєднання державних, громадських інтересів, прав і свобод особистості у формуванні та реалізації молодіжної політики; спілкування та співпраця молодіжних організацій з українськими і зарубіжними молодіжними організаціями, державними органами й установами, а також органами та установами самоврядування, іншими фізичними та юридичними особами; єдність зусиль держави, всіх верств суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств, установ, організацій та громадян у справі соціального становлення та розвитку молоді, сприяння співпраці центральних та місцевих установ і органів влади з молодіжними організаціями, зокрема шляхом створення молодіжних консультативних рад²³⁶.

Н. М. Коляда

²³³ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jлпу4> (дата звернення 12.08.2022).

²³⁴ Пакт. Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004 р. URL: <https://leksika.com.ua/18060203/legal/pakt> (дата звернення: 10.04.2022).

²³⁵ Там само.

²³⁶ Про молодь: проєкт Закону України від 10.12.2015 р. № 3621. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ00396А?an=3> (дата звернення 12.08.2022).

Переглянута Європейська хартія участі молоді в місцевому та регіональному житті – особливий інструмент, який використовують для заохочення участі молоді на місцевому та регіональному рівнях. Хартія ухвалена Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи в травні 2003 року. У Хартії представлені конкретні ідеї та інструменти, що можуть бути використані в ситуації на місцях тими, хто залучений до процесів сприяння участі молоді – молодими людьми, молодіжними організаціями, місцевими органами влади тощо. Хартія не пропонує готового шаблону для щоденного застосування, адже потреби молоді, обставини різняться по всій Європі. Саме тому Хартію варто розглядати не як інструкцію до дій щодо сприяння участі молоді в місцевому та регіональному житті, а як джерело рекомендацій та стимул для діяльності²³⁷.

Переглянута хартія доступна за покликанням: <https://rm.coe.int/168071b58f>

Н. В. Левченко

Підтримка – це допомога кому-небудь, хто цього потребує, опора, сприяння, ряд дій або слів, спрямованих на зміну ситуації на краще. У сучасному житті це слово вживається в багатьох сенсах і ситуаціях.

І. О. Карпич

Пластовий (скаутський) рух. Скаутський рух (скаутинг) (від англ. scout – розвідник) – одна з найбільш поширених форм дитячого та юнацького руху, в основі якої лежить спеціально розроблена система виховання, яка дістала назву «скаутинг» (scouting). Головна мета скаутського руху – виховати в підростаючого покоління відданість своїй країні. Перші скаутські організації виникли 1907 в Англії; пізніше поширилися в інших країнах світу. Засновником С. є британський полковник Р. Баден-Пауелл (1857-1941) – автор військового підручника «Інструкції для скаутів», в якому були обґрунтовані нові форми й методи роботи з молодими солдатами і вперше висунуто головні ідеї скаутизму (1898). В 1910 скаутські організації були визнані в Англії спеціальною королівською хартією. Після 1910 скаути з'явилися у Франції, Німеччині, Італії, США, Чилі та інших країнах²³⁸.

Скаутинг є добровільним, неполітичним освітнім рухом молоді, відкритим для всіх незалежно від походження, раси, віросповідання і переконань, зі своєю метою, принципами і методами. Його метою є

²³⁷ Словник термінів, які використовує Рада Європи у сферах молодіжної політики, прав людини та неформальної освіти. URL: <https://tinyurl.com/269jjny4> (дата звернення 12.08.2022).

²³⁸ Пласт. URL: <https://www.plast.org.ua> (дата звернення 12.08.2022).

сприяння розвитку молоді в досягненні її фізичного, розумового, соціального і духовного потенціалу як особистості, відповідального громадянина і члена місцевої, національної і міжнародної спільноти. За Бейден-Пауелом, прикметами доброго громадянина є: характер, фізичне здоров'я, фахова освіта, що уможливує подальший професійний ріст, готовність і практика служіння ближнім.

Для досягнення мети скаутинг базується на трьох основних принципах, що знайшло своє вираження у скаутській присязі і Трьох Головних Обов'язках скаута: перед Богом і Батьківщиною, іншими і самим собою. Обов'язок перед собою виражається у самовдосконаленні на основі Скаутського Закону – своєрідного кодексу поведінки за взірцем лицарського. Скаутську виховну методу визначають як систему поступової самоосвіти через чотири основні чинники: 1) добровільно взяті на себе присяга і закон; 2) навчання через діяльність; 3) участь у малих групах під проводом дорослих; 4) поступові та стимулюючі програми різноманітної діяльності. Всебічність скаутського виховання зумовила різноманітність його форм і методів, у яких особливу роль відіграє життя серед природи і змагальний принцип на всіх рівнях²³⁹.

Ідейна й моральна програма виховання скаутів виражена в спеціальній клятві й законах. Закони скаутської організації: скаут повинен дорожити своєю честю, заслуговувати довіри; бути вірним, відданим своєму керівникові, родині й батькам, своїй державі; щодня здійснювати хоча б один гарний вчинок; бути другом усім і братом будь-якому скауту; бути ввічливим з усіма, особливо з жінками, дітьми, старими, кволими й безпорадними людьми; дружити з тваринами; підкорятися батькам, голові загону й усім обраним керівникам; не ухилятися від труднощів; бути бережливим, хоробрим, тримати в чистоті тіло й думки, зі святістю ставитися до Бога, виконувати релігійні обов'язки й поважати релігійні переконання та обряди інших людей²⁴⁰.

Українські педагоги Олександр Тисовський, Петро Франко, Іван Чмола, познайомившись із програмою скаутингу, переконалися у необхідності створення подібної організації для української спільноти.

Пласт як українська скаутська організація був створений у 1911 році, а вже 12 квітня 1912 року у Львові пластуни склали першу Пластову присягу²⁴¹.

В редакції Пластового Закону О. Тисовського з'ясовується, що пластун у своїх ділах є:

- 1) словним (дотримується свого слова),

²³⁹ Пласт. URL: <https://www.plast.org.ua> (дата звернення 12.08.2022).

²⁴⁰ Український педагогічний словник / Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. Київ: Либідь, 1997. С. 306-307.

²⁴¹ Пласт: Унікальна історія українського скаутського руху. Орест Субтельний з додатковим авторством Ореста Джулинського, Тані Джулинської та Оксани Закидальської. З англійської переклав Віктор Морозов. Canada: Plast Publishing Inc. 2019. 464 с.

- 2) совісним,
- 3) точним,
- 4) ощадним; стосовно інших людей,
- 5) справедливим,
- 6) чемним,
- 7) братерським і приятельським,
- 8) врівноваженим; для добра Пласту,
- 9) корисним: а) для свого народу, через нього до людства, б) для родини, в) для себе;
- 10) карним (слухняним своєму керівництву),
- 11) пильним,
- 12) дбалим про здоров'я та для свого оточення,
- 13) дбалим про красу,
- 14) завжди доброї гадки (думки)²⁴².

В основі назви «Пласт» лежить відповідник англійського Scout (розвідник), взятий за прикладом пластунів-козаків-розвідників. Гербом Пласту є трилиста квітка лілії – символ скаутського руху відомий як Fleur-de-lis – та тризуб, сплетенів одну гармонійну цілісність. Символом Пласту став СКОБ (орел).

Основними принципами виховної методи Пласту є:

- добровільне членство у організації;
- виховання та навчання через гру та працю;
- навчання через самоврядування у гуртках;
- пізнання природи та життя у ній;
- підтримка зацікавлень та здібностей дітей і молоді²⁴³.

Мета Пласту – сприяти всебічному, патріотичному вихованню та самовихованню української молоді на засадах християнської моралі; виховувати молодь як свідомих, відповідальних і повновартісних громадян місцевої, національної та світової спільноти, провідників суспільства на ідейних засадах Пласту.

Щоб досягнути цю мету, Пласт розвиває духовні, розумові, соціальні і фізичні прикмети своїх членів; плекає серед молоді традиції її предків і передання та розуміння її історії, культури та національних традицій.

Для досягнення виховних цілей Пласт застосовує власну унікальну методу виховання. На відміну від більшості скаутських організацій світу, де членство завершується із досягненням 25-ліття, для членства у Пласті немає обмежень. Умовний віковий поділ передбачає 5 вікових категорій: пташата (до 6 років, можуть бути членами Пласту лише разом зі своїми батьками), новаки (6–12 років), юнаки (12–18 років), старші пластуни (18–35 років) та пластуни-сеніори (від 35 років).

²⁴² Окаринський В. М. Український скаутський рух (1911–1944 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України». К., 2001. С. 12.

²⁴³ Пласт. URL : <https://www.plast.org.ua> (дата звернення 12.08.2022).

Пласт в Україні об'єднує близько десяти тисяч членів різного віку і таким чином є найбільшою скаутською організацією України. Протягом року Пласт в Україні проводить понад 100 виховних таборів різної спеціалізації: спортивні, морські, з повітроплавання, мистецькі, лижні, альпіністичні, археологічні, кінні, екологічні тощо.

У таборах пластуни практично закріплюють знання і вміння, здобути впродовж року на щотижневих заняттях. Серед найбільших заходів, котрі щороку проводяться Пластом на всеукраїнському рівні – інтелектуально мистецький змаг Орлікіада, фестиваль творчості День пластуна, спортивний змаг Спартакіада, передача Вифлеємського вогню місцевим громадам, змагання з пішого мандрівництва «Стежками героїв», «Осінній рейд» та «Весняний рейд».

На місцевому рівні осередками Пласту постійно реалізується безліч акцій соціально-культурного та виховного спрямування.

Окрім України, Пласт офіційно існує у восьми країнах світу: Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, Словаччині та США²⁴⁴.

О. Д. Балдинюк

Платні послуги – це діяльність, пов'язана з наданням побутових послуг для задоволення особистих потреб замовника за готівку, а також з використанням інших форм розрахунків, включаючи платіжні картки. Перелік платних послуг, для надання яких необхідно придбавати торговий патент, визначається Кабінетом Міністрів України²⁴⁵.

О. М. Бойко

Позитивний молодіжний розвиток – молодь розглядається не як проблема, яку треба вирішувати (чи рятувати), а як цінний потенціал, який необхідно розвивати, створюючи необхідні для цього умови; повага до поглядів молоді та її переконань, до честі та гідності молодих людей, їхньої індивідуальності; вираховування різноманітних потреб, обставин та сподівання молоді; рівний доступ для кожної молодої особи до прав, свобод та послуг, що передбачені чинним законодавством; рівність правових гарантій без дискримінації за будь-якою ознакою; рівність молодіжних організацій, а також організацій, що працюють із молоддю, у доступі до державної підтримки їхньої діяльності²⁴⁶.

Н. В. Левченко

²⁴⁴ Пласт. URL: <https://www.plast.org.ua> (дата звернення 12.08.2022).

²⁴⁵ Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-Vст. 14 ПКУ URL: <https://tinyurl.com/y5f46h8s> (дата звернення 12.08.2022).

²⁴⁶ Про молодь: проєкт Закону України від 10.12.2015 № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489> (дата звернення 12.08.2022).

Програма «Молодіжний працівник» – програма, яка реалізується Мінмолодьспортом разом з Державним інститутом сімейної та молодіжної політики (далі – Інститут), Міністерством освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим, структурними підрозділами з питань молоді обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій та органами місцевого самоврядування. Організаційний та інформаційний супровід реалізації Програми забезпечується Мінмолодьспорт разом з Інститутом шляхом організації і проведення тренінгів базового, спеціалізованого рівнів, тренінгів для тренерів, конкурсу кращих практик молодіжної роботи в Україні, Всеукраїнського форуму молодіжних працівників і працівниць, обмінів молоддю, а також її стажування та інших заходів у рамках реалізації Програми. Реалізація Програми здійснюється на всеукраїнському, регіональному та місцевому рівнях і базується на принципах партнерства, а також засадах неформальної освіти. Програма розрахована на представників інститутів громадянського суспільства, які працюють з молоддю та державних службовців, відповідальних за реалізацію державної політики у молодіжній сфері на всеукраїнському, місцевому, регіональному рівнях, а також на інших осіб, залучених до роботи з молоддю.

Основною метою Програми є сприяння підвищенню рівня компетентностей фахівців молодіжної сфери, зокрема підвищенню кваліфікації державних службовців, створення сприятливих умов для ефективного розроблення та реалізації обґрунтованої молодіжної політики в Україні.

Основними завданнями Програми є: підвищення компетентностей фахівців молодіжної сфери, зокрема підвищенню кваліфікації державних службовців щодо формування та реалізації державної політики у молодіжній сфері шляхом проведення короткострокових навчальних курсів на всеукраїнському, регіональному і місцевому рівнях; молодіжної роботи в Україні; налагодження ефективного діалогу між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства задля сприяння розвитку молоді в Україні; консультування молоді щодо участі у формуванні державної політики у молодіжній сфері; обмін кращими міжнародними й національними практиками молодіжної роботи та реалізації молодіжної політики²⁴⁷.

Н. В. Левченко

Проект (від лат. *projectus* – кинутий вперед) – це обмежена в часі та ресурсах сукупність процесів, спрямована на створення нової цінності та вирішення гострої проблеми. Проектна діяльність дає змогу реалізувати і

²⁴⁷Про затвердження Порядку реалізації програми «Молодіжний працівник»: наказ Міністерство молоді та спорту України від 19.09.2018 р. №4334. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1178-18#Text> (дата звернення 16.07.2022).

впроваджувати молодіжні ідеї та ініціативи і в подальшому оцінювати їхню результативність. Також реалізація проєктів дозволяє залучати додаткове фінансування для реалізації молодіжних ініціатив через гранти та конкури проєктів. Для забезпечення проєктної діяльності доцільно проводити консультації з партнерами, які мають досвід з реалізації проєктів, та тренінги з проєктного менеджменту²⁴⁸.

Н. М. Коляда

Проєктна підтримка – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається суб'єктам молодіжної роботи для реалізації молодіжних проєктів у формі фінансування прямих витрат на реалізацію молодіжного проєкту та непрямих витрат (адміністративних витрат) на обслуговування та управління молодіжним проєктом у рамках завдань молодіжної політики в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України²⁴⁹.

В. П. Ісаченко

Проєктний менеджмент. Проєктний менеджмент (англ. Project management) – це професійна діяльність, в основі якої – поєднання найсучасніших наукових знань і технологій з практичними навичками. Він орієнтований на отримання найбільш ефективного результату в ході реалізації проєкту²⁵⁰.

Управління проєктами – не суха наука, а жива методологія організації, планування і координації використання людських і фінансових ресурсів протягом всього життєвого циклу проєкту²⁵¹.

Будь-який проєктний менеджер, як і кожен підприємець-початківець, неминуче стикаються з тим, що в ході реалізації тієї чи іншої ідеї завжди чогось не вистачає для повного успіху. Насправді є три основних «кити» для досягнення успіху – якість проєкту, його вартість і час на реалізацію²⁵².

Саме цю «трійцю» в кінці 50-х рр. ХХ ст. в США назвали «троїстою обмеженістю» або «трикутником управління проєктами» (The Project Management Triangle). Оскільки кожна його сторона представляє

²⁴⁸ Молодіжні центри: національні практики створення та організація роботи / за ред. І. В. Пешої. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 68 с.

²⁴⁹ Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 16.07.2022).

²⁵⁰ Проєктний менеджмент (управління проєктами). *Переріслянська територіальна громада Івано-Франківська область : веб-сайт*. URL : <https://tinyurl.com/6kn2r4mc> (дата звернення 16.07.2022).

²⁵¹ Там само.

²⁵² Там само.

обмеження, а зміна однієї неминуче впливає на інші, завдання проектного менеджменту – вловити і забезпечити баланс між ними²⁵³.

Програмно-проектний менеджмент – складова управлінської діяльності, спрямована на досягнення цілей програм та окремих проектів і впровадження змін²⁵⁴.

В. П. Ісаченко

Профспілка – добровільна неприбуткова громадська організація, галузева спілка, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їхньої професійної (трудової) діяльності (навчання).

Професійні спілки створюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їхніх членів, усі професійні спілки мають рівні права.

Основним завданням профспілки це не допустити зниження заробітної плати нижче рівня, який зазвичай підтримується в різних галузях промисловості. Тобто вони хочуть запобігти падінню ціни робочої сили нижче її вартості.

В ЄС середній відсоток робітників у профспілках становить 22 %. Доля робітників сильно варіює у розвинутих країнах: у країнах Північної Європи (Фінляндія – 79 %, Данія – 77 %), від однієї чверті до третини в Італії (33 % у 2009 році), Великій Британії (28 %) та Канаді (29,4 %), менше однієї п'ятої в Німеччині (19,9 %), Японії (19,8 %), Австралії (18,5 %) і у Франції – (7,8 %) ²⁵⁵.

О. М. Бойко

²⁵³Проектний менеджмент (управління проектами). *Переріслянська територіальна громада Івано-Франківська область : веб-сайт*. URL : <https://tinyurl.com/6kn2r4mc> (дата звернення 16.07.2022).

²⁵⁴ Про затвердження Порядку організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони : Наказ Міністерства оборони України від 22.12.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text> (дата звернення 16.07.2022).

²⁵⁵ Професійні спілки Архівовано 21 листопада 2016 у Wayback Machine. *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П С. 736 с.

P

Рада Європи – міжнародна організація 47 держав-членів у європейському просторі²⁵⁶.

О. О. Матрос

Рада ООН з прав людини – міжнародний правозахисний орган в системі ООН, що замінив Комісію ООН з прав людини (UNCHR). Рада з прав людини є допоміжним органом Генеральної Асамблеї ООН. Перше засідання Ради пройшло 19 червня 2006 року²⁵⁷. Вона є головною в обговоренні і співпраці з прав людини. Здійснює загальні дослідження, готує рекомендації та проекти міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, заслуховує доповіді спеціально створених нею допоміжних органів. Рада була утворена у 2006 році на базі Комісії ООН з прав людини, яка діяла з 1946. Раду очолює Верховний Комісар ООН з прав людини.

15 березня 2006 року Комісія, на основі резолюції 60/251 Генеральної Асамблеї ООН, була перетворена на Раду ООН з прав людини. Рада складається з 47 держав-членів, які обираються згідно регіонального представництва. Інші держави мають статус спостерігача.

Резолюція про створення Ради визначила її основне завдання – проведення всеосяжних періодичних оглядів та виконання кожною державою її зобов'язань у сфері прав людини, які забезпечують універсальність і однакове ставлення до всіх держав, тобто універсальні періодичні огляди (УПО).

І. О. Карпич

Рефлексія – психологічний механізм організації самоаналізу, який здійснюється через внутрішню роботу особистості, спрямовану на осмислення себе, своєї поведінки, власних дій і станів, самопізнання власного духовного світу, самоаналіз практичного життєвого досвіду, подій. Походить від пізньолат. reflexio – обернення назад, відображення, віддзеркалення²⁵⁸.

Рефлексія – це процес глибинного самопізнання суб'єктом своїх внутрішніх психічних станів та актів. Увага особливо направлена на

²⁵⁶ Рада Європи. Вікіпедія URL: <https://tinyurl.com/54enrx6u> (дата звернення 21.08.2022).

²⁵⁷ Органи ООН з прав людини. Архів оригіналу за 21 березня 2012. Прочитовано 17 лютого 2020.

²⁵⁸Що таке РЕФЛЕКСІЯ – поняття, визначення простими словами. URL : <https://termin.in.ua/refleksiia> (дата звернення: 10.04.2022).

діяльність власної душі, а також на необхідний рівень зрілості суб'єкта. Зі всіх живих істот, здатність до рефлексії властива виключно людині²⁵⁹.

Поняття рефлексія у широкому розумінні розглядають як своєрідний діалог із самим собою. Рівень розвитку рефлексії корелює зі здатністю до самоконтролю і впливає на темпи розвитку особистості та реалізації її окремих потенціальних індивідуальних властивостей, зокрема розвитку освіченості, моральних якостей, уявлень про етику²⁶⁰.

Нині розвивається 4 основних підходи до вивчення рефлексія: кооперативний, комунікативний, когнітивний, особистісний. Кооперативний спрямований на вивчення рефлексії у процесах групової взаємодії та координації ролевих стосунків; комунікативний (соціально-психологічний) – у процесі міжособистісного спілкування; когнітивний (інтелектуальний) – у процесі мислення та самоаналізу; особистісний (загальнопсихологічний) – у процесі самоусвідомлення та особистісного розвитку²⁶¹.

Рефлексія у ситуації міжособистісного спілкування кожен із партнерів себе уявляє одночасно в 4 позиціях: 1) який він сам по собі; 2) яким він себе бачить; 3) яким бачить його партнер; 4) яким йому бачиться його образ в уяві партнера²⁶².

Отже, досягнення стану взаєморозуміння партнерів по спілкуванню – це складний процес, спрямований на наближення комплексу уявлень один про одного до реальної дійсності, в якому велике значення має адекватна самооцінка. Чим менше будуть розбіжності в уявленнях про себе та інших і чим ближчі вони будуть до реальної дійсності, тим кращого взаєморозуміння та плідної взаємодії можна досягти²⁶³.

В. П. Ісаченко

Рольова гра є складною системною інтерактивною технікою, у процесі застосування якої використовується рольова структура ведення заняття, тобто реалізується набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку його учасників²⁶⁴.

Організаційною одиницею рольової гри є проблемна ситуація, яка розігрується. Така ситуація розгортається у процесі заняття як окремий сюжет. В основу такого сюжету може бути покладена навчальна або

²⁵⁹ Рефлексія. *Фармацевтична енциклопедія*. URL : <https://tinyurl.com/3h86ck6x> (дата звернення: 10.04.2022).

²⁶⁰ Там само.

²⁶¹ Там само.

²⁶² Там само.

²⁶³ Там само.

²⁶⁴ Методичні рекомендації з проведення тренінгових занять для підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко [та ін.]; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2018. 49 с.

реальна професійна проблема, формування якої вміщує відповідне питання (або серію питань)²⁶⁵.

Для проведення рольової гри, крім проблемної ситуації, також необхідний достатній для програвання такого сюжету набір ролей (учасників професійної ситуації), які розподіляються між учасниками заняття. Кожній особі, яка бере участь у грі, визначається певна роль у вигляді рольових приписів від керівника заняття, яких вони повинні дотримуватися протягом усієї гри. Рольова гра проходить у кілька етапів. Спочатку керівник заняття повідомляє тему, мету гри, знайомить учасників зі змістом кожної ролі, після цього створюються рольові групи. Далі здійснюється опанування ролей і з'ясування суті проблемного питання чи сутності ситуації²⁶⁶.

Протягом наступного етапу учасники гри готуються безпосередньо до обговорення проблеми чи програвання ситуації, тобто виробляють спільну думку щодо питань, які їм належить опрацювати на занятті, або ж визначають стратегію поведінки в професійній ситуації, закладену певною роллю. Забезпечуючи досить жорстку регламентацію пізнавальної діяльності учасників занять у процесі програвання ними різних за змістом і призначенням ролей, рольова гра стимулює і прискорює вияв їхньої активності, сприяє поступовому переходу до пробудження спонтанної, тобто нерегламентованої активності під час застосування складніших і менш регламентованих занять (групова дискусія тощо)²⁶⁷.

В. П. Ісаченко

Регіональні молодіжні центри – бюджетними установами, що утворюються органами Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування і належать до сфери їх управління. Регіональні молодіжні центри є опорними, утворюються та діють з метою забезпечення рівного доступу молоді до послуг, що надаються молодіжними центрами в рамках виконання завдань молодіжної політики, раціонального та ефективного використання ресурсів, впорядкування та розвитку мережі місцевих молодіжних центрів, загальної координації їхньої діяльності, розвитку та підтримки молодіжних ініціатив²⁶⁸.

Н. М. Коляда

²⁶⁵ Методичні рекомендації з проведення тренінгових занять для підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко [та ін.]; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2018. 49 с.

²⁶⁶ Там само.

²⁶⁷ Там само.

²⁶⁸ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 21.07.2022).

Самоврядування. Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст²⁶⁹.

О. О. Матрос

Самоорганізація молоді. Сучасна молодь має володіти не тільки «hard skills», але й «soft skills», мати універсальні компетенції, провідною з яких є саме здатність до самоорганізації²⁷⁰. Самоорганізація – це один з проявів спонтанних процесів у суспільстві, колективах, групах; самоздійснювані процеси соціального регулювання. Самоорганізація виникає як результат, «рівнодіюча» цілеспрямованих дій у рамках більш широких соціальних систем і процесів²⁷¹.

За визначенням Г. Хакена, «самоорганізація – це процес упорядкування (просторового, тимчасового чи просторово-часового) у відкритій системі, за рахунок узгодженої взаємодії безлічі складових її елементів»²⁷². Елемент «само» підкреслює, що підвищення організації сталося внаслідок внутрішніх потенцій системи, а не було застосовано до неї ззовні.

Самоорганізація молоді – процес створення механізмів спільної дії громадських об’єднань молоді з метою формування молодіжної політики.

²⁶⁹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України, 1997 р. № 280/97-ВР. URL : <https://tinyurl.com/bdd3nc23> (дата звернення 21.07.2022).

²⁷⁰ Гарькавець С. О. Студентська молодь та соціально-психологічні впливи у контексті інсталяції вимог трансформаційного суспільства. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Северодонецьк: Вид-во СХУ ім. В. Даля. 2015. № 3 (38). С. 126–134.

²⁷¹ Українська-інтернет енциклопедія. URL : <https://tinyurl.com/yr89ue6c> (дата звернення 21.07.2022).

²⁷² Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций. К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. 437 с.

Самоорганізація молоді ґрунтується на принципах відкритого представництва, виборності, гласності, підзвітності, заборони втручання органів самоорганізації молоді у діяльність громадських об'єднань молоді.

Брати участь у роботі органів самоорганізації молоді можуть лише належно зареєстровані громадські об'єднання молоді України та представники органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів України.

Завданням самоорганізації молоді є забезпечення участі молоді у формуванні молодіжної політики на всіх рівнях системи адміністративно-територіального устрою України. До керівних органів Національної молодіжної ради та Місцевої молодіжної ради можуть входити лише особи віком до 29 років²⁷³.

До умов підвищення рівня самоорганізації молоді відносять:

- 1) *організаційні умови*, які забезпечують динаміку зближення реального досвіду, представленого індивідуальними, особистісними та суб'єктно діяльними характеристиками молоді (організаційно-економічні, організаційно-середовищні, організаційно-особистісні);
- 2) *методичні умови*, які забезпечують освоєння і присвоєння соціальних норм (діяльнських, оціночних, розвивальних);
- 3) *орієнтаційні умови*, завдяки яким відбувається орієнтація суб'єкта самоорганізації на самореалізацію, саморозвиток та самовдосконалення з опорою на резервні можливості особистості;
- 4) *соціальні умови*, які дозволяють освоїти та присвоїти соціальні норми (соціально-економічні, соціальнопсихологічні),
- 5) *освітньо-розвивальні* (орієнтовані та суб'єктний підхід, гуманізацію та комплексність у процесі самоорганізації);
- 6) *психологічні*, а саме особистісні (розвиток готовності молоді до самоорганізації, урахування та знання соціально-психологічних особливостей даного процесу, формування високої мотивації на досягнення результатів самоорганізації) та суб'єктні (максимальне забезпечення у ході діяльності суб'єктної позиції молоді; розвиток рефлексії)²⁷⁴.

До соціально-психологічних чинників підвищення рівня самоорганізації молоді належать: *об'єктивні* (системно-освітні, технологічно-освітні, інформаційні, потенційно-освітні), *об'єктивно-суб'єктивні*

²⁷³ Про молодь: проект Закону України від 10.12.2015 р. № 3621. URL : <https://tinyurl.com/dmbaw489> (дата звернення 28.07.2022).

²⁷⁴ Гоян І. М. Соціально-психологічні умови і чинники підвищення рівня самоорганізації молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Северодонецьк : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2021. № 3 (56). Т. 3. С. 74-81., с. 79.

(соціокультурні, соціально-перцептивні, соціально-інтерактивні, самоосвітні), суб'єктивні (мотиваційно-цільові, рефлексивно-розвивальні, потенційно-суб'єктивні)²⁷⁵.

О. Д. Балдинюк

Самостійність (автономія) молоді. У словнику української мови термін «самостійний» тлумачиться як: 1) здатний діяти сам, без сторонньої допомоги або керівництва; здатний на незалежні дії, вчинки; 2) відособлений від інших; який в ряді інших має значення сам по собі; окремих, самобутній; 3) який здійснюється своїми силами чи з власної ініціативи, без сторонньої допомоги або керівництва, суверенний²⁷⁶.

Самостійність – це здатність до незалежних дій, суджень, володіння ініціативою, рішучість²⁷⁷.

Самостійність молоді – здатність орієнтуватися на свої особистісні позиції, приймати власні рішення і реалізовувати їх, незалежність від ситуативних зовнішніх впливів.

Самостійність (автономія) особистості базується на таких особистісних характеристиках як здатність відстоювати власні погляди, ідеали та ідеї; на загальній позитивній самооцінці, на повазі до самого себе, вірі у власні сили, здатності, енергію, на здатності приймати як свої позитивні сторони, так і недоліки. Особистісна автономія не означає егоїзм, відмову від контактів з іншими людьми, навпаки по-справжньому автономна людина здатна встановлювати теплі стосунки з іншими і прагне до таких стосунків²⁷⁸.

Самостійною людиною вважають таку, що вміє діяти без сторонньої допомоги чи керівництва, критично ставиться до сторонніх впливів, аналізує й оцінює їх відповідно до своїх поглядів і переконань, які відстоює, характеризується незалежністю, рішучістю, прагненням відійти від шаблонних рішень і знайти нові способи розв'язання поставленої проблеми²⁷⁹.

Самостійність являє собою складну, системну якість суб'єкта, що має специфічний зміст і структуру, яка виявляється в активності до пізнання і

²⁷⁵ Гоян І. М. Соціально-психологічні умови і чинники підвищення рівня самоорганізації молоді. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи* : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Северодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. № 3 (56). Т. 3. С. 74-81.

²⁷⁶ Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / уклад. В. Яременко, О. Сліпущко. Т. 3. Київ : Аконіт, 2005. 863 с.

²⁷⁷ Еникеев Марат Исхакович. Психологический энциклопедический словарь: справочное издание. М. : Проспект, 2012. 558 с.

²⁷⁸ Чайка Г. В. Особистісна автономія студентської молоді. *Психологічні координати розвитку особистості: реалії та перспективи* : зб. наук. матеріалів IV Міжнарод. наук.-практ. конф. до 105-річчя ПНПУ імені В. Г. Короленка і 100-річчя фізико-математичного факультету (22 травня 2019 р., м. Полтава). Полтава : ФОП Шевченко Р. В., 2019. С. 182–184.

²⁷⁹ Павлюк М. М. Психологія розвитку самостійності майбутнього фахівця: Дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2109. 497 с., с. 52.

розвитку, свободі вибору та характеризується вміннями: свідомо скеровувати власну поведінку, практичну діяльність у відповідності до наявних цінностей, поглядів та переконань, долати перешкоди на шляху до обраної життєвої траєкторії, через активізацію особистісних ресурсів та набуття відповідних компетентностей²⁸⁰.

О. Д. Балдинюк

Свобода людини. У широкому філософському розумінні – природній стан народу або окремої людини, який характеризується можливістю діяти на власний розсуд²⁸¹.

У вузькому розумінні свобода – суб'єктивна можливість людини і громадянина здійснювати або не здійснювати певні дії, що ґрунтуються на його конституційних правах і свободах²⁸².

Розділ II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», визначає:

Стаття 21. Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними²⁸³.

Стаття 22. Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними.

Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані.

При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод²⁸⁴.

Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом²⁸⁵.

У разі нагальної необхідності запобігти злочиніві чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом

²⁸⁰ Павлюк М. М. Психологія розвитку самостійності майбутнього фахівця: Дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2109. 497 с.

²⁸¹ Свобода. *Юридична енциклопедія*. Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5. 736 с.

²⁸² Там само.

²⁸³ Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2006 р. Київ : Ін Юре, 2006. 144 с. URL : <https://tinyurl.com/bdz27z9m> (дата звернення 27.06.2022).

²⁸⁴ Там само.

²⁸⁵ Там само.

сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою²⁸⁶.

Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника²⁸⁷.

В. П. Ісаченко

Семінар – форма групових занять з предмета або теми студентів вищих навчальних закладів, учнів школи тощо, що відбувається під керівництвом викладача.

Семінари (метод викладання) – англ. Seminars (teaching method) – зібрання групи студентів, які зайняті науковими дослідженнями або вивченням наукових проблем, під керівництвом одного або декількох викладачів для обговорення питань, що представляють взаємну цікавість²⁸⁸.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів). Семінарські заняття проводяться в аудиторіях, навчальних кабінетах або на онлайн-зустрічах з однією академічною групою.

Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові оцінки за кожне семінарське заняття вносяться у відповідний журнал. Отримані студентом оцінки за окремі семінарські заняття враховуються при виставленні підсумкової оцінки з даної навчальної дисципліни²⁸⁹.

О. М. Бойко

²⁸⁶ Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2006 р. Київ : Ін Юре, 2006. 144 с.
URL : <https://tinyurl.com/bdz27z9m> (дата звернення 27.06.2022).

²⁸⁷ Там само.

²⁸⁸ Семінар. *Юридична енциклопедія* : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5 : П С. 736 с.

²⁸⁹ Там само.

Складні життєві обставини. *Складні життєві обставини* – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самостійно²⁹⁰.

Чинники, що можуть зумовити складні життєві обставини:

- а) похилий вік;
- б) часткова або повна втрата рухової активності, пам'яті;
- в) невиліковні хвороби, хвороби, що потребують тривалого лікування;
- г) психічні та поведінкові розлади, у тому числі внаслідок вживання психоактивних речовин;
- г) інвалідність;
- д) бездомність;
- е) безробіття;
- є) малозабезпеченість особи;
- ж) поведінкові розлади у дітей через розлучення батьків;
- з) ухилення батьками або особами, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків із виховання дитини;
- и) втрата соціальних зв'язків, у тому числі під час перебування в місцях позбавлення волі;
- і) жорстоке поводження з дитиною;
- ї) насильство за ознакою статі;
- й) домашнє насильство;
- к) потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- л) шкода, завдана пожежею, стихійним лихом, катастрофою, бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією²⁹¹.

Виділяють наступні **класифікації осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах:**

1) за кількістю суб'єктів:

- а) одна особа, тобто це один суб'єкт, який потрапив у складні життєві обставини;
- б) дві і більше особи, які не пов'язані між собою родинними чи іншими зв'язками;
- в) сім'я.

2) за повнотою сім'ї:

- а) повні сім'ї;
- б) неповні сім'ї, в тому числі й у разі, коли один із батьків позбавлений батьківських прав у зв'язку із невиконанням своїх обов'язків по відношенню до дітей.

²⁹⁰ Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL : <https://tinyurl.com/52es95e8> (дата звернення 21.07.2022).

- 3) *за рівнем доходу:*
- а) особи із нормальним (звичайним) достатком, проте в окремий період перебувають у складних життєвих обставинах та не можуть їх самостійно подолати;
 - б) малозабезпечена особа, тобто та, яка набула вказаного статусу в органах соціального захисту.
- 4) *за суб'єктами:*
- а) учасники АТО та їх сім'ї;
 - б) внутрішньо переміщені особи;
 - в) жінки, які виявили намір або мають ризик відмови від новонародженої дитини;
 - г) жінки, які потерпають від домашнього насильства;
 - г) молодь та неповнолітні, які засуджені до покарання без позбавлення волі;
 - д) особи з числа багатодітних сімей;
 - е) особи з числа неповних сімей.
- 5) *за територіальним принципом:*
- а) біженці;
 - б) внутрішньо переміщені особи.
- б) *за об'єктивними причинами, які стали передумовою виникнення в особи чи її сім'ї складної життєвої ситуації:*
- а) особи, які стали жертвами політичних переслідувань та політичних репресій;
 - б) особи, які стали жертвами збройних конфліктів;
 - в) особи, які стали жертвами домашнього насильства, тощо.
- 7) *за станом здоров'я:*
- а) працездатні особи;
 - б) громадяни, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю іншими причинами, які пов'язані із станом здоров'я особи.
- 8) *за рівнем працездатності:*
- а) працездатні особи;
 - б) непрацездатні особи.
- 9) *за наявністю трудових відносин:*
- а) особи, які працевлаштовані офіційно;
 - б) особи, які працевлаштовані неофіційно;
 - в) особи, які перебувають на обліку в центрі зайнятості як такі, що шукають роботу, тобто офіційно мають статус безробітного;
 - г) особи, які не мають офіційного статусу безробітного.
- 10) *за наявністю житла:*
- а) особи, які перебувають у складних життєвих обставинах та мають власне житло;

б) бездомні особи²⁹².

До осіб/сімей, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників належать:

- сім'ї, у яких дітей відібрано у батьків без позбавлення їх батьківських прав;
- сім'ї, де триває процес розлучення батьків і вирішується спір між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання дітей, участі батьків у їх вихованні;
- сім'ї з дітьми, в яких тривала хвороба батьків перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки;
- сім'ї, у яких виховуються діти з інвалідністю, та сім'ї з дітьми, у яких батьки мають інвалідність;
- сім'ї, у яких батьків поновлено в батьківських правах;
- сім'ї з дітьми, де батьки є трудовими мігрантами;
- малозабезпечені сім'ї з дітьми;
- сім'ї, діти з яких перебувають у закладах інституційного догляду та виховання;
- сім'ї, дітей з яких влаштовано в сім'ю патронатного вихователя;
- сім'ї, у яких діти систематично самовільно залишають місце проживання;
- сім'ї, у яких діти систематично без поважних причин не відвідують заклади освіти;
- жінки, які виявили намір відмовитися від новонародженої дитини;
- неповнолітні одинокі матері (батьки);
- діти, які перебувають на вихованні в сім'ях опікунів, піклувальників, прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу;
- особи з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- особи з особливими освітніми потребами;
- внутрішньо переміщені особи;
- повнолітні недієздатні особи (у разі відсутності в них опікуна);
- особи, звільнені з місць позбавлення волі;
- учасники антитерористичної операції та особи, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях;
- особи, які проживають на тимчасово окупованій території України та періодично перебувають на території України, на

²⁹² Рудяк В. О. Класифікація осіб, які потрапили у складні життєві обставини. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць*. Вип. 86. Одеса : Гельветика, 2020. С. 197–203.

яких органи державної влади здійснюють свої повноваження в повному обсязі, незалежно від наявності або відсутності довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи²⁹³.

Особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, держава надає соціальну підтримку. Надання соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, регулює Закон України «Про соціальні послуги» (від 17.01.2019 № 2671-VIII), «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (від 1 січня 2020 р., № 2229-VIII), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (від 21 червня 2001 р. № 2558-III), інші нормативно-правові акти.

Згідно з діючим законодавством України право на отримання соціальних послуг, а отже і взяття під соціальний супровід, мають будь-які особи, які знаходяться на території України на законних підставах і перебувають у складних життєвих обставинах²⁹⁴. До потенційних користувачів соціальних послуг належать і громадяни інших країн, а також особи без громадянства та біженці, тобто особи, які отримали цей статус у встановленому законом порядку, а також передбачено, що сім'ї, діти і молодь, які опинилися у життєвій скруті, мають право на отримання соціальних послуг на безоплатній основі²⁹⁵.

О. Д. Балдинюк

Соціальний працівник – спеціаліст, що працює в державних органах соціального захисту та підтримки. Його діяльність спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, сім'ї чи групі осіб, що знаходяться у важкій життєвій ситуації шляхом інформування, консультивання, організації різних форм підтримки та обслуговування хворих та самотніх людей²⁹⁶.

Професійна діяльність соціального працівника багатопланова за своїм змістом і охоплює широкий діапазон існуючих в суспільстві соціальних відносин і процесів. Клієнтами *С. п.* є представники соціально вразливих верств населення (діти, молодь, жінки, національні меншини, люди похилого віку, неповні та багатодітні сім'ї); люди з обмеженими функціональними можливостями і особливими потребами (інваліди, люди

²⁹³ Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України» від 1 червня 2020 р. № 587. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP200587.html (дата звернення 21.07.2022)

²⁹⁴ Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. с. 176.

²⁹⁵ Попик Ю. В. Організація діяльності інтегрованих соціальних служб і територіальних громад. *Науковий вісник ужгородського ун-ту. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2016. Вип. 2 (39). С. 193 – 196.

²⁹⁶ Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі / Ольга Володимирівна Безпалько. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. с. 53.

з фізичними та психічними захворюваннями) і їх сім'ї; люди, які випали із суспільного життя або піддаються гнобленню (бездомні, «діти вулиці», особи, які відбували покарання в місцях позбавлення волі, які страждають від залежностей); люди, які потрапили до скрутної життєвої ситуації (безробітні; біженці; особи, які зазнали насильства)²⁹⁷.

Відповідно Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників виділяють такі завдання та обов'язки соціального працівника: Організовує процес виявлення осіб, сімей, які потрапили у складні життєві обставини та потребують соціальної допомоги чи послуг. Розробляє та контролює заходи із захисту та безпеки отримувачів соціальних послуг. Бере участь у розробленні профілактичних програм для вирішення актуальних соціальних проблем у межах адміністративно-територіальної одиниці. Координує та організовує роботу мультидисциплінарної команди при реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг. Працює з особами та сім'ями (отримувачами соціальних послуг), які потребують соціальних послуг. Проводить комплексне визначення стану та оцінює індивідуальні потреби отримувачів соціальних послуг, які потрапили у складні життєві обставини. Разом з отримувачем соціальних послуг, або особою, що представляє його інтереси, розробляє, переглядає, за необхідності коригує та координує виконання індивідуального плану надання соціальних послуг. Виявляє та залучає ресурси, наявні в адміністративно-територіальній одиниці, для реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг. Готує для укладання із отримувачем соціальних послуг договір про надання соціальних послуг. Оформляє необхідні документи для отримання соціальних послуг. Представляє, за необхідності, інтереси отримувача соціальних послуг з метою захисту його прав та вирішення проблем в установах, організаціях, закладах та на підприємствах, а також перед фізичними особами, та надає допомогу щодо оформлення скарг, документів (заяв, довідок тощо) необхідних для отримання пільг, матеріальної та інших видів допомоги. Співпрацює та підтримує зв'язки з іншими організаціями, підприємствами, установами та закладами, а також фахівцями для реалізації індивідуального плану надання соціальних послуг, сприяє, за необхідності, перенаправленню до інших суб'єктів надання послуг. Надає послуги з: соціального супроводу / патронажу; соціальної адаптації, соціальної інтеграції / реінтеграції; соціальної та психологічної реабілітації; представництва інтересів, посередництва з метою вирішення конфліктних ситуацій, консультування, соціальної профілактики та інші. Здійснює організаційні заходи з влаштування потенційних отримувачів соціальних послуг, які потребують сторонньої допомоги, у спеціалізовані заклади (лікувальні, освітні, соціальні, реабілітаційні, кризові тощо). Контролює процес та якість

надання послуг соціальними працівниками-фахівцями, соціальними робітниками та проводить моніторинг якості та оцінку послуг при реалізації індивідуальної програми надання соціальних послуг. Бере участь у плануванні діяльності установи (закладу), організації. Здійснює заходи з керівництва діяльністю соціальних робітників і соціальних працівників-фахівців установи (закладу), організації. Навчає соціальних робітників на робочому місці та координує процес їхнього стажування. Бере участь у розв'язанні конфліктів, які виникають у процесі надання соціальних послуг, між отримувачем і надавачем соціальних послуг. Забезпечує професійний рівень роботи персоналу установи (закладу), організації та організовує підвищення їхньої кваліфікації. Бере участь у міжвідомчих зустрічах, нарадах, засіданнях, зборах. Надає інформацію про діяльність установи (закладу), організації, зацікавленим сторонам, засобам масової інформації відповідно до вимог чинного законодавства України. Підвищує свій професійний рівень та кваліфікацію²⁹⁸.

Фахівці соціальної роботи повинні володіти знаннями з різних галузей психології, фізіології, педагогіки, права, медицини, інформатики, відзначатися високою загальною культурою і культурою спілкування, володіти інформацією про сучасні політичні, соціальні, економічні процеси, бути здатними передбачати наслідки своїх дій, відзначатися професійним тактом, здатністю викликати довір'я і симпатію у людей, володіти емоційною стійкістю, уміти приймати правильні рішення у будь-якій ситуації.

Виділяють декілька груп умінь, якими обов'язково має володіти соціальний працівник:

1. Когнітивні вміння (аналізувати та оцінювати наукові концепції, практичний досвід як свій, так і інших; вивчати і виявляти проблеми; застосовувати на практиці свої знання та розуміння проблем, а також знахідки спостереження).

2. Уміння взаємодії і спілкування (створювати і підтримувати робочу обстановку та атмосферу; виявляти та долати негативні почуття, які впливають на людей і на нього самого; визначати та враховувати в роботі відмінності особистісного, національного, соціального і культурно-історичного характеру; розпізнавати та переборювати у відносинах з людьми агресію та ворожість, мінімізувати злість із врахуванням ризику для себе та інших; сприяти наданню фізичної опіки нужденним; спостерігати, розуміти та інтерпретувати поведінку і відносини між людьми; спілкуватися вербально, невербально та письмово; діяти у колективі з іншими працівниками соціальної служби).

²⁹⁸ Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників: Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 № 518. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення 21.07.2022).

3. Конструктивні вміння (вміння виробляти рішення, які потребують попереднього узгодження з іншими працівниками, діяти в алгоритмі вироблення рішення, приймати рішення, яке б передбачало співробітництво з іншими закладами, установами).

4. Організаторські вміння (вміти вести чіткі та лаконічні записи, проводити політику служби відносно конфіденційності та належного підходу до справи, організовувати, планувати і проводити переговори, ділові зустрічі, перевіряти отриману інформацію за допомогою доступної технології)²⁹⁹.

Соціальний працівник повинен знати: Конституцію України, акти Міністерства соціальної політики України; Конвенцію про права людини, Конвенцію про права осіб з інвалідністю, Конвенцію про права дитини, законодавство України у сфері соціального захисту, надання соціальних послуг та соціальної роботи; основи сімейного, житлового, трудового, цивільного законодавства України; державні стандарти соціальних послуг; види та перелік соціальних послуг, а також установи та організації, що їх надають; принципи, умови та порядок надання соціальних послуг; підходи та критерії визначення складних життєвих обставин; теорії та методи соціальної роботи; етичні цінності та принципи соціальної роботи; основи психології, педагогіки, психіатрії, організації соціальної реабілітації, порядок та методи проведення комплексного визначення стану та індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг; основи догляду за хворими; надання першої медичної допомоги; вимоги до складання індивідуального плану надання соціальних послуг; техніки інтерв'ювання та консультивання отримувачів соціальних послуг. Принципи міжвідомчої співпраці та роботи мультидисциплінарної команди; вимоги до ведення професійних записів, принципи, процедури та правила проведення супервізії, як індивідуальної, так і групової; процедури проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг; правила та норми охорони праці, виробничої санітарії; засоби протипожежного захисту; державну мову (відповідні регіональні мови або мови національних меншин), основні принципи роботи з комп'ютером та відповідні програмні засоби³⁰⁰.

У своїй роботі соціальний працівник повинен керуватися принципами професійної етики – найбільш загальними вимогами, які виражають основні напрями поведінки спеціаліста стосовно того чи іншого суб'єкта відношень, що виникають у процесі соціальної роботи. Основними етичними принципами діяльності спеціалістів із соціальної роботи є:

- Повага до гідності кожної людини;

²⁹⁹ Ляшенко А. Професіональне становлення соціального работника: автореф. дис... канд. психолог. наук. М., 1993. 18 с.

³⁰⁰ Про затвердження Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0518739-17#Text> (дата звернення 20.06.2022).

- Пріоритетність інтересів клієнтів;
- Толерантність;
- Довіра та взаємодія у вирішенні проблем клієнта;
- Доступність послуг;
- Конфіденційність;
- Дотримання норм професійної етики³⁰¹.

О. Д. Балдинюк

Соціальні права молоді – група прав людини, що стосуються способу життя та співпраці молодих осіб, їхніх основних життєвих потреб та базуються на ідеях рівності й гарантованого доступу до основних соціальних і економічних благ, послуг та можливостей³⁰².

Н. В. Левченко

Соціальне виключення – процес, при якому люди не можуть у повній мірі брати участь у громадському житті через бідність, нестачу знань, неможливість отримати освіту, в результаті дискримінації, що веде до відчуження та ізоляції від соціуму³⁰³.

Н. М. Коляда

Соціальне включення – підхід до вироблення соціальної і освітньої політики, застосування якого передбачає, що усі люди повинні мати рівний доступ до соціальних прав та можливостей участі. Це означає формування політики, яка б була доступною та зрозумілою для людей, без огляду на обставини, ідентичності чи стиль життя. З іншого боку, така політика передбачає розподіл ресурсів так, щоб у суспільстві було якнайменше обмежень та випадків маргіналізації. У контексті молодіжної політики і, зокрема, молодіжної роботи включення означає стратегію, базовану на переконанні, що молоді люди з обмеженими можливостями мають рівний доступ до соціальних прав та програм і можливостей, які існують у рамках молодіжної політики³⁰⁴.

Н. М. Коляда

³⁰¹ Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України: Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту від 09.09.2005 р. № 1965. URL : <https://tinyurl.com/s3k7cer8> (дата звернення 21.07.2022).

³⁰² Про молодь : проект Закону від 10.12.2015 р. URL : <https://tinyurl.com/yuua448k> (дата звернення 21.07.2022).

³⁰³ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

³⁰⁴ Там само.

Статева освіта молоді – відповідний віковій та культурі підхід до викладання тем, пов'язаних зі статевим розвитком і сексуальними стосунками, який забезпечує передавання наукової, реальної та об'єктивної інформації і дає змогу осмислити власні ціннісні орієнтири й погляди, а також набути навичок ухвалення рішень, ведення діалогу та зниження ризиків, пов'язаних із багатьма аспектами сексуального життя³⁰⁵.

Сексуальна освіта є проблемним питанням у всьому світі. У наш час молодь отримує дуже мало якісної підготовки з цього питання у школах, що робить її дуже вразливою. У Всесвітній доповіді ЮНЕЙДС про епідемію СНІДу за 2008 рік підкреслюється, що лише 40% молодих людей від 15 до 24 років мають достовірні знання про ВІЛ і шляхи його передачі. Отримання таких знань стає все більш актуальним, на відсоток молоді від 15 до 24 років припадає 45% усіх нових випадків ВІЛ-інфікування³⁰⁶.

Нещодавнє опитування, проведене аналітичним центром CEDOS у партнерстві з агенцією Info Sapiens, засвідчило, що 84% українських батьків підтримують запровадження статевого виховання у шкільній програмі. Однак як у них, так і у вчителів усе ще багато сумнівів: з якого віку це потрібно, у якому форматі подавати тощо³⁰⁷.

Тема сексуальної освіти – непроста, і відмова від упереджень заради кращої поінформованості дітей та підлітків, яка могла б значно зменшити масштаби поширення венеричних хвороб та зменшити кількість випадків ранньої вагітності, не всім дається легко – навіть у розвинених країнах³⁰⁸.

В. П. Ісаченко

Суб'єкти молодіжної роботи – фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, що здійснюють молодіжну роботу. До суб'єктів молодіжної роботи належать, зокрема, молоді особи, молодіжні та дитячі громадські об'єднання, інші громадські об'єднання, молодіжні ради, органи (організації) учнівського та студентського самоврядування, молодіжні центри, молодіжні працівники, радники з питань молоді, благодійні організації, неформальні молодіжні об'єднання³⁰⁹.

Н. В. Левченко

³⁰⁵ Сексуальна освіта – свідоме суспільство. *НУШ*. URL: <https://tinyurl.com/mr2fcz8c> (дата звернення 20.06.2022).

³⁰⁶ Там само.

³⁰⁷ Олена Куренкова. Сексуальна освіта – це не лише про секс, а й про повагу, розуміння та обізнаність. URL: <https://tinyurl.com/nk2b895a> (дата звернення 21.06.2022).

³⁰⁸ Там само.

³⁰⁹ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 21.06.2022).

Субсидіарність (лат. *subsidium* – допомога; англ. *subsidiarity*) – організаційний і правовий принцип, згідно з яким Спільнота (наприклад, ЄС) вдається до будь-яких заходів лише в тому разі, якщо вони ефективніші за відповідні заходи на національному, регіональному або місцевому рівнях (виняток становлять сфери виняткової компетенції Спільноти); один з основоположних принципів Європейського Союзу. Означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях³¹⁰.

О. М. Бойко

³¹⁰ О. Батанов. Субсидіарність. *Політична енциклопедія*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. с. 696

T

Територіальна громада – жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр³¹¹.

Громада (community) розглядається як група людей, що об'єднана спільним походженням, расою, соціальним станом, релігійними переконаннями та місцем проживання – районом, населеним пунктом тощо, де розташована низка соціальних інститутів: сім'я, школа, церква, дозвілєві організації³¹².

У кожній країні є свої особливості організації та діяльності територіальних спільнот. Вони мають різні назви: в Італії, Бельгії та Швеції – це комуна, в Німеччині – община, в Російській Федерації – муніципальне утворення, територіальна спільнота, у Франції – комуна, департамент, у Польщі – гміна³¹³.

Територіальна громада – це жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обирають сільського, селищного чи міського голову, який очолює виконавчий орган ради та головує на засіданнях виконавчого комітету та ради, старост та депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції³¹⁴.

³¹¹ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України, 1997 р. № 280/97-ВР. URL : <https://tinyurl.com/bdd3nc23> (дата звернення 20.06.2022).

³¹² Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. A. S. Hornby. Fourth edition. Chief editor A. P. Cowie Oxford Univ Press 1995. 1580 p., с. 233.

³¹³ Варга С. І. Фінансові ресурси місцевого самоврядування: дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. К., 2003. С. 17.

³¹⁴ Конституція України. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Ст. 15. С. 140–143.

У статті 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» територіальна громада визначається як «жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр»³¹⁵.

Відповідно до ст. 6 даного закону «...первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста; територіальні громади в порядку, встановленому законом, можуть об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову; територіальні громади села, селища, міста, що добровільно об'єдналися в одну територіальну громаду, можуть вийти із складу об'єднаної територіальної громади в порядку, визначеному законом...»³¹⁶.

За М. Орзіхом територіальна громада визначається як первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що має власні інтереси, до складу якого належать громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно мешкають, працюють на цій території, володіють нерухомим майном, сплачують місцеві податки і збори³¹⁷.

М. Баймуратов пропонує територіальну громаду розглядати як «сукупність фізичних осіб, які постійно проживають на відповідній території та об'єднані територіально-особистими зв'язками системного спрямування»³¹⁸.

Територіальна громада є складною «кумулятивною» формою суспільної організації, сукупністю людей асоційованих на публічних засадах у межах певної території та об'єднана різноплановими ознаками системного характеру (демографічний, територіальний, правовий, політичний, економічний, професійний, мовний, релігійний тощо)³¹⁹.

Основними ознаками територіальної громади є:

- 1) спільна територія;
- 2) об'єднання жителів вказаної території;
- 3) спільні інтереси;
- 4) соціальна взаємодія процесів реалізації інтересів;
- 5) ідентифікація жителя з громадою;
- 6) спільна комунальна власність;

³¹⁵ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 № 24, ст.170. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення 27.07.2022)

³¹⁶ Там само.

³¹⁷ Орзіх М. П. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Міське та регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1/2. С. 67.

³¹⁸ Баймуратов М. А. Европейские стандарты максимальной демократии и местное самоуправление в Украине. Харьков: Одиссей. 2000. С. 15.

³¹⁹ Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні: Монографія. Київ, 2001. С. 57.

7) сплачування комунальних податків та зборів³²⁰.

Всебічне уявлення про особливості тієї чи іншої територіальної громади можна отримати на основі її соціального паспорту, до якого вносять такі показники:

- географічний (площа, природні особливості, екологічний стан);
- демографічний (чисельність населення, його віковий та гендерний склад);
- соціальний (соціальні групи, їх ознаки та спрямування);
- економічний (особливості ринку праці, зайнятість населення, рівень безробіття, кількість людей, що проживають за межею бідності);
- політичний (політична структура, недержавні організації, наявність лідерів, особливості протестних форм поведінки людей);
- освітньо-культурний (загальноосвітні заклади, вищі навчальні заклади, позанавчальні заклади, особливості організації дозвіллевої сфери);
- ризики (проблеми, небезпеки, що є в попередніх сферах)³²¹.

Територіальну громаду як соціальну систему характеризують такі складові: природньо-економічні особливості місцезнаходження; соціокультурні традиції населення; групи людей за гендерно-віковими характеристиками; сукупність закладів соціальної інфраструктури (навчальні та позашкільні заклади, соціальні служби, соціокультурні заклади, медичні установи тощо); органи місцевого самоврядування; неурядові організації³²².

О. Д. Балдинюк

Територія територіальної громади – нерозривна територія, в межах якої територіальна громада здійснює свої повноваження щодо вирішення питань місцевого значення відповідно до Конституції і законів України, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування³²³.

Т. В. Коляда

³²⁰ Шевчук Б. М. Територіальна громада: поняття, статус та ознаки. *Ефективність державного управління* : зб. наук. праць. Вип. 4(61) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2019. С. 39-49.

³²¹ Веремейчик Г., Гавдис С., Пошевцова Т. Развитие сообществ: пособие для консультантов и организаторов. Минск: Доктор-Дизайн, 2003. 126 с.

³²² Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: Монографія. К. : Наук. світ, 2006. С. 145.

³²³ Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України, 1997 р. № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 22.06.2022).

Толерантність.

1. Здатність переносити несприятливий вплив яких-небудь факторів³²⁴.

2. Поблажливий, терпимий до чийхось думок, поглядів, вірувань тощо³²⁵.

Толерантність (вужке розуміння) означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті і переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті³²⁶.

Толерантність – активна життєва позиція, яка передбачає захист прав кожної людини і відношення до проявів нетерплячості як до неприпустимих³²⁷.

Толерантність (широке розуміння) – терпимість, яка виявляється у поведінці, способі життя, характері, висловленнях. Стосовно поважання прав людини виявлення толерантності не означає терпимого ставлення до соціальної несправедливості, відмови від своїх або прийняття чужих переконань³²⁸.

Форми толерантності: релігійна, міжкласова, політична, вікова, етнічна тощо³²⁹.

В. П. Ісаченко

Тренінг (англ. training) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок того, хто навчається, через набуття навчального досвіду з метою ефективнішого використання набутих знань і навичок в одному виді діяльності або в певній галузі. Тренування (від англ. to train) виховувати, навчати) – комплекс вправ для тренування. Тренування – система підготовки організму людини з метою пристосування його до підвищених вимог і складних умов роботи й життя.

В медичній практиці, зокрема, досить поширений психотренінг за Скумінім, який складається з п'яти вправ: «Релаксація» – послідовне розслаблення м'язів ніг, рук, тулуба, шиї, голови. «Тепло» – викликається у ногах, руках, сонячному сплетенні, шиї, голові. «Паріння, невагомість» –

³²⁴ Щодо підвищення рівня толерантності та запобігання поширенню ксенофобських настроїв : Рішення національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі 18.06.2013 р. № 32 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr032623-13#Text> (дата звернення 22.06.2022).

³²⁵ Там само.

³²⁶ Там само.

³²⁷ Там само.

³²⁸ Там само.

³²⁹ Там само.

використовуються формули які викликають відчуття паріння, невагомості, «розчинення» тіла. «Цільове самонавіювання» – формули його визначаються конкретними лікувальними завданнями. Вони направлені на вироблення адекватного відношення до хвороби, нормалізування сну, корекцію характерологічних відхилень, подолання страхів, тривог, мобілізацію ресурсів особистості. «Активація» – проводиться за допомогою формул та уявлень, сприяючих виходу зі стану занурення. Підкреслюється, що організм зарядився енергією, силою і це сприяє відновленню здоров'я, подальшому покращанню стану³³⁰.

О. М. Бойко

Тьютор (від англ. *tutor* – учитель) – особа, що веде індивідуальні або групові заняття із учнями, студентами, репетитор, наставник. В університетах тьютори помічники викладача, здебільшого аспіранти або старші студенти.

Тьютор – ключова фігура в дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять зі студентами. Аналізуючи досвід зарубіжних університетів, можна бачити, що в більшості випадків розробник курсу і тьютор – одна і та ж особа. Багато досвідчених викладачів віддають перевагу при проведенні занять зі студентами денній формі навчання, використовуючи технологію дистанційного навчання³³¹.

І. О. Карпич

³³⁰ Теорія і методика спортивних тренувань: навч.-метод. посіб. / уклад. І. Ю. Наконечний. Чернівці: ЧНУ, 2018. 196 с.

³³¹ Тьютор. Вікіпедія. URL : <https://tinyurl.com/2hx8kxpb> (дата звернення 22.06.2022).

Українська ідентичність. Під ідентичністю розуміється «зв'язок особистості зі спільнотою», «ототожнення людиною себе з певною суспільною групою», «укорінена в духовному світі особистості система цінностей, ідеалів, норм, вимог відповідної спільності». У сукупності – це система духовних якостей, яка проявляється як усталене ядро. Завдяки їй формується внутрішня система ставлення особистості до світу і до самої себе, система самоконтролю і самоорієнтації³³².

Національна ідентичність означає широкий комплекс індивідуалізованих і неіндивідуалізованих міжособистісних зв'язків та історичних уявлень, який становить основу самоідентифікації окремих осіб та груп людей з певною нацією як самобутною спільнотою, що має свою історичну територію, мову, історичну пам'ять, літературу, міфи, традиції, об'єкти поклоніння, національну ідею³³³.

Національна ідентифікація поєднує два взаємопов'язаних процеси (зрізи): 1) усвідомлення певною історичною спільнотою себе як окремішнього цілого зі своєю територією, населенням, історією, культурою, державністю, побутом, звичаями, традиціями, ментальністю та іншими атрибутами національного буття; 2) ототожнення (співвіднесення) окремими людьми чи їх групами себе з тією чи іншою національною спільнотою. Тобто для того щоб людина могла віднести себе до якоїсь нації, – необхідно, щоб ця спільнота об'єктивно сформувалася як національне утворення і саморефлексувалась, усвідомила себе в такому статусі³³⁴.

До зовнішніх функцій національної ідентичності належать такі:

1) територіальна (нація ідентифікує себе з певною територією, яку вона демаркує і захищає від зовнішніх посягань інших суб'єктів міжнародної політики);

2) зовнішньоекономічна – визначає тип, зміст, форму, напрями, принципи, стратегію зовнішньоекономічних зв'язків (ідентифікаційні характеристики нації значною мірою зумовлюють як її прагнення в зовнішньоекономічних зв'язках, так і відповідну реакцію на її домагання з боку потенційних партнерів);

³³² Етнічний довідник: поняття та терміни. URL : <http://etno.uaweb.org/glossary/index.html> (дата звернення 20.06.2022).

³³³ Нагорна Л. П. Ідентичність національна. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2005. 672 с.

³³⁴ Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В. П. Трошинський, В. А. Скуратівський, Н. П. Ярош та ін. ; за заг. ред. В. П. Трошинського. Київ : НАДУ, 2018. С. 25.

3) геополітична – відповідно до самоідентифікації нації країна формує свою стратегію взаємин із зовнішнім світом: дотримуватися нейтралітету, проявляти агресивність, вступати в політичні блоки тощо.

До внутрішніх функцій національної ідентичності належать такі як:

1) згуртування членів спільноти довкола загальнонаціональних цінностей і завдань;

2) розбудова соціальних зв'язків, їх оптимізація, гармонійне поєднання взаємодії різних елементів соціальної структури;

3) сприяння самовизначенню особистості, колективів, різних спільнот та їхній самореалізації. Чітка національна ідентифікація дає змогу громадянам та їхнім спільнотам «знайти себе» – зайняти ту нішу і позицію в системі життєдіяльності нації, яка є найбільш адекватною їхнім потребам і водночас можливостям³³⁵.

Українська ідентичність, українство – історично сформована адаптивно-еволюційна система ознак і властивостей, які вирізняють українську людину, українську спільноту й українську культуру з-поміж інших аналогічних об'єктів (феноменів)³³⁶.

Тлумачення терміна відрізнялось на різних етапах суспільного та наукового розвитку.

У XIX ст. термін «українство» означав прихильників українського фольклору, побуту, пісні, традицій та намагання їх зберегти і вивчати.

З кінця XIX – початку XX ст. поняття асоціювалося з українським національним рухом та показувало свідому настанову на вибір українськості як життєвої позиції³³⁷.

Західні дослідники національну ідентичність часто ототожнюють із брендом держави, адже для створення останнього активно використовується її історія, географія, етнічні мотиви. Це все має на меті відмежування від інших країн і є благодатним тлом для розвитку національної самобутності й унікальності, особливо там, де бракує справжньої вкоріненості, певної «антагоністичності цих суспільних вимірів»³³⁸.

Сучасним етапом формування української ідентичності слід вважати початок 90-х років XX сторіччя. 16 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла документ історичного значення – Декларацію про державний суверенітет України, а 24 серпня 1991 р. було проголошено незалежність України.

³³⁵ Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти : монографія / В. П. Трощинський, В. А. Скуратівський, Н. П. Ярош та ін. ; за заг. ред. В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2018. 256 с.

³³⁶ Українознавство: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. І. Обушного. К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. 672 с.

³³⁷ Грабовська І. М. «Українство» як категорія наукового аналізу. *Дні науки філософського факультету: матеріали Міжн. наук. конф.* К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. С.144–146.

³³⁸ P. van Ham. The Rise of the Brand State: The Postmodern Politics of Image and Reputation. *Foreign Affairs*. 2001. Vol 80. № 5. P. 2–6.

Консолідуючою засадою будь-якого суспільства, у тому числі України, є загальнонаціональна ідентичність – ототожнення себе людиною з певною спільнотою, її символами, цінностями, історією, територією, культурою, державними та правовими інституціями, політичними й економічними інтересами³³⁹.

Українська ідентичність визначається наявністю хоча б однієї з чотирьох ознак:

- етнічне походження та самоідентифікація;
- усвідомлення спільної з іншими представниками українського етносу історичної долі та часової перспективи;
- залученість в український культурно-інформаційний простір;
- свідомо діяльність з поширення української культури.

О. Д. Балдинюк

Українська національно-патріотична свідомість – це сукупність україноцентричних соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, у яких виявляються особливості життєдіяльності української нації, її натхнення до розбудови успішної й ефективної української суверенної держави, готовність громадян до відстоювання незалежності і територіальної цілісності України, національно-демократичних цінностей³⁴⁰.

Н. М. Коляда

Український молодіжний фонд – бюджетною установою – юридичною особою публічного права, уповноваженою Кабінетом Міністрів України здійснювати підтримку молодіжних проектів та виконання окремих завдань молодіжної політики.

Фонд підпорядковується, є підзвітним та підконтрольним центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику.

Фонд визначає молодіжні проекти, на реалізацію яких надаються гранти, відповідно до Положення про Український молодіжний фонд.

Основними завданнями Фонду є:

- експертний відбір молодіжних проектів, надання грантів на їх реалізацію, моніторинг реалізації молодіжних проектів;

³³⁹ Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ : НІСД, 2011. С. 171.

³⁴⁰ Про молодь : проєкт Закону від 10.12.2015 р. URL : <https://tinyurl.com/yuua448k> (дата звернення 20.06.2022).

- сприяння реалізації завдань молодіжної політики, розвитку інноваційних форм, методів та інструментів молодіжної роботи;
- співпраця з українськими та іноземними фізичними і юридичними особами приватної та державної форм власності;
- створення сприятливих умов для реалізації молодіжних проектів, у тому числі шляхом здійснення контролю за процесом їх реалізації;
- стимулювання розроблення новітніх, конкурентоспроможних, у тому числі інклюзивних молодіжних проектів;
- підтримання реалізації міжнародних проектів та програм міжнародного співробітництва, у тому числі програм міжнародних молодіжних обмінів, сприяння формуванню позитивного іміджу України у світі;
- підтримка молодіжних та дитячих громадських об'єднань, інших суб'єктів молодіжної роботи на всіх етапах реалізації молодіжних проектів, фінансування яких здійснюється за рахунок грантів, наданих Фондом.

На виконання покладених на нього завдань Фонд: визначає за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, пріоритетні напрями здійснення Фондом підтримки розвитку молодіжної політики; визначає процедуру та критерії конкурсного відбору молодіжних проектів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки Фонду, у порядку, визначеному Положенням про Український молодіжний фонд; оприлюднює порядок подання до Фонду пропозицій про підтримку молодіжних проектів; створює і веде реєстр молодіжних проектів, поданих до Фонду з пропозиціями про їх підтримку, та оприлюднює його у формі відкритих даних відповідно до закону; надає гранти молодіжним та дитячим громадським об'єднанням, іншим суб'єктам молодіжної роботи; забезпечує прозоре, цільове та ефективне використання коштів Фонду; набуває цивільні права та обов'язки в порядку, передбаченому цивільним законодавством, у тому числі шляхом укладення договорів, контрактів, зокрема зовнішньоекономічних, інших правочинів, а також у встановлених законодавством межах несе відповідальність за порушення Фондом законодавства; реалізує права Фонду, у тому числі здійснює майнові права інтелектуальної власності; одержує та аналізує звіти про виконання молодіжних проектів, реалізованих за підтримки Фонду; інформує громадськість про діяльність Фонду та реалізовані за його підтримки молодіжні проекти; виконує окремі завдання молодіжної політики, визначені центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику³⁴¹.

Н. В. Левченко

³⁴¹ Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 20.06.2022).

Учасник – той, хто бере або брав участь у чому-небудь³⁴².

О. М. Бойко

Участь молоді – базовий підхід до молодіжної роботи, що передбачає надання права, підтримки та можливості молодій особі висловлювати свою думку щодо суспільно важливих питань, впливати на рішення, які стосуються її життя та можливих змін у діяльності організації, житті громади, держави, й долучатися до реалізації відповідних рішень та дій.³⁴³

Участь молоді – це активне залучення молодих людей до різних аспектів свого життя та життя громади. Може проявлятися в участі у процесах прийняття рішень, формування сфер політик, які стосуються молоді, самоврядування у навчальних закладах, спільному управлінні проектами, дозвіллям, додатковою освітою тощо. У контексті Переглянутої Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті участь молоді розглядається як право молодих людей бути включеними у громадське життя, право брати на себе відповідальність та обов'язки у повсякденному житті на місцевому рівні, а також право демократичними методами впливати на своє життя³⁴⁴.

Н. В. Левченко

³⁴² Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 531.

³⁴³ Про молодь : проект Закону від 10.12.2015 р. URL : <https://tinyurl.com/yuua448k> (дата звернення 20.06.2022)

³⁴⁴ Молодіжна політика в об'єднаних територіальних громадах: посібник учасника/ці навчального семінару. Київ, 2018. С. 35

Фасилітатор/фасилітаторка. Фасилітація (від англ. facilitation – допомога, полегшення, сприяння) – це організація процесу колективного розв’язання проблем у групі. Саме коли людина залучена до прийняття рішення, коли її думка почута та включена при розгляданні остаточного рішення, вона більш схильна далі реалізовувати це рішення³⁴⁵.

Фасилітація – це інструмент, який допомагає полегшити процес спільного прийняття рішення. Особливо корисним інструмент стане під час педрад, зустрічей із батьками або ж з директорами громади³⁴⁶. Фасилітація супровід групового процесу, що направлений на ефективну комунікацію, прояснення та досягнення поставлених цілей. У фасилітації навчального процесу ключовими є організація навчального простору, залучення та сприяння розкриттю потенціалу учасників/ць та групи в цілому, а також підтримка учасників/ць у реалізації їхніх навчальних цілей³⁴⁷.

Фасилітатор/фасилітаторка (від англ. facilitator «посередник», від лат. facilis «легкий, зручний») – людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію. Фасилітатором/фасилітаторка є фахівець, який не зацікавлений у підсумках обговорення, не представляє інтереси жодної з груп-учасників і не бере участі в обговоренні, але несе відповідальність за якісне виконання завдань³⁴⁸.

В. П. Ісаченко

Фахівець із соціальної роботи по роботі з молоддю. Основні обов’язки такого фахівця: забезпечення взаємодії між батьками-вихователями та співробітниками організації в процесі підготовки молодих людей до незалежного та напівнезалежного проживання; ведення кейсів молодих людей, які вийшли з-під опіки; проведення оцінки потреб кожної молодої особи та підготовка індивідуального плану розвитку; активне залучення молодих людей до реалізації їх індивідуального плану розвитку; моніторинг ефективності реалізації планів розвитку та своєчасне їх

³⁴⁵ Фасилітація: як і для чого? *ПРО.СВІТ*. URL: <http://prosvitcenter.org/fasylitaciya> (дата звернення: 10.04.2022).

³⁴⁶ Там само.

³⁴⁷ Абетка неформальної освіти, фасилітації і тренерства «ТОБТО». Київ. 2017. URL: <https://insha-osvita.org/wp-content/uploads/2020/12/Abetka-Facilitation-Insha-Osvita.pdf> (дата звернення: 10.04.2022).

³⁴⁸ Керівництво фасилітатора програми Active Citizens– 2018. URL : <https://tinyurl.com/4ufccmz> (дата звернення: 10.04.2022).

коригування; забезпечення взаємодії підлітків між внутрішніми і зовнішніми фахівцями, співробітниками організації; практична допомога молоді в організації власного побуту, навчання, в управлінні фінансами, витратами; взаємодія з викладачами навчальних закладів підтримка контактів, участь в батьківських зборах, ін.; неформальна комунікація з підлітком з метою емоційної підтримки та надання можливості розказати про свої страхи щодо «дорослого життя»; допомога в отриманні необхідних послуг медична допомога, додаткова освіта, дозвілля, ін.; залучення молодих людей до участі у групових зустрічах/ тренінгах на різні теми розвиток комунікацій, переговори, вирішення конфліктів, ін.; постійне надання або організація підтримки молодим людям за їх запитом розподілення власного бюджету, ведення домашнього господарства, формування стосунків, ін.; підготовка необхідної звітності за запитом керівництва; сприяння становленню та розвитку у вихованців загальнолюдських цінностей, норм та правил поведінки в суспільстві, потреби в самовихованні та самоконтролі.

Н. В. Левченко

Фестиваль (фр. *festival* – свято, лат. *festivus* – святковий, веселий) – масове святкове дійство, що включає огляд чи демонстрацію досягнень у певних видах мистецтва (музика, театр, кіно, естрада); вид подієвих туристичних ресурсів. Спочатку виникли музичні фестивалі (Велика Британія, поч. XVIII ст.); міжнародні фестивалі набули поширення у XX ст.³⁴⁹. **Фестиваль** – масове свято, на якому показують досягнення певного виду мистецтва; показ, огляд досягнень якого-небудь виду мистецтва³⁵⁰.

І. О. Карпич

Фінансове забезпечення молодіжної політики. Фінансове забезпечення молодіжної політики здійснюється відповідно до цього Закону та інших нормативно-правових актів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Обсяг коштів державного бюджету, що спрямовуються на молодіжну політику, у тому числі тих, що спрямовуються на фінансування діяльності Фонду, визначається Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. Фінансування заходів молодіжної політики може здійснюватися також за рахунок добровільних внесків фізичних і юридичних осіб, у тому числі нерезидентів України, добровільних внесків урядів, агентств та установ іноземних держав, міжнародних фінансових та

³⁴⁹ Большая советская энциклопедия // Большая советская энциклопедия : в 30 т. / главн. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. М. : «Советская энциклопедия», 1969–1978.

³⁵⁰ Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979. С. 580.

інших організацій, зокрема у формі цільових грантів. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування при формуванні бюджету передбачають видатки на реалізацію державних, регіональних та місцевих програм у сфері молодіжної політики³⁵¹.

Н. М. Коляда

Формальна освіта – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою³⁵².

Н. В. Левченко

Форми участі молоді. Найбільш вживаними і загальноприйнятими в сучасному європейському суспільстві формами участі з питань молоді є наступні: громадські роботи; участь в різних видах неформального навчання; створення мереж однолітків – залучення молодих людей до навчання їхніх однолітків за принципом «рівний-рівному» (наприклад, програми з пропаганди здорового способу життя тощо); участь в діяльності громадської організації (клубу, молодіжного центру) і виконання обов'язків в цій організації; участь в молодіжних радах, парламентах, форумах, комітетах та інших структурах, як традиційний спосіб участі в прийнятті рішень; участь у консультаціях з молоддю в процесі підготовки управлінських рішень, щоб висловити свою позицію з приводу тієї чи іншої проблеми, внести пропозиції щодо її вирішення; різні види участі молоді в проектах і заходах (як організованих, так і неорганізованих); участь у різного роду громадські кампанії; членство в політичних партіях, радах, групах за інтересами; участь у виборах (щоб голосувати і бути обраним)³⁵³.

Н. М. Коляда

³⁵¹ Про основні засади молодіжної політики: Закон України, від 27.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення 20.07.2022 р.)

³⁵² Про освіту: Закон України 2017 р. № 2145-VIII. редакція від 21.11.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.07.2022 р.)

³⁵³ Участь молоді в управлінні громадами / авт.-уклад. О. В. Кулініч, Д. С. Барінова, В. В. Нестеренко. Х. : Харківський відокремлений підрозділ Центру розвитку місцевого самоврядування, 2018. 48 с.

Ш, Ю

Шлюб. Шлюб (від пол. ślub «обітниця» або давньоукраїнського шлюб «з'єднання за любов'ю» – історично зумовлена, санкціонована й регульована суспільством форма людських взаємин, яка визначає їхні взаємні права та обов'язки, а також їхні права та обов'язки щодо дітей. У більшості країн світу шлюб реєструється державним органом реєстрації актів цивільного стану. Шлюб тісно пов'язаний з сім'єю³⁵⁴.

У статті 21 Сімейного кодексу України (2020) визначено, що шлюб є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. Релігійний обряд шлюбу не є підставою для виникнення у жінки та чоловіка прав та обов'язків подружжя, крім випадків, коли релігійний обряд шлюбу відбувся до створення або відновлення органів державної реєстрації актів цивільного стану.

Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років. Особи, які бажають зареєструвати шлюб, мають досягти шлюбного віку на день реєстрації шлюбу. Право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. За заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка. Примушування жінки та чоловіка до шлюбу не допускається. Реєстрація шлюбу з особою, яка визнана недієздатною, а також з особою, яка з інших причин не усвідомлювала значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, має наслідки, встановлені [статтями 38-40](#) цього Кодексу. Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі. Жінка та чоловік мають право на повторний шлюб лише після припинення попереднього шлюбу. У шлюбі між собою не можуть перебувати особи, які є родичами прямої лінії споріднення. У шлюбі між собою не можуть перебувати рідні (повнорідні, неповнорідні) брат і сестра. Повнорідними є брати і сестри, які мають спільних батьків. Неповнорідними є брати і сестри, які мають спільну матір або спільного батька. У шлюбі між собою не можуть перебувати двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та племінник, племінниця. За рішенням суду може бути надане право на шлюб

³⁵⁴ Подружжя Архівовано 2 грудня 2020 у Wayback Machine. // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4. 720 с.

між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним. У шлюбі між собою не можуть бути усиновлювач та усиновлена ним дитина. Шлюб між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною може бути зареєстровано лише в разі скасування усиновлення³⁵⁵.

О. М. Бойко

Юриспруденція, юридична наука, правознавство (лат. *Jurisprudencia* – праворозсудливість, лат. *juris-prudentia* – правознавство, від лат. *Jus* – право і лат. *Prudentia* – передбачення, розумність, мудрість) – комплексна суспільна наука, система знань про об’єктивні закономірності (необхідності) і випадковості виникнення, розвитку і функціонування права і держави в їхній структурній єдності, їхнє місце і роль у суспільному житті. Історично як самостійна галузь суспільствознавства юриспруденція виникла в Стародавньому Римі: наприкінці IV – початку III ст. до н. е. з’явився термін «юриспруденція», а до початку I століття до н. е. відбулося її оформлення як системи володіння навичками професійно-юридичної майстерності. Наприкінці середніх віків юриспруденція розвивається вже як зведена наукова дисципліна.:

І. О. Карпич

³⁵⁵ Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. (зі змінами 2022 р.) №2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 20.07.2022 р.)

ПОКАЖЧИК

А		Д	
Адвокація молодіжної роботи	4	Державна служба	32
Адміністративно-територіальна одиниця	4	Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву	34
Активне громадянство	4	Державна цільова програма	33
Активна громадська позиція	5	Державотворення	34
Асоціація	5	Директор (керівник) молодіжного центру	35
Асоціація молодіжних працівників	5	Дискримінація	36
Асоціація молодіжних центрів України	6	Дитячий рух	37
Аплікант	6	Добровільна участь молоді	37
		Донор	38
		Дослідження у сфері молоді	38
Б		Департамент молоді Ради Європи	32
Біженець	7	Дедлайн	31
Бенефіціар	7	Декларація	32
Булінг, мобінг	7	Демократія	32
Бюджетний гарант у сфері молодіжної політики	11		
		Е, Є	
В		Енерджайзер, розминка	39
Вирішення конфліктів	12	Європейський керівний комітет у справах молоді	40
Відкритість, орієнтована на молодь	14	Європейський молодіжний фонд	40
Відкритий розвиток	15	Європейський молодіжний форум	41
Візія молодіжного центру	15	Європейські молодіжні центри	41
Включення (соціальне включення, інклюзія)	15	Європейський суд з прав людини	42
Внутрішньо переміщені особи	16		
Волонтерство	19	З	
Воркшоп	21	Завдання молодіжного центру	43
Впровадження гендерних підходів	22	Зайнятість молоді	45
Всеукраїнський молодіжний центр	22	Законодавство у сфері молодіжної роботи	47
Вулична культура	22	Залучення молоді	50
		Звітність молодіжного центру	51
Г		Здобувач освіти	51
Гендер	23		
Глобалізація	23	І	
Грант	24	Інституційна підтримка	52
Грантова підтримка	24	Інституційний розвиток	52
Громадянство	26	Інклюзія	53
Громадянська освіта молоді	26	Інструменти	53
Громадянське суспільство	29	Інформальна освіта	53

К

Кібербулінг	55
Консультативна рада у справах молоді (Ради Європи)	56
Конференція	57
Клуби за інтересами	55
Коворкінг	55
Компетентність	56
Компетенція	56

М

Міжсекторна взаємодія	61
Малозабезпечена сім'я	59
Міністерство молоді та спорту України	61
Міністерство освіти і науки України	61
Місцеві молодіжні центри	62
Молода сім'я	63
Молодіжна організація	63
Молодіжна громадська організація	63

Молодіжна інфраструктура	65
Молодіжна мобільність	66
Молодіжна політика	66
Молодіжна рада	67
Молодіжна робота	67
Молодіжне громадське об'єднання	69
Молодіжний обмін	71
Молодіжний працівник	71
Молодіжний простір	72
Молодіжний рух	72
Молодіжний центр	75
Молодь	75
Мета молодіжного центру	59
Міжнародні молодіжні організації	59

Н

Національно-патріотичне виховання молоді	77
Нерегулярна міграція	78
Неформальна освіта	78
Неформальне молодіжне об'єднання	80
Національна рада з питань молоді	77

Національна Волонтерська Платформа	76
Національна молодіжна стратегія	76

О

Обласна державна адміністрація	83
Органи державної влади	84
Органи місцевого самоврядування	84
Освіта	84
Освіта молоді з прав людини	85
Особа з інвалідністю (молода особа з інвалідністю)	85
Об'єднана рада з питань молоді (Ради Європи)	83
Омбудемен	83

П

Пакт	86
Партнерська співпраця	86
Переглянута Європейська хартія участі молоді в місцевому та регіональному житті	87
Підтримка	87
Пластовий (скаутський) рух.	87
Платні послуги	90
Позитивний молодіжний розвиток	90
Програма «Молодіжний працівник»	91
Проект	91
Проектна підтримка	92
Проектний менеджмент	92
Профспілка	93

Р

Рада Європи	94
Рада ООН з прав людини	94
Рефлексія	94
Рольова гра	95
Регіональні молодіжні центри	96

С

Самоврядування	97
Самоорганізація молоді	97

Самостійність (автономія) молоді	99	У	
Соціальний працівник	105	Українська ідентичність	117
Семінар	101	Український молодіжний фонд	119
Свобода людини	100	Учасник	121
Соціальні права молоді	109	Участь молоді	121
		Українська національно-патріотична свідомість	119
Соціальне виключення	109	Ф	
Соціальне включення	109	Фасилітатор/фасилітаторка	122
Статева освіта молоді	110	Фахівець із соціальної роботи по роботі з молоддю	122
Суб'єкти молодіжної роботи	110	Фестиваль	123
Субсидіарність	111	Фінансове забезпечення молодіжної політики	123
Складні життєві обставини	102	Формальна освіта	124
		Форми участі молоді	124
Т		Ш	
Територіальна громада	112	Шлюб	125
Територія територіальної громади	114	Ю	
Толерантність	115	Юриспруденція, юридична наука, правознавство	126
Тренінг	115		
Тьютор	116		

СПИСОК УКЛАДАЧІВ:

Коляда Наталія Миколаївна	доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Левченко Наталія Володимирівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Балдинюк Олена Дмитрівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Бойко Ольга Миколаївна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Ісаченко Вікторія Павліна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Матрос Ольга Олександрівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Коляда Тетяна Василівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;
Карпич Ірина Олександрівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;
Коляда Назарій Ігорович	здобувач вищої освіти ступеня «доктор філософії» зі спеціальності 231 Соціальна робота, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

**Укладачі: Левченко Н. В., Коляда Н. М., Балдинюк О. Д.,
Бойко О. М., Ісаченко В. П., Коляда Т. В.,
Матрос О. О., Карпич І. О., Коляда Н. І.**

Енциклопедія молодіжної роботи

**Видавець ФОП Ямчинський О.В.
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 6554 від 26.12.2018 р.**

Формат 60×84/16. Наклад 100 пр. Ум. друк. арк. 8,4. Зам. № 59.

**Виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.**